

Baltic Engagement
Centre for Combating
Information Disorders

BECID

ANTRŲ VEIKLOS METŲ ATASKAITA

2023 m. gruodžio mėn. – 2024 m. gruodžio mėn.

Antroji Tartu universiteto (UTARTU) koordinuojamo ES finansuojamo projekto
(identifikacinis numeris 118471) 1.1 rezultatų dalis

Co-funded by
the European Union

TURINYS

ĮVADAS	2
1. PROJEKTO VALDYMAS, SKLAIDA IR TVARUMAS	3
1.1. ADMINISTRACINIS IR FINANSINIS KOORDINAVIMAS	3
1.2. KOKYBĖS UŽTIKRINIMO ATNAUJINIMAI	5
1.3. PROJEKTO VEIKLOS IR REZULTATŲ SKLAIDA	6
1.3.1. BECID konferencijų, seminarų ir praktinių užsiėmimų organizavimas bei dalyvavimas juose	6
1.3.2. Sklaida per naujienų žiniasklaidą	17
1.4. BECID SĄVEIKA SU ILGALAIKIAIS POLITIKOS TIKSLAIS	19
1.5. BENDRADARBIAVIMAS SU STUDENTAIS	24
2. FAKTŲ TIKRINIMAS	25
2.1. RE:BALTICA	27
2.2. DELFI LIETUVA	28
2.3. DELFI LATVIJA	29
2.4. DELFI ESTIJA	30
2.5. KAIP BALTIJOS ŠALYSE PLINTA BAIMĖ BŪTI ĮTRAUKTIEMS Į KARĄ	31
3. TYRIMAI IR ANALIZĖ	36
3.1. MEDIJŲ IR INFORMACINIO RAŠTINGUMO, ATSPARUMO IR ŠVIETIMO TYRIMAI	39
3.2. TYRIMAI APIE FAKTŲ TIKRINTOJUS IR FAKTŲ TIKRINIMĄ	42
4. MIL VEIKLŲ KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS	47
4.1. PASTANGOS DIDINTI RUSAKALBIŲ AUDITORIJOS MEDIJŲ RAŠTINGUMĄ	50
4.2. MIL MEDIATONAS RUSAKALBIAM JAUNIMUI DAUGPILYJE	51
4.3. PASTANGOS DIDINANT SENJORŲ MEDIJŲ RAŠTINGUMĄ	52
4.4. PROJEKTAS „IGŪDŽIŲ LABORATORIJA“, SKIRTAS LATVIJOS SENJORAMS, YPAČ RUSAKALBIŲ MAŽUMAI	54
4.5. BECID MIL KOMANDOS SUKURTŲ PRIEMONIŲ IR INICIATYVŲ ATRANKA	59
4.6. „MIL IN THE MAIL“: JAUNIMO SKAITMENINIO RAŠTINGUMO UGDYMAS	60
5. SVARBIAUSI STUDENTŲ MOKSLINIAI DARBAI	63
5.1. SĄMOKSLO TEORIJOS „TIKTOK“ IR KITOSE SOCIALINĖS ŽINIASKLAIDOS PLATFORMOSE: PENKIOLIKOS METŲ IR VYRESNIŲ ESTŲ PATIRTIS IR SUVOKIMAS	63
5.2. SUNKUMAI, KYLANTYS MOKANT MEDIJŲ RAŠTINGUMO KAIP BENDROSIOS KOMPETENCIJOS, REMIANTIS MOKYTOJŲ, DALYVAVUSIŲ MEDIJŲ RAŠTINGUMO MOKYMUOSE, PATIRTIMI	66
KO TIKĖTIS 2025 M.	68

/vadas

Pavadinimas „**Baltijos šalių kovos su informacijos sutrikimais centras**“ atspindi mūsų požiūrį į būtinybę imtis aktyvių intervencijų ir stebėsenos veiksmų. Nuo 2020 m. susidūrėme su daugybe krizių, įskaitant COVID-19, plataus masto invaziją į Ukrainą, „Hamas“ ir Izraelio karą bei informacines atakas, kuriomis siekiama manipuliuoti demokratiniais rinkimais.

Todėl džiaugiamės galėdami pranešti, kad buvo patvirtintas BECID finansavimas antrajam projekto veiklos etapui 2025–2028 m. Baltijos šalių aplinkos, kurioje veikia BECID, apžvalga pateikta [1.4 skyriuje](#). Melagingų naratyvų, klaidinančio turinio, dirbtinio intelekto sukurtos medžiagos ar strateginių užsienio manipuliacijų reikšmė destabilizuojant demokratines visuomenes yra akivaizdi. Esame pasiryžę ir toliau siūlyti sprendimus, mažinančius riziką ir didinančius visuomenės atsparumą užsienio informacinėms manipuliacijoms ir besikeičiančiam skaitmeninės komunikacijos kultūros kraštovaizdžiui.

BECID jungia keturis universitetus (**Tartu universitetą** ir **Talino universitetą** Estijoje, **Vidžemės taikomųjų mokslų universitetą** Latvijoje ir **Vytauto Didžiojo universitetą** Lietuvoje), keturias nepriklausomas IFCN patvirtintas faktų tikrinimo organizacijas (**Delfi Estija**, **Delfi Latvija** ir **Delfi Lietuva** bei **Re:Baltica**) ir **Baltijos šalių žiniasklaidos kompetencijos centrą (BCME)**, kuris vienija trečiojo sektoriaus medijų raštingumo organizacijas. Latvijos televizija „**Vidzeme TV**“ taip pat dalyvauja projekte kaip pagalbinis partneris ne biudžeto lėšomis. BECID, kaip regioninis centras, yra vienas iš [14 EDMO centrų](#),

apimančių 27 Europos Sąjungos (ES) valstybes nares.

Pasaulio ekonomikos forumas (WEF) savo [2024 m. pasaulinės rizikos ataskaitoje](#) pabrėžė, kad misinformacija ir dezinformacija yra didžiulės grėsmės. BECID pripažįsta, kad ši problema yra sudėtinga – jos neįmanoma visiškai išspręsti, tačiau ją galima sušvelninti didinant asmens ir visuomenės atsparumą informaciniam trikdžiams.

Ši ataskaita yra antroji **T1.4** rezultatų dalis, kuria siekiama apžvelgti BECID veiklą nuo 2023 m. gruodžio mėn. iki 2024 m. pabaigos.

EDMO centrų žemėlapis, 2024 m. gruodžio mėn., šaltinis [edmo](#).

1. PROJEKTO VALDYMAS, SKLAIDA IR TVARUMAS

WP1 apžvalga

Pirmojo darbo paketo pagrindiniai tikslai buvo sukurti veiksmingą valdymo struktūrą ir nuolat koordinuoti BECID projekto finansų, duomenų ir rizikos valdymą. Šiuo tikslu buvo parengtos šešios skirtingos užduotys. Dvi iš šių užduočių – **T1.1** ir **T2.2** buvo baigtos 2023 m., trys – **T1.3**, **T1.4** ir **T1.5** – buvo tęsiamos 2024 m., o viena – **T1.6** – pradėta 2024 m. Žr. toliau pateiktą lentelę, kurioje apibendrinta, kokia yra mūsų dabartinė situacija.

Užduotis	Pradžia	Pabaiga	Statusas
T1.1 Nustatyti valdymo struktūrą, darbo eigą ir vidaus komunikaciją	2022 m. gruodžio mėn.	2023 m. lapkričio mėn.	Užbaigta
T1.2 Kokybės užtikrinimo ir duomenų valdymo stebėsenos pradžia	2022 m. gruodžio mėn.	2023 m. rugsėjo mėn.	Užbaigta
T1.3 Administracinis ir finansinis koordinavimas	2022 m. gruodžio mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma
T1.4 Projekto veiklos ir sklaida	2022 m. gruodžio mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma
T1.5 Bendradarbiavimas su EDMO ir nacionalinėmis institucijomis	2023 m. kovo mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma
T1.6 BECID nepriklausomumo ir tvarumo strategijos kūrimas	2024 m. vasario mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma

Šiame skyriuje trumpai apžvelgiama veikla, susijusi su keturiomis vykdomomis 1-os darbo grupės užduotimis, suskirstytomis į teminius poskyrius.

1.1. Administracinis ir finansinis koordinavimas

Antraisiais BECID metais (13–24 mėnesiais arba 2023–2024 m. gruodžio mėn.) Tartu universitetas kaip įmanoma veiksmingiau vykdė administracinio ir finansinio koordinavimo užduotis, daugiausia padėdamas partneriams užtikrinti sklandų veikimą ir atitiktį finansuotojų gairėms. Tartu universitetas, kaip projekto koordinatorius, prireikus, palaikė ryšį su visų organizacijų biurais, o taip pat komunikavo tarp projekto valdytojo ir kitų konsorciumo narių. Ši veikla priskirta Tartu universiteto koordinuojamai **projekto valdymo grupės** kompetencijai (žr. Paveikslas Nr. 1).

Projekto koordinatė (PK) Maia Klaassen yra atsakinga už sklandų informacijos perdavimą tarp konsorciūmo narių, nacionalinių suinteresuotųjų šalių, EDMO tinklo ir nuolat atstovauja BECID visais reikiama būdais ir formomis (daugiau žr. [1.3.1 skyrių](#)). Ji taip pat vadovauja **Valdymo komitetui (VK)**, pagrindiniam projekto sprendimų priėmimo organui, kuris posėdžiauja tam, kad aptartų ir tvarkytų administracinius klausimus, kuriuos reikia spręsti konsorciūmo lygmeniu. PK kartu su projekto vadovu taip pat rengia projekto ataskaitas ir atstovauja centrui nacionaliniuose ir tarptautiniuose renginiuose. **Prof. Andra Siibak**, BECID **Vyriausioji tyrėja (VT)**, yra atsakinga už BECID turinio rezultatus ir užtikrina, kad visi rezultatai bei tyrimai būtų pagrįsti įrodymais, atlikti taikant mokslinius metodus ir juos būtų galima pakartoti. Ji taip pat atsakinga už **Patariamąsias tarybas (PT)** veiklą, kuri kasmet teikia grįžtamąją ryšį apie paskelbtus rezultatus, nubrėžia strateginius tikslus ateičiai ir teikia gaires, pagrįstas veiklos rodikliais.

BECID finansų vadovė (FV) **Regina Lapp** ir projekto vadovė (PV) **Lilian Ariva** reguliariai bendrauja su visais devyniais partneriais, siekdamos užtikrinti, kad išlaidos atitiktų finansuotojų gaires ir reglamentus. Tai reiškia, kad jos, esant reikalui, partneriams pataria, kaip tvarkyti biudžetą ir rengti darbo laiko apskaitos žiniaraščius, teikia grįžtamąją informaciją apie projekto pažangos stebėseną ir teikia pagalbą.

Paveikslas Nr. 1 – BECID PMT struktūra ir vaidmenys

Ne visi devyni partneriai turi savo projektų valdymo ar buhalterijos skyrius, todėl finansiniam koordinavimui prireikia daugiau darbo valandų, kuris yra atskiras nuo PV. PV yra atsakingas

už techninę projekto eigos pusę, kartu su pagrindiniu tyrėju stebi terminus, rizikas, jų mažinimo būdus, kokybę ir poveikį, tiesiogiai bendrauja su užduočių vadovais (UV) ir darbo paketų vadovais (DPV) iš įvairių konsorciumo organizacijų. Galiausiai **komunikacijos koordinatorė (KK) Annaliisa Post** padeda palaikyti veiksmingą komunikaciją konsorciumo viduje ir už jo ribų, rūpinasi socialinės žiniasklaidos paskyromis, interneto svetaine ir el. paštu.

1.2. Kokybės užtikrinimo atnaujinimai

Kokybės užtikrinimo srityje 2024 m. mūsų laukė dvi naujienos (be jau paskelbto kokybės užtikrinimo ir duomenų valdymo plano). Pirma, 2024 m. gegužę BECID paskelbė [Rekomenduojamą elgesio ir etikos kodeksą bei bendruosius tyrimų ir faktų tikrinimo stebėsenos principus](#) – tai dar vienas svarbus žingsnis link Baltijos šalyse atliekamo tyrimų ir faktų tikrinimo darbo standartizavimo. Ataskaita skirta įvairioms auditorijoms: faktų tikrintojams joje siūlomi orientaciniai klausimai ir principai, kuriais remdamiesi jie gali dirbti; tuo metu mokslininkai gali pasisemti įžvalgų, kaip vertinti faktų tikrinimo iniciatyvas Baltijos šalyse ir naudoti patikrintus faktus, kad būtų galima archyvuoti klaidingus naratyvus regione konkrečiu metu ar konkrečia tema (visi EDMO patikrinti faktai pažymėti kategorijomis). Galiausiai ataskaita informuoja plačiąją visuomenę apie esminius BECID aspektus. Remdamiesi BECID atliktu darbu, tikimės, kad tai bus žingsnis į priekį kuriant bendrą sistemą tolesniam darbui.

Antra, ne tik Baltijos šalyse, bet ir bendradarbiaujant su EDMO MIL taryba (anksčiau – geriausių medijų raštingumo priemonių ir standartų praktikos darbo grupe) ir daugumos valstybių narių suinteresuotosioms šalims pritarus, buvo paskelbtas daugelį mėnesių trukusio darbo rezultatas – [EDMO gairės efektyvioms medijų raštingumo iniciatyvoms](#). Gairėse pateikiama 12 principų, kaip padidinti medijų raštingumo iniciatyvų veiksmingumą rengimo (angl. *development*), įgyvendinimo (angl. *delivery*) ir vertinimo (angl. *review*) etapuose. Pristatomi aiškūs ir praktiški patarimai, skirti tiek būsimoms, tiek jau vykdomoms medijų raštingumo iniciatyvoms.

Gairės skirtos įvairioms suinteresuotosioms šalims, įskaitant nevyriausybinės organizacijas, pedagogus, politikos formuotojus, žiniasklaidos specialistus. Gairėmis galima **vadovautis rengiant, įgyvendinant ir vertinant medijų raštingumo iniciatyvas**. Atsižvelgdama į dinamišką žiniasklaidos srities pobūdį, EDMO kasmet peržiūri šias gaires, kad užtikrintų jų aktualumą ir veiksmingumą.

Be to, EDMO skatina dalytis iniciatyvomis ir ištekliais, kurie parodo, kaip taikomi šie principai, tokiu būdu skatindama bendradarbiavimo aplinką, kurioje keičiamasi gerąja patirtimi ir tobulinami medijų raštingumo standartai visoje Europoje (ir suteikiama galimybė visiems specialistams, dirbantiems EDMO tinkle ir už jo ribų, atvirai kalbantis parodyti savo geriausius rezultatus).

Apskritai mūsų kokybės užtikrinimo ir duomenų valdymo sistema buvo nustatyta T1.2 dalyje, susieta su D1.2 dalimi, užbaigta iki M4 ir atnaujinta po tarpinės peržiūros. Siekiame ir toliau dirbti pagal bendras gaires ir principus, kad darbo kokybė būtų svarbesnė už kiekybę. Vis dėlto, suderinti tai su dėmesio ekonomika tebėra iššūkis.

1.3. Projekto veiklos ir rezultatų sklaida

Pirmaisiais metais siekėme, kad mūsų vardas regione taptų žinomas. Antraisiais metais toliau dirbome tam, kad mus pripažintų kaip patikimą ekspertų organizaciją. Aktyviai ieškojome galimybių pristatyti savo rezultatus per organizuojamas paskaitas, seminarus, rengiamas naujienas ir socialinę žiniasklaidą. Projekto veiklos ir rezultatų sklaida kuriant turinį ir organizuojant renginius (**T1.4**) buvo sėkminga.

Nuo 2023 m. gruodžio mėn. pradžios iki 2024 m. gruodžio mėn. pabaigos 40 kartų pasirodėme Baltijos šalių naujienų žiniasklaidoje kaip ekspertai, surengėme daugiau kaip 150 mokymų beveik 5 000 žmonių ir sudalyvavome 140 atitinkamų suinteresuotųjų šalių organizuotų renginių, kuriuose skleidėme savo rezultatus, atstovavome bei pristatėme BECID ir EDMO.

Be to, mūsų interneto svetainė becid.eu yra ne tik visuomenei, bet ir projekto partneriams skirta erdvė, kurioje jie gali keistis informacija. Kadangi BECID yra vienas iš 14 regioninių EDMO centrų, apie savo veiklą informuojame tarptautinius kolegas ir EDMO tinklo partnerius per „TrulyMedia“ platformą, skirtą Europos informacinio atsparumo ekspertams. Dauguma įvesties duomenų yra matomi visuomenei, todėl galima toliau apie juos diskutuoti. Tačiau šiomis galimybėmis vis dar nepakankamai naudojasi 71 šiuo metu BECID dirbantis asmuo.

1.3.1. BECID konferencijų, seminarų ir praktinių užsiėmimų organizavimas bei dalyvavimas juose

BECID ir kitų EDMO tinklo narių rezultatų sklaidos principas – **įtraukti BECID į visą mūsų ekspertų atliekamą darbą**, net jei tai būtų tik firminio „PowerPoint“ prezentacijos šablono panaudojimas ar pasidalijimas viena ar keliomis projekto užduotimis ir rezultatais kvestinių paskaitų, teminių pranešimų ir seminarų metu. Visa tai padeda skleisti žinių apie atliktų darbų rezultatus. Taip pat pozicionuojame save kaip ekspertus žurnalistams, politikos formuotojams ir regioniniams diplomatams. Kitaip tariant, nuolat dalijamės naujomis iniciatyvomis ir gautomis išvadomis visais savo turimais kanalais.

Gruodis (2023 m.)

- Gruodžio 1 d. vyko mokymai Kuresarės ligoninės darbuotojams „Uhhuu sveikatos priežiūros srityje: Kodėl, kas, kaip ir ką daryti?“ (Maria Murumaa-Mengel).
- Gruodžio 6 d. surengta paskaita „Šiuolaikinis medijų pasaulis“ (Inger Klesment).

- Gruodžio 6 d. Lietuvos ambasados Italijoje ir Luiso universiteto organizuotame renginyje surengta diskusija apie medijų raštingumą ir Rusijos dezinformaciją (Maia Klaassen).
- Gruodžio 7 d. Luiso universiteto žurnalistikos ir komunikacijos magistrantūros studentams buvo surengta paskaita „Dezinformacijos pyragas: kova su dezinformacija Estijoje“ (Maia Klaassen).
- Gruodžio 7 d. surengtas Tartu universiteto Socialinių mokslų katedros internetinis seminaras „Tyrėjai apie socialinę žiniasklaidą“ (Maria Murumaa-Mengel).
- Gruodžio 7 d. surengti mokymai mokytojams Talino technikos gimnazijoje „Žaidimais paremtas skaitmeninio ir medijų raštingumo ugdymas pradinėje mokykloje“ (Inger Klesment).
- Gruodžio 15 d. sudalyvauta „MLA4MedLit“, Standartų ir geriausios praktikos organizavimo grupės renginyje ir diskusijoje (Maia Klaassen).
- Gruodžio 19 d. surengta paskaita-diskusija tėvams „Vaikai skaitmeniniame pasaulyje“ (Inger Klesment).
- Gruodžio 22 d. surengta kviestinė paskaita Luiso universiteto žurnalistikos ir komunikacijos magistrantūros studentams „Dirbtinis intelektas ir jo etika“ (Maia Klaassen).

Sausis (2024 m.)

- Sausio 8 d. Maria Murumaa-Mengel privačių Tartu mokyklų mokytojams skaitė paskaitą „AI in Education“, kurios metu apžvelgė skaitmeninius įgūdžius, reikalingus dirbtinio intelekto eroje, ir tai, kaip naudoti LLM įrankius kasdienėms užduotims atlikti.
- Sausio 10 d. Maia Klaassen, pasitelkdama medijų raštingumą, skaitė paskaitą apie kovą su informaciniais sutrikimais, kuri buvo renginių ciklo „Universitetas senjorams“ dalis.
- Sausio 12 d., dalyvaudama Estijos gynybos pajėgų baziniuose komunikacijos mokymuose, Maria Murumaa-Mengel komunikacijos specialistams vedė seminarus „Socialinė žiniasklaida ir informacinis atsparumas“.
- Sausio 15 d. prasidėjo Inger Klesment projektas, kurį finansuoja Estijos vyriausybės biuras: medijų ir skaitmeninio raštingumo žaidimai 5–7 metų vaikams visuose Viljandžio vaikų darželiuose.
- Sausio 17 ir 18 d. „Delfi EE“ faktų tikrintojos Marta Vunš ir Kaili Malts surengė dvi virtualias pamokas daugiau nei 600 Estijos moksleivių apie tai, kaip atpažinti dezinformaciją socialinėje žiniasklaidoje. Užsiėmimai prieinami ir internete kaip mokomoji medžiaga.
- Sausio 18 d. Maria Murumaa-Mengel konferencijoje „From Teacher to Teacher“ skaitė pranešimą, kuriame pristatė Tartu universiteto Socialinių mokslų instituto parengtus kursus, skirtus medijų ir skaitmeniniam raštingumui „Žiniasklaida dezinformacijos eroje“ ir „Mikrointervencijos medijų ir informacinio raštingumo srityje“.
- Sausio 18 d. Tartu universiteto atvirų durų dienos metu Maia Klaassen ir Maria Murumaa-Mengel pristatė magistrantūros anglų kalba programą „Dezinformacija ir visuomenės atsparumas“.

- Sausio 18 d. Gretel Juhansoo Miina Härma gimnazijoje vedė seminarą apie sąmokslų teorijas internete.
- Sausio 22 d. Gretel Juhansoo ir Kaarel Lott Piritos ekonomikos gimnazijoje vedė medijų raštingumo seminarą.
- Sausio 23 d. Inger Klesment ir Gretel Juhansoo surengė internetinį seminarą Maltos mokytojams, kuriame pristatė žaidimus darželinukams ir pradinių klasių mokiniams, skirtus mokyti medijų ir skaitmeninio raštingumo.
- Sausio 25 d. Talino technikos gimnazijoje Inger Klesment vedė mokymus apie medijų raštingumo ugdymą žaidimais.

Vasaris (2024 m.)

- „Delfi EE“ faktų tikrintoja Kaili Malts dalyvavo Pilietinio atsparumo iniciatyvos įrankio pristatymo renginyje, kuriame aptarė, kaip kovoti su dezinformacija Baltijos šalyse.
- Vasario 15 ir 27 d. Inger Klesment Talino technikos gimnazijos ir Paide Hillar Hanssoo mokyklos mokytojams vedė mokymus apie medijų raštingumo ugdymą žaidimais.
- Vasario 15 d. Maia Klaassen Dokumentų tvarkytojų asociacijos konferencijoje skaitė pranešimą „Kaip išlikti sveikam informacijos labirinte?“
- Vasario 18 d. Maia Klaassen dalyvavo diskusijoje ir skaitė pranešimą „DI, dėmesio ekonomika ir 24 valandas per parą, 7 dienas per savaitę veikiantis naujienų ciklas“.
- Vasario 22 d. Maia Klaassen studentams skaitė paskaitą „Kaip ne tik išgyventi, bet ir klestėti informacijos labirinte?“.
- Vasario 22 d. Gretel Juhansoo ir Inger Klesment Tartu universitete skaitė viešą paskaitą ir vedė seminarą „Jaunimo skaitmeninių medijų raštingumo ugdymas: praktiniai metodai“. Pranešimo santrauką galite perskaityti [čia](#).
- Vasario 22 d. Maia Klaassen vedė internetinę pamoką [„Dirbtinis intelektas: žmonijos pražūtis ar patikimas padėjėjas“](#).
- Vasario 21–22 d. Maria Murumaa-Mengel vedė mokymus Socialinio draudimo valdybos darbuotojams, kuriuose buvo kalbama apie smurtą, susijusį su technologijomis.
- Vasario 26 d. Jānis Buholcs atstovavo BECID [EDMO mokslinėje konferencijoje](#) (Amsterdamo universitetas, Nyderlandai), kur pristatė pranešimą „Faktų tikrinimo tyrimų būklė“.

Kovas (2024 m.)

- Kovo 1 d. BECID atstovės Rimgailė Kasparaitė ir Patricija Lenčiauskienė skaitmeninio ir medijų raštingumo konferencijoje Briuselyje pristatė BECID tyrėjos Aukšės Balčytienės sukurtą metodą „Media Walkshop“. Dalyviai gyrė jo paprastumą ir visapusiškumą, kurie vertingi užimtiems pedagogams. [Skaityti daugiau](#).
- Kovo 6 d. Gretel Juhansoo vedė seminarą apie sąmokslų teorijų sklaidą socialinėje žiniasklaidoje Miina Härma gimnazijoje.
- Kovo 6 d. Maria Murumaa-Mengel Pärnu kolegijos studentams skaitė paskaitą apie įtaką darančių asmenų logiką ir strategijas.

- Kovo 7 d. Inger Klesment KIVA organizuotoje kibernetinių patyčių konferencijoje pristatė kibernetinių patyčių prevencijos per žaidimus galimybes.
- Kovo 12 d. „Re:Baltica“ vykdomoji direktorė ir redaktorė Sanita Jemberga Stokholmo ekonomikos mokykloje Rygoje surengė seminarą „Kaip tirti sankcijų pažeidimus?“ žurnalistams ir kitiems žiniasklaidos specialistams.
- Kovo 14 d. Evita Puriņa, „Re:Baltica“ faktų tikrinimo komandos „Re:Check“ vadovė, Latvijos NVO ekspertams surengė seminarą apie naujas dezinformacijos tendencijas. Šis seminaras – tai dalis naujos iniciatyvos pagal Skaitmeninio aktyvizmo programą, kuriai vadovauja BCME, skirtos kovai su dezinformacija Vidurio ir Rytų Europoje.
- Viena iš žurnalo „Re:Baltica“ įkūrėjų ir redaktorė Inga Sprīņģe mokyklų mokytojams ir vyresnio amžiaus žmonėms surengė tris seminarus apie medijų raštingumą ir naujausias dezinformacijos tendencijas.
- Kovo 14 d. Maria Murumaa-Mengel Tartu ir Tartu apskrities mokyklų vadovams vedė mokymus apie atsparumą informacijai ir kritinės informacijos vartojimą.
- Kovo 18 d. Inger Klesment vedė mokymus Tartu liuteronų mokyklos mokinių tėvams apie vaikų naudojimąsi žiniasklaidos priemonėmis.
- Kovo 21 d. Maria Murumaa-Mengel surengė pirmąją Estijos suinteresuotųjų šalių susitikimą, skirtą (de)radikalizacijos problemai spręsti. Maia Klaassen, Inger Klesment ir Gretel Juhansoo taip pat atstovavo BECID.
- Kovo 22 ir 27 d. Maria Murumaa-Mengel vedė mokymus apie dirbtinio intelekto naudojimą ir riziką, pirmiausia Pärnu pagyvenusius žmonių universitete, o kovo 27 d. – Tartu privačios mokyklos mokinių tėvams.

Balandis (2024 m.)

- Balandžio 2 d. BECID atstovės Lietuvoje Auksė Balčytienė ir Kristina Juraitė vedė mokymus mokytojams.
- Evita Puriņa, „Re:Baltica“ faktų tikrinimo komandos „Re:Check“ vadovė, dalyvavo Lietuvos visuomeninio transliuotojo LRT surengtame kontaktų renginyje, kuris yra ES finansuojamos programos „MediaFit“, remiančios Ukrainos žurnalistų kovą su dezinformacija, dalis.
- Balandžio 5 d. Inger Klesment ir Maria Murumaa-Mengel dalyvavo „Telia“ strategijos dienoje, kur diskutavo apie vaikams ir jaunimui reikalingą paramą internete.
- Balandžio 5 d. Maria Murumaa-Mengel vedė mokymus Estijos prekybos ir pramonės rūmų vadovams apie asmeninio prekės ženklo kūrimą socialinėje žiniasklaidoje.
- Balandžio 8 d. Jānis Buholcs ir Evita Puriņa atstovavo BECID susitikime su už vertybes ir skaidrumą atsakinga Europos Komisijos pirmininko pavaduotoja Věra Jourová, kuri lankėsi Rygoje. Pirmininko pavaduotoja V. Jourová aptarė Latvijos žiniasklaidą ir kovą su dezinformacija.
- Evita Puriņa surengė seminarą Latvijos NVO ekspertams apie kandidatų į Europos Parlamentą politinės komunikacijos faktų tikrinimą prieš ES rinkimus.
- Viena iš „Re:Baltica“ įkūrėjų ir redaktorė Inga Sprīņģe Gulbenės savivaldybės bibliotekininkams surengė seminarą apie medijų raštingumą ir naujausias dezinformacijos tendencijas.

- Balandžio 12–13 d. Maia Klaassen skaitė pranešimą ir bendradarbiaudama su Vokietijos Baltijos ateities fondu vedė seminarą, kuriame daugiausia dėmesio skyrė dirbtinio intelekto raštingumui ir jo etiniam taikymui.
- Balandžio 17 d. Maria Murumaa-Mengel prisijungė prie renginio „Talentai Tartu“ ir sprendė klausimą, ar visi specialistai turėtų būti aktyvūs socialinėje žiniasklaidoje.
- Balandžio 18 d. Maia Klaassen Talino Laagnos gimnazijoje skaitė paskaitą ir vedė seminarą apie dirbtinio intelekto keliamą riziką ir galimybes.
- Balandžio 23 d. BCME vykdomoji direktorė Gunta Sloga dalyvavo Varšuvoje vykusiame „Google“ renginyje „Kova su dezinformacija internete“. Konferencijoje, kurioje dalyvavo ekspertai iš Vidurio ir Rytų Europos, įskaitant kitų EDMO centrų atstovus, buvo kalbama apie kovą su dezinformacija prieš Europos Parlamento rinkimus. Gunta Sloga vadovavo diskusijai apie tarpsektorinį bendradarbiavimą kovojant su dezinformacija.
- Balandžio 24 d. Gunta Sloga susitiko su Prancūzijos EDMO centro CLEMI tarptautinio projekto vadove Laure Delmoly. Buvo aptartas galimas būsimas bendradarbiavimas atsparumo dezinformacijai bei geriausios medijų ir informacinio raštingumo praktikos klausimais.
- Balandžio 26 d. Vokietijos Baltijos ateities fondo organizuotame „Pop-Up“ kongrese Maia Klaassen trumpai apžvelgė ir dalyvavo diskusijoje „DI galimybės jaunimui“.
- Balandžio 30 d. Gretel Juhansoo moderavo debatus „TikTok efektas“, kurie buvo Tartu studentų dienų dalis.
- Balandžio 30 d. Maria Murumaa-Mengel ir Maia Klaassen Tartu mokyklų taryboje vedė seminarą tema „Kaip atskirti netikras naujienas nuo tikrų naujienų? Pagrindiniai informacijos tikrinimo principai“.

Gegužė (2024 m.)

- Gegužės 2 d. Maria Murumaa-Mengel vedė mokymus „Socialinės žiniasklaidos platformos ir mikrobendruomenės vidinės komunikacijos informacinio atsparumo kontekste“.
- Gegužės 6 d. profesorė Auksė Balčytienė dalyvavo moksliniame-praktiniame simpoziume „Politinės komunikacijos sankirtos“, kuriame Lietuvos žiniasklaidos ir politikos ekspertai diskutavo, kaip spręsti visuomenės abejingumo, poliarizacijos ir skaitmeninės atskirties iššūkius.
- Gegužės 7 d. Maria Murumaa-Mengel Tartu universiteto Mokslo mokyklai [per UTTV skaitė paskaitą](#) apie Europos Parlamento rinkimus lydinčią dezinformaciją.
- Gegužės 9 d. Maria Murumaa-Mengel prekybos ir pramonės rūmų nariams surengė internetinius mokymus „Mikrobendruomenės įmonėje“.
- Gegužės 9 d. Estijos nacionaliniame muziejuje vyko pagyvenusių žmonių šventė. Inger Klesment, Maria Murumaa-Mengel ir Gretel Juhansoo bendradarbiaudamos su „Telia“ sukūrė atvirukus, skirtus informuotumui apie sukčiavimą internete didinti. Atvirukų pavyzdžius rasite [čia](#), o „Canva“ šablonus – [čia](#).
- Gegužės 17 d. „Delfi LT“ faktų tikrinimo iniciatyvos „Melo Detektorius“ redaktorė Aistė Meidutė dalyvavo tarptautinėje EDMO faktų tikrinimo konferencijoje „EU And“.

Disinformation“. Joje partneriai apžvelgė EDMO pastangas kovoti su dezinformacija prieš ES rinkimus.

- Gegužės 22 d. Tartu universitete lankėsi Estijos prekybos ir pramonės rūmų moterų lyderystės spartinimo programos dalyvės, kurioms Maria Murumaa-Mengel papasakojo apie profesionalų naudojimąsi socialine žiniasklaida ir influencerių kultūrą.
- Gegužės 23 d. Maria Murumaa-Mengel skaitė viešą paskaitą [„Būkite atidūs rinkimų metu – kaip kognityviniai šališkumai ir žiniasklaida daro įtaką mūsų sprendimams“](#).
- „Delfi LT“ faktų tikrinimo iniciatyva „Melo Detektorius“ yra pirmoji Baltijos šalių iniciatyva, prisijungusi prie „YouTube“ bandomosios faktų tikrinimo programos. Gegužės 24 d. redaktorė Aistė Meidutė dalyvavo Paryžiuje vykusiame „YouTube“ seminare, kurio dalyviai susipažino su „YouTube“ funkcijomis, susitiko su žurnalistu Charlesu Villa ir diskutavo apie faktų tikrinimo turinio kūrimą ir viešinimą.
- Gegužės mėnesį BECID atstovė Lietuvoje Auksė Balčytienė dalyvavo Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto organizuotoje mokslinėje konferencijoje.

Birželis (2024 m.)

- Birželio 3 d. Gunta Sloga dalyvavo viešojoje diskusijoje „Grėsmės demokratijai Europos Parlamento rinkimų išvakarės“.
- Birželio 5 d. Maia Klaassen priėmė Estijos gynybos ministerijos pakviestą ir priimtą delegaciją iš Heritage Foundation, Chatham House, Queen Mary University of London, El Pais, DGAP tyrimų instituto, Le Figaro, Defence One ir La Stampa.
- Birželio 8 d. Gretel Juhansoo Tabivere pagrindinės mokyklos šeimos dienos metu vykdė veiklą, susijusią su skaitmeninės žiniasklaidos kompetencijų ugdymu.
- Birželio 10 d. Maia Klaassen, Maria Murumaa-Mengel ir Gretel Juhansoo priėmė svečius iš Bulgarijos ir Rumunijos skaitmeninės žiniasklaidos observatorijos [BROD](#) Andy Stoycheffą ir Mileną Kolevą-Žvančarovą.
- Birželio 10 d. Maria Murumaa-Mengel, Maia Klaassen ir Inger Klesment Tartu katalikiškoje mokykloje vedė mokymus apie informacinius sutrikimus, informacijos tikrinimą ir vaikų skaitmeninį pasaulį.
- Birželio 12–17 d. Jānis Buholcs dalyvavo 29-ojoje Baltijos studijų plėtros asociacijos (AABS) konferencijoje Niu Heivene (JAV) su pranešimu „Latvijos faktų tikrintojų požiūris į dviprasmiškumą“.
- Birželio 13 d. Maia Klaassen vedė seminarą pradinių klasių mokytojams apie konfliktų, kylančių dėl klaidingos informacijos, sprendimo būdus.
- Birželio 13 d. Gretel Juhansoo skaitė pranešimą „TikTok namas: kaip profesinis mokymas gali padėti įgyvendinti socialinio poveikio projektus“ „Erasmus+“ profesinio mokymo vasaros mokykloje.
- Birželio 13 d. Maria Murumaa-Mengel skaitė pranešimą „Moksliniai tyrimai+mokymas+pasiekiamumas: ką darome kovodami su informacine netvarka?“ Policijos ir sienos apsaugos valdybos bei viešojo sektoriaus komunikacijos ekspertams.

- Birželio 27 d. Maria Murumaa-Mengel ir Inger Klesment vedė mokymus „Vaikų ir jaunimo medijų pasauliai: kaip biblioteka gali padėti ugdyti medijų ir informacinio raštingumo kompetencijas“ bibliotekininkų vasaros akademijoje.

Liepa (2024 m.)

- Evita Puriņa ir Inga Sprīnģe dalyvavo renginiuose, kuriuos organizavo ne pelno siekianti organizacija „SkeptiCafe“, skatinanti kritinį mąstymą ir mokslinį raštingumą Latvijoje. Evita Puriņa pateikė įžvalgų apie sąmokslų teorijų formavimąsi ir plitimą, o Inga Sprīnģe aptarė politikos, žiniasklaidos ir visuomenės sąveiką.
- „Re:Baltica“ žurnalistai dalyvavo kasmetiniame pokalbių festivalyje „Lampa“ Latvijoje. Inese Braže dalyvavo diskusijoje „#Cancel media. Jei nebūtų žurnalistų?“. Evita Puriņa, „Re:Baltica“ faktų tikrinimo komandos „Re:Check“ vadovė, prisijungė prie diskusijos apie dezinformaciją ir misinformaciją kasdienėje informacinėje erdvėje.
- Liepos 8–10 d. Aukšė Balčytienė dalyvavo 5-ojoje tarptautinėje ESS konferencijoje Lisabonoje, kur skaitė pranešimą „(Socialinės) žiniasklaidos vartojimas ir tikėjimas sąmokslų teorijomis“ bei pasidalijo įžvalgomis apie lyginamojo medijų raštingumo tyrimo rezultatus. [Skaityti daugiau.](#)
- Liepos 16–19 d. Maia Klaassen dalyvavo konferencijoje „DCN Global“, kurios metu vykusioje diskusijoje kalbėjo apie medijų ir informacinio raštingumo politiką ir regioninius iššūkius.

Rugpjūtis (2024 m.)

- Rugpjūčio 6 d. chemijos mokytojų stovykloje Gretel Juhansoo vedė du seminarus apie sąmokslų teorijų sklaidą socialinėje žiniasklaidoje.
- Rugpjūčio 8 d. Estijos istorijos ir socialinių mokslų mokytojų draugijos vasaros mokykloje Maria Murumaa-Mengel skaitė pranešimą apie medijų raštingumo ugdymą istorijos ir socialinių mokslų pamokose.
- Rugpjūčio 14 d. Inger Klesment Tartu Žaislų muziejaus vasaros stovykloje vaikams surengė skaitmeninio saugumo žaidimus.
- Rugpjūčio 22 d. Maria Murumaa-Mengel surengė mokymus apie informacijos triukšmą ir informacijos tikrinimą Kuusalu mokyklų ir darželių mokytojams.
- Rugpjūčio 26 d. Maria Murumaa-Mengel ir Maia Klaassen vedė mokymus Tartu VOCO mokytojams ir vadovams apie informacijos tikrinimą ir kritinį informacinį raštingumą.
- Sanita Jemberga surengė seminarą 30-čiai jaunųjų teisininkų, kuriame daugiausia dėmesio skyrė žurnalistinio darbo metodams ir teisiniams aspektams.
- Evita Puriņa dalyvavo hakatone, skirtame stiprinti NVO atsparumą dezinformacijai ir misinformacijai.
- Inese Braže savaitę praleido stovykloje Vokietijoje, kur Latvijos jaunimui visame pasaulyje skaitė paskaitas apie tai, kaip orientuotis žiniasklaidoje, atpažinti melagingą ar klaidinančią informaciją, tikrinti faktus ir apsisaugoti skaitmeninėje aplinkoje.

Rugsėjis (2024 m.)

- Rugsėjo 3–4 d. BECID jaunesnioji tyrėja Rimgailė Kasparaitė dalyvavo Pietų Danijos universitete vykusioje konferencijoje „Demokratija ir skaitmeninis pilietiškumas“, kurioje pristatė savo disertacijos konceptualizaciją ir teorinę šaltinių analizę, kuria remdamasi atliko tolesnius empirinius tyrimus. Ji taip pat pristatė DIGIRES ir BECID projektus kaip sėkmingą skirtingų suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo Baltijos šalyse pavyzdį bei aptarė būsimo bendradarbiavimo su kitų Europos universitetų tyrėjais galimybes. [Skaityti daugiau.](#)
- Rugsėjo 9 d. Auksė Balčytienė dalyvavo tarptautiniame teatro festivalyje „Ja Fest“ vykusioje diskusijoje, kurios dalyviai dalijosi įžvalgomis įvairiais su darbu žiniasklaidoje susijusiais klausimais, įskaitant skaitmeninius iššūkius profesijai ir žurnalistų saugumui.
- Rugsėjo 17–20 d. Maia Klaassen atstovavo BECID pažangiuose skaitmeninės valstybės ir kibernetinės gynybos kursuose.
- Rugsėjo 24–27 d. Jānis Buholcs ir Maria Murumaa-Mengel atstovavo BECID [10-ojoje ECREA Europos komunikacijos konferencijoje.](#)
- Rugsėjo 30 d. įvyko specialus fokus grupės užsiėmimas su Kauno miesto bendruomenės nariais (Auksė Balčytienė ir Kristina Juraitė).
- Rugsėjo 30 d. jaunesniosios tyrėjos Patricija Lenčiauskienė ir Rimgailė Kasparaitė surengė seminarą „Media Walkshop“ (pagal DIGIRES MIL metodiką) Kauno bendruomenės nariams ir lyderiams.
- Rugsėjo mėn. buvo išleisti du leidiniai su specialia padėka BECID: 1) Balčytienė, A. (2024). Episteminių bendruomenių transformacija siekiant sveikesnio diskurso šiuolaikinėje Europoje. *Darbai ir dienos*, 79, 37–50. <https://doi.org/10.7220/2335-8769.79.2>; 2) Balčytienė, A., Bocullo, D. ir Juraitė, K. (2024). Baltijos šalių demokratijos po įstojimo į ES: žiniasklaida kaip demokratinės kultūros nešėja ir atsparumo priemonė įveikiant neapibrėžtumus. *Journal of Contemporary European Studies*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/14782804.2024.2360030>.

Spalis (2024 m.)

- Spalio 2 ir 16 d. Maia Klaassen vedė internetinius seminarus jaunimui, kurių metu kalbėjo apie algoritmus ir dalijimąsi duomenimis.
- Spalio 3–4 d. VDU atstovės Auksė Balčytienė, Kristina Juraitė, Rimgailė Kasparaitė ir Patricija Lenčiauskienė dalyvavo [28-ojoje Vidurio Europos politikos mokslų asociacijos \(CEPSA\) kartu su Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų fakultetu organizuotoje konferencijoje](#) „Dvidešimt narystės ES metų: patirtis, iššūkiai ir galimybės“. Auksė Balčytienė kartu su BECID kolegomis iš Latvijos ir Estijos: Agnese Davidsons, Andra Siibak ir Signe Ivask, pristatė pranešimą „Lessons Learned from Policy Responses to Disinformation in the Baltic Countries“; Kristina Juraitė pristatė pranešimą „Promoting Dialogue and Civic Agency amid Digital Disruption: A New Approach to Public Communication Ethics“; Patricija Lenčiauskienė skaitė pranešimą „Lietuvos jaunimo skaitmeninio raštingumo įgūdžiai ir sąmoningas informacijos

naudojimas besikeičiančiame medijų kraštovaizdyje“; Rimgailė Kasparaitė pristatė pranešimą „Daugiašalė partnerystė komunikacijos politikoje siekiant skaitmeninio atsparumo“.

- Spalio 7 d. Maria Murumaa-Mengel skaitė paskaitą apie žiniasklaidos kartų panašumus ir skirtumus.
- Spalio 10 d. Marta Vunš („Delfi EE“ faktų tikrintoja) dalyvavo fondo CR14 susirinkime, kuriame pristatė „Delfi EE“ faktų tikrinimo ir tyrimo darbą, metodus ir įžvalgas apie dabartines propagandos grėsmes Estijoje.
- Spalio 10 d. Marija Murumaa-Mengel vedė mokymus „Akademinė parama informaciniam atsparumui“ Ukrainos karinių ryšių specialistams.
- Spalio 11 d. Inger Klesment ir Maria Murumaa-Mengel vedė mokymus mokytojams apie vaikų ir jaunimo kultūrą skaitmeninėse platformose.
- Spalio 16 d. Inger Klesment surengė mokymus apie dirbtinio intelekto naudojimą bendraujant su kultūros darbuotojais.
- Spalio 16 d. Patricija Lenčiauskienė dalyvavo Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos organizuotame „Grand Prix“ konkurso finale. Konkurse dalyvavo doktorantai mokslininkai, kurie per 3 minutes turėjo pristatyti savo tyrimus. Patricija pristatė savo tyrimą apie Lietuvos jaunimo skaitmeninius ir medijų įgūdžius.
- Spalio 17 d. Maria Murumaa-Mengel Ukrainos komunikacijos ir žiniasklaidos ekspertams skaitė paskaitą apie visuomenės atsparumo didinimą.
- Spalio 22 d. VDU atstovės Auksė Balčytienė, Rimgailė Kasparaitė ir Patricija Lenčiauskienė dalyvavo po konferencijos „Skaitmeninio raštingumo ugdymas algoritminėse kultūrose“ vykusiame internetiniame seminare, kurį kartu su UNESCO MIL aljansu organizavo Europos komunikacijos tyrimų ir švietimo asociacija. Jos skaitė savo pranešimą „Episteminių įgūdžių ir moralinio sąmoningumo stiprinimas priimant žurnalistinius sprendimus“.
- Spalio 24 d. Evita Puriņa, „Re:Baltica“ faktų tikrinimo skyriaus vadovė, dalyvavo diskusijoje apie dezinformacijos prevencijos ir medijų raštingumo iniciatyvų sėkmes ir nesėkmes 13-osios Pasaulinės žiniasklaidos ir informacinio raštingumo savaitės atidarymo metu Latvijos valstybės kanceliarijoje.
- Spalio 24 d. Tartu universiteto atstovai dalyvavo Estijos žiniasklaidos švietimo konferencijoje Pärnu mieste. Maria Murumaa-Mengel ir Kaarel Lott skaitė paskaitą „Kai Andrew Tate'as įžengia į klasę“.
- Spalio 25 d. Maria Murumaa-Mengel dalyvavo Baltijos šalių MIL aukščiausiojo lygio susitikime Taline. Ji skaitė paskaitą „Mikrointervencijos kaip skaitmeninio aktyvizmo priemonė“.
- Spalio 26 d. Gretel Juhansoo skaitė paskaitą „Kaip dirbtinis intelektas dezinformaciją pavertė tendencija“ Vokietijos ir Baltijos šalių konferencijoje Lietuvoje.
- Spalio 26 d. Inger Klesment savaitei išvyko į Maltą, kur mokyklose rengė skaitmeninio saugumo žaidimus ir skaitė paskaitas mokytojams apie skaitmeninio saugumo mokymą.
- Spalio 29 d. VDU komanda dalyvavo MIL savaitei skirtoje diskusijoje, kurią moderavo BECID jaunesnioji mokslo darbuotoja Patricija Lenčiauskienė, „Ar dezinformacija yra

mūsų kasdienybės palydovė?“. „Ažuolyno bibliotekoje“ vykusioje diskusijoje dalyviai diskutavo apie mus kasdien supantį informacijos srautą ir apie tai, ar jame yra plačiai paplitusios dezinformacijos. Taip pat diskutuota apie šiuolaikinių technologijų įtaką informacijos kūrimo ir perdavimo procesams bei apie tai, ar Lietuvos gyventojai turi pakankamai priemonių medijų ir informaciniam raštingumui bei kritiniam mąstymui ugdyti.

- Spalio 29–30 d. Evita Puriņa dalyvavo metinėje EFCSN konferencijoje ir organizacijos asamblėjoje Briuselyje, kur faktų tikrintojai iš visos Europos diskutavo apie dirbtinio intelekto naudojimo iššūkius tikrinant faktus ir bendradarbiavimo su skaitmeninėmis platformomis sunkumus.
- Spalio 30 d. Baltijos žiniasklaidos kompetencijos centras (BCME) Rygoje (Latvijoje) surengė Baltijos šalių MIL dieną.
- Spalio 31 d. Maia Klaassen surengė virtualią pamoką „Kokia yra mano privatumo kaina?“.
- Spalio 29–31 d. „Delfi LT“ „Melo Detektorius“ dalyvavo „CRDF Global“ organizuotoje konferencijoje „Informacinio atsparumo didinimas ir tarptautinio bendradarbiavimo stiprinimas kovojant su piktybine įtaka“.
- Spalio mėn. Latvijos Latgalos regione, gavus bendrą Latvijos Respublikos Visuomenės integracijos fondo finansavimą, buvo surengti keli seminarai-įgūdžių laboratorijos, kurias organizavo Baltijos žiniasklaidos kompetencijos centras (BCME) kartu su NVO „NewEast“ ir kurios buvo skirtos vyresnio amžiaus žmonių medijų ir informaciniam raštingumui ugdyti.
- Durreso mieste (Albanija) vykusioje kasmetinėje OIP konferencijoje Aistė Meidutė (Delfi Lietuva) pristatė savo išvadas tema „Išlikti aktualiam: žiniasklaidos augimo (ir išlikimo) strategijos“. Ji pristatė „Delfi LT“, geriausią praktiką, taip pat, kalbėjo apie tai, kaip tradicinė skaitmeninė žiniasklaida ir faktų tikrinimas gali augti ir išlikti aktualūs socialinės žiniasklaidos amžiuje.
- Briuselyje vykusioje EFCSN konferencijoje Aistė Meidutė (Delfi Lietuva) moderavo diskusiją „Prebunking in Practice: teoriją paverčiant veiksmais“. Diskusija sukosi apie tai, kaip prebunkingą, akademiškai įrodytą koncepciją, galima efektyviausiai taikyti realiaame gyvenime. Sesijoje buvo nagrinėjamas praktinis prebunkingo įgyvendinimas ir analizuojamas prebunkingo ir debunkingo ryšys bei tarpusavio priklausomybė.

Lapkritis (2024 m.)

- Lapkričio 4 d. Gretel Juhansoo vedė virtualią pamoką „Kaip algoritmai formuoja mūsų patirtį socialinėje žiniasklaidoje?“.
- Lapkričio 7 d. Maia Klaassen projektų rašymo mokymuose skaitė paskaitą „Dirbtinis intelektas projektų rašymo kontekste“.
- Lapkričio 8 d. Auksė Balčytienė dalyvavo atviraime forume „Saugumo kodas“, kuriame kalbėjo ir diskutavo apie psichologinio atsparumo didinimą ir praktinį mokymąsi pasitelkiant medijų raštingumo strategijas.
- Lapkričio 14 d. Maria Murumaa-Mengel dalyvavo Integracijos fondo organizuotoje konferencijoje ir jos metu vykusioje diskusijoje „Informacinė erdvė, kultūrinė erdvė,

vertybių erdvė – kaip nutiesti tiltus skaitmeninių burbulų eroje?“, o taip pat skaitė trumpą paskaitą „Kai kuriuos tiltus reikėtų sudeginti?“.

- Lapkričio 14 d. Gretel Juhansoo vedė mokymus apie dirbtinį intelektą TäheTERA mokyklos 4–6 klasių mokiniams.
- Lapkričio 15 d. Inger Klesment vedė dirbtinio intelekto mokymus Tartu mokyklose dirbantiems karjeros ir verslumo mokytojams.
- Lapkričio 11 d. Maia Klaassen skaitė paskaitą „Informacijos trukdžiai, dėmesio ekonomika ir dirbtinis intelektas“ projekto „Talentai Tartu“ dalyviams.
- Lapkričio 22 d. Gretel Juhansoo vedė medijų ir skaitmeninio raštingumo mokymus Rapla Kesklinna mokyklos 6–9 klasių mokiniams.
- Lapkričio 25 d. Maria Murumaa-Mengel ir Maarja Punak vedė virtualią pamoką „Kaip pasipriešinti kibernetiniams smurtautojams“.
- Lapkričio 26–17 d. Annija Petrova dalyvavo Atėnuose (Graikijoje) vykusiuose EDMO faktų tikrinimo mokymuose. Tarp aptartų temų buvo „Telegram“ tyrimo metodai ir įrankiai, taip pat politinių reklamų analizės ir pasitikėjimo stiprinimo, kovojant su dezinformacija, metodai.
- Lapkričio 25–27 d. „Delfi EE“ faktų tikrintoja Marta Vunš dalyvavo Atėnuose vykusiuose EDMO faktų tikrinimo mokymuose.
- Lapkričio 28 d. Maria Murumaa-Mengel surengė seminarą mokytojams „Idėjos pamokoms: žmogaus intelekto ir dirbtinio intelekto galimybės“.
- Lapkričio 28 d. „Nordplus“ programos informacinėje dienoje Inger Klesment skaitė paskaitą „Ar dirbtinis intelektas pakeis projektų rašytoją?“.
- Evita Puriņa skaitė tris paskaitas ir rengė faktų tikrinimo seminarus žurnalistikos studentams Rygos Stradiņš universitete ir Vidžemės taikomųjų mokslų universitete.
- Lapkričio mėnesį buvo atliekami DIGIRES MIL metodų mokytojams tiksliniai vertimai į latvių, estų, ukrainiečių, azerbaidžaniečių, rusų ir gruzinų kalbas.

Gruodis (2024 m.)

- Gruodžio 2 d. Maia Klaassen skaitė pranešimą „Media Support“ organizuotame platformų, žmonių ir politikos hakatone „Informacinių sutrikimų įveikimas ir visuomenės atsparumo didinimas – Baltijos šalių perspektyva“.
- Gruodžio 3 d. Aukse Balčytienė surengė medijų raštingumui ir skaitmeniniam atsparumui skirtą seminarą „Informacinė netvarka ir atskaitomybė: kokia yra mūsų prieiga prie suskilusios tikrovės?“.
- Gruodžio 3 d. Maria Murumaa-Mengel dalyvavo konferencijoje „Koos tugevamad“, skirtoje smurtui artimoje aplinkoje.
- Gruodžio 6 d. Inger Klesment vedė virtualią pamoką „Kaip draugai gali mokyti vienas kitą skaitmeninio raštingumo?“.
- Gruodžio 6 d. Maria Murumaa-Mengel žurnalistams skirtoje konferencijoje skaitė pranešimą apie smurtą artimoje aplinkoje.
- Gruodžio 10 d. Maia Klaassen vedė mokymus mokytojams „Kaip patikrinti žinias?“.
- Gruodžio 14 d. Gretel Juhansoo vedė dirbtinio intelekto seminarą Taline vykusioje studentų atstovybės mokymų dienoje.

- Gruodžio mėnesį VDU leidykla išleido pirmąją medijų raštingumo problematikai skirtą monografiją lietuvių kalba „Artimas tolimas medijų pasaulis: virsmas, ribos ir būdai tai suprasti“, kurios sudarytoja ir mokslinė redaktorė – Auksė Balčytienė, kalbos redaktorė – Kristina Berksun. Knygoje publikuojamos įvairių autorių, atstovaujančių komunikacijos, politikos mokslų, lingvistikos, sociologijos ir technologijų mokslų disciplinoms, publikacijos, tarp kurių yra ir BECID narių (Dariaus Amilevičiaus, Jūratės Ruzaitės, Igno Kalpoko, Kristinos Juraitės, Dariaus Remeikos, Patricijos Lenčiauskienės, Auksės Balčytienės) darbai.

1.3.2. Sklaida per naujienų žiniasklaidą

Mūsų komunikacijos planas ir sklaidos principai grindžiami siekiu pasiekti konkrečią tikslinę auditoriją. Todėl komunikaciją naujienų žiniasklaidoje vykdome itin kruopščiai. Pavyzdžiui, Estijos kultūros laikraštyje „Sirp“ kas mėnesį rengiame rubriką, taip pat esame dažni „Õpetajate Leht“ – vienintelio Estijoje mokytojams skirto naujienų leidinio – autoriai.

Be to, visi keturi mūsų faktų tikrinimo partneriai savo patikrintus faktus skelbia ne tik [BECID interneto svetainėje](#) ir [EDMO saugykloje](#), bet ir savo interneto svetainėse, kurios sulaukia didesnio lankytojų srauto nei projekto tinklalapis.

Toliau pateikiamas publikacijų naujienų žiniasklaidoje sąrašas:

1. Aarma, K. (2024). Sotsiaalmeedia uurija Maria Murumaa-Mengel: platvormid on disainitud selliseks, et me annaksime neile palju oma aega. [Raadio 2](#).
2. Aarma, K. (2024). TÜ digimeediauuringute nooremteadur Kaarel Lott: manfluencerite retoorika lõhestab ühiskonda. [Raadio 2](#)
3. Bibikov, B. A. (2024). DigiÄKK: Digi- ja meediapädevuste õpetamine läbi mängu. [Lapsevanema Kool](#).
4. Ert, K. & Libe, T. (2024). Maia Klaassen: sotsiaalmeedias tuleb säilitada kriitikameel! [Vikerraadio](#).
5. Melagysčių žarnelė. (2024). Kako skrajna desnica uporabljata tiktok za širjenje laži in zarot. [Oštro](#).
6. Helmvee, A. (2024). Kõik, mida teame Nicocado Avocado juhtumist. [Laser Tech](#).
7. Himma, M. ir Luts, J. (2024). Maia Klaassen: Facebook näitab kasutajale seda, mida algoritm tahab näidata. [Vikerraadio](#).
8. Ivask, S., Laak, B., Rats, L. & Suija, A. (2024). Eesti meediapädevus - järgmine Tiigrihüpe või eilsed uudised? [Õhtuleht](#).
9. Järvsaar, E. (2024). "Meie täiskasvanutel ei ole piisavalt digipädevust, et lapsi õpetada. Ekraanide keelamine ei vii kuhugi, tarkus tuleb koos tarbides". [Pere ja Kodu](#).
10. Jemeljanova, D. Seniori apgūst medijpratību, žurnālisti - skaitmenālās prasmes. [Panorama](#).

11. Kallaste, E. (2024). KUULA | Mida ma saan vanemana teha, et sotsiaalmeedias toimuv minu lapsele halba mõju ei avaldaks? [Lasteabi](#).
12. Kilumets, J. (2024). Anonüümsed häbistamise grupid. [Terevisioon](#).
13. Klesment, I. (2024). Kuidas kaasata meediahariduses õpilasi? Õpetajate [Leht](#).
14. Knees, L. (2024). "Deutschland wird am meisten attackiert". [WirtschaftsWoche](#).
15. Kropa-Kažunaja, K. (2024). Dezinformacija ir faktų patikrinimas. TV programa "[Zinātne tuvplānā](#)".
16. Kuku pärastlõuna. (2024). Mitme näoga Eesti. Maria Murumaa-Mengel. Sotsiaalmeedia ja kultuur. [Kuku](#).
17. Kuld, M. (2024). Inger Klesmenti mängulisi lahendusi vajavad kogu Euroopa lapsed. [Sakalas](#): "Europos Sąjungos ir jos valstybių narių bendradarbiavimas" (angl).
18. Kuld, M. (2024). Koolieelikute seas on vaid mõni üksik laps, kes ei tea, mis on Skibidi Toilet või Roblox. [Sakalas](#).
19. Lon, A. (2024). NAGU MINI-KEVADTORM! Õppejõud ja tudengid viisid laste meediaõpetuse õue. [Õhtuleht](#).
20. Lott, K. (2024). Kaarel Lott: seksism ja misogüünia levib noorte meeste seas üha enam. Tik tai yra tikroji tolimoji istorija. [Eesti Päevaleht](#).
21. LSM. Profesoriai: LSMU: Ar vaikams saugu internetu tiek runāts pārāk maz. [Gimenes studija](#) (Latvijos viešojo žiniasklaida)
22. Morozova, A., Stānoiu, I., Stefankova, E., Slerka, J., Malts, K., Blum, P. & Zubor, Z. (2024). Kaip kraštutiniai dešinieji naudojo TikTok melui ir sąmokslams skleisti. [VSquare](#).
23. Möttus, M. (2024). Digilõhe. [Siin me oleme](#).
24. Murumaa-Mengel, M. & Klaassen, M. (2024). Epizodas 13: liaudies teorijos ir žiniasklaidos auditorijos (Victor Wiard). [Dialogas su žiniasklaida](#).
25. Murumaa-Mengel, M. & Klaassen, M. (2024). Episode 14. Socialinės žiniasklaidos architektūra, socialinės normos ir skaitmeninis aktyvizmas (Nathalie Van Raemdonck). [Dialogas su visuomene](#).
26. Murumaa-Mengel, M. (2024). Gerbėjai, sekėjai ir nekontentėjai: Meilės ir neapykantos santykiai su mikroįžymybėmis. [Akustinis akademinis leidinys: Sonic Stories from Social Sciences](#).
27. Murumaa-Mengel, M. (2024). Kova su toksiška socialine žiniasklaida: (angl. Micro-Interventions as a Tool for Activism). [Akustinis akademinis leidinys: Sonic Stories from Social Sciences: garso istorijos iš socialinių mokslų](#).
28. Murumaa-Mengel, M. (2024). Maria Murumaa-Mengel: kui nutiseadmest saab nuhkimisseade. [ERR](#).
29. Murumaa-Mengel, M. (2024). Meediateemasid saab lõimida iga õppeainega. Õpetajate [Leht](#).
30. Põlendik, K. (2024). Propaganda ja vandenõuteooriad sotsiaalmeedias. [Vikerraadio](#)
31. Post, A. (2024). Õppimine koomiksile abil - Põrsas Pets toob digiteemad klassiruumi. [Õpetajate Leht](#).

32. Post, A. (2024). Viirustest veebivihani. Tartu lasteaialapsed said DigiÄKK-il digitargemaks. Õpetajate [Leht](#).
33. Raavik, J. (2024). Tulevased õpetajad selgitasid mudilastele internetis peituvaid ohte. [Tartu Postimees](#).
34. Raba, R. (2024). Taskuhäaling } Some, Andrew Tate ja pornograafia. Kas möödapääsmatud teemad meediahariduses? [Pärnu Postimees](#).
35. Rosin, J. (2024). Huvitaja. Neturvalisus koolieelikutele. [Vikerraadio](#).
36. Saggiocco, N. & Laurentiis, M. D. (2024). Come la propaganda russa cerca di manipolare l'opinione pubblica occidentale. [Zeta Luiss](#).
37. Suvine pärastlõuna. (2024). Maria Murumaa Mengel. Sotsiaalmeedia sõltuvusest. [Kuku](#).
38. ["Times of Malta"](#). (2024). Vaiku mediju ir skaitmeninio raštingumo ugdymas žaidžiant.
39. Veinberg, C. Õövastav! Facebook ja Instagram tahavad kasutajate andmeid tehisintellektile söötma hakata. [TV3](#).
40. Кузнецов, С. "Лаборатория навыков" учит латгальских сениоров отличать правду от фейка. [LSM+](#)

Kaip rodo mokslinės komunikacijos modeliai, šis plačiajai visuomenei skirtas metodas pasiekia daugiausiai žmonių, tačiau turi mažiausiai ilgalaikių rezultatų politikos formuotojams. Todėl toliau apžvelgiama, kaip mūsų darbas dera su Europos ir regionine politika bei įstatymais.

1.4. BECID sąveika su ilgalaikiais politikos tikslais

Siekiame, kad mūsų metinės ataskaitos būtų naudingos ir politikos formuotojams Baltijos šalyse. Todėl įtraukėme naują skyrių: vietos teisės aktų ir visos Europos politikos apžvalgų sąsajas su BECID darbu (daugeliu atvejų – ir viso EDMO tinklo veikla). Šis skyrius pakeičia ankstesnį mūsų centro veiklos su nacionalinėmis valdžios institucijomis ir kitais EDMO centrais apibendrinimą, kuris buvo išsamiai aptartas [1.3.1 poskyryje](#).

Tačiau pirmiausia – šiek tiek informacijos apie tai, kodėl ir ką siekiame nuveikti antrajame BECID veiklos etape, kuris, tikimės, sklandžiai prasidės nuo 2025 m. birželio mėn.

Dėl informacinių operacijų, skaitmeninių įgūdžių trūkumo, tarpoperacinio ir tvaraus tarpvalstybinio bendradarbiavimo trūkumo ir hibridinių išpuolių įmanoma [pakenkti demokratijai ir teisinei valstybei net ir be tiesioginės karo grėsmės](#). Informacija nesibaigia ties valstybių sienomis, o kadangi strateginės atakos kartojasi dažnai, tarptautinis ir tarpdisciplininis bendradarbiavimas yra pagrindinis sprendimo būdas politikoje, siekiant spręsti informacinių sutrikimų problemą. BECID sukurtas ir veikia taip, kad atitiktų kelias pagrindines ES politikos kryptis ir strategijas, skirtas informacijos vientisumui didinti, ir prisidėtų prie jų įgyvendinimo.

Pirma, 2018 m. buvo priimtas [kovos su dezinformacija veiksmų planas](#), kuriame daugiausia dėmesio skiriama dezinformacijos aptikimo, analizės ir atskleidimo gerinimui, bendradarbiavimo ir bendrų atsakomųjų veiksmų stiprinimui, privataus sektoriaus telkimui ir informuotumo auginimui siekiant didinti visuomenės atsparumą. BECID2 prisidės prie šio plano įgyvendinimo, išbandydamas ir stebėdamas naujus metodus ir priemones, pavyzdžiui, OSINT ir dirbtinį intelektą, skirtus dezinformacijai aptikti ir patikrinti. Taip pat bus pabrėžiamas suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo skatinimas ir visuomenės švietimas melagingos informacijos atpažinimo klausimais, o mūsų moksliniai tyrimai ir MIL intervencijos papildys nustatytus makrolygmens metodus.

Kuomet kartu su pandemija prasidėjo ir [infodemija](#), 2020 m. birželį [ES paskelbė bendrą komunikatą dėl dezinformacijos apie COVID-19](#), skirtą medicininės misinformacijos ir dezinformacijos plitimui. Vienoje iš projekto tyrimo užduočių BECID2 daugiausia dėmesio skiria medicininei dezinformacijai, o į rizikos valdymo planą įtraukėme ir dar vieną nežinomą krizę. Be to, įdarbinome krizių komunikacijos ir strateginės komunikacijos ekspertus, tikėdamiesi, kad kitos krizės metu būsimė operatyvūs ir greitai reaguojantys nacionalinių valdžios institucijų, oficialių ES institucijų ir likusio EDMO tinklo partneriai. Jau turime tokio bendradarbiavimo patirties.

Kartu su kitais EDMO centrais, priklausančiais [2024 m. Europos Parlamento rinkimų darbo grupei](#), BECID prisidėjo prie išankstinės politinės dezinformacijos paneigimo bei išsklaidymo ir toliau tai darys per visą rinkimų ciklą Baltijos šalyse (2025 m. Latvijoje – vietos, 2026 m. – parlamento, 2025 m. Estijoje – vietos, 2027 m. – parlamento, 2027 m. Lietuvoje – vietos, 2028 m. – parlamento rinkimų metu). Bendradarbiaudami taip pat (iš naujo) susipažinome su Skubaus įspėjimo apie pavojų sistema (RAS), kuri buvo sukurta siekiant palengvinti ES institucijų ir valstybių narių bendradarbiavimą ir keitimąsi informacija, kad būtų galima greitai reaguoti į dezinformacijos grėsmes. BECID sustiprino RAS 6-oje darbo grupėje atliktu darbu, pagerindama bendrus ES reagavimo pajėgumus.

Demokratija nepakenčia neatidžių ir informacijos perkrautų dalyvių. Todėl prisijungiame prie 2020 m. gruodžio mėn. pradėto įgyvendinti [Europos demokratijos veiksmų plano \(EDAP\)](#), kuriuo siekiama stiprinti demokratiją ES, skatinant laisvus ir sąžiningus rinkimus, didinant žiniasklaidos laisvę ir kovojant su dezinformacija. BECID remia EDAP įgyvendindamas priemones, kuriomis užtikrinamas skaitmeninės komunikacijos skaidrumas ir sąžiningumas, o vykdydamas pažangią stebėseną ir teikdamas ataskaitas BECID padeda užtikrinti rinkimų sąžiningumą ir žiniasklaidos laisvę.

Kitas Europos demokratijos veiksmų plano prioritetas buvo sutelktas į pastangas performuoti [Dezinformacijos praktikos kodeksą](#) (CoP) į bendro reguliavimo sistemą, kurioje būtų nustatyti interneto platformų įsipareigojimai ir atskaitomybė, atsižvelgiant į būsimą [Skaitmeninių paslaugų įstatymą](#) (DSA), kas buvo sėkmingai padaryta 2022 m. BECID vaidmuo antrajame darbo etape bus kartu su nacionaliniais DSA koordinatoriais ir kitais EDMO centrais stebėti skaidrumo ataskaitas, atlikti lyginamąjį darbą ir padėti patvirtinti platformų ataskaitų apie jų

įsipareigojimus pagal DSA bei CoP teisingumą. Kuriamas tvarus bendradarbiavimo modelis Baltijos šalims, į jį įtraukiami nauji suinteresuotieji subjektai iš šalių kandidačių.

Mes skiriame dėmesį užsienio informacijos manipuliavimo ir kišimosi (FIMI) sistemai, pabrėžtai [Saugumo ir gynybos strateginiame kompase](#), kuriame išdėstytas ES požiūris į saugumą ir gynybą ir kurio pagal nutylėjimą laikosi faktų tikrintojai. BECID prie to prisideda kurdamas tvirtas FIMI sistemas, kurios taptų pagrindine analizės logika tiek tyrėjams, tiek faktų tikrintojams, tiek MIL tarpininkams, taip didinant ES atsparumą hibridinėms grėsmėms ir remiant strateginius Strateginio kompaso tikslus. 2022 m. liepos mėn. priimtose [Tarybos išvadose dėl FIMI](#) taip pat pabrėžiama kovos su FIMI ir hibridinėmis grėsmėmis svarba, raginama stiprinti bendradarbiavimą ir gebėjimus. Siekdami išplėsti savo tinklą už EDMO ribų ir taip sustiprinti ir kitus centrus, užmezgėme gerus ryšius su [Europos išorės veiksmų tarnyba \(EEAS\)](#), kuri turi Rytų strategijos komiteto darbo grupę, skirtą dezinformacijos kampanijoms, visų pirma iš užsienio subjektų, spręsti.

[Naujosiose Europos Komisijos gairėse, kurias](#) 2024–2029 m. kadencijai pristatė Komisijos pirmininkė Ursula von der Leyen, pabrėžiama skaitmeninio suverenumo, saugumo ir demokratijos svarba. BECID2 atitinka šias gaires, nes skatina skaitmeninių ryšių skaidrumą ir vientisumą, remia demokratines vertybes, kuria visos Europos faktų tikrinimo tinklą ir didina apsaugą nuo dezinformacijos. Spartesnis naujų platformų ir komunikacijos priemonių kūrimas reiškia, kad visi šį klausimą sprendžiantys centrai turi išlikti lankstūs ir pasirengę kvestionuoti naujus reguliavimo metodus, pavyzdžiui, DI aktą, arba teikti ataskaitas apie naujas teorines koncepcijas, pavyzdžiui, pusiau automatizuotą teiginių tikrinimą. BECID2 buvo sukurtas atsižvelgiant į tai.

Šis skyrius buvo parengtas remiantis BECID ataskaitomis, kurios pateikiamos čia, ir ES dezinformacijos laboratorijos paskelbtomis (BECID narių parengtomis) šalių situacijų apžvalgomis.

Baltijos šalys turi skirtumų reguliavimo srityje. Estijoje nėra specialių įstatymų, skirtų dezinformacijai, todėl taikomi [bendrieji įstatymai](#). Pavyzdžiui, dėl žalą darančios dezinformacijos gali būti keliamos bylos dėl pilietinio šmeižto. Tačiau esama ir išimčių. Pavyzdžiui, 2020 m. Valstybės kanceliarijos teisės departamentas išaiškino, kad pagal Baudžiamąjį kodeksą ([KarS § 262 str. 1 d.](#)) ir Teisėsaugos įstatymą ([KorS § 55 str. 1 d. 2 p.](#)) už sąmoningai melagingos informacijos platinimą gali būti skiriamos baudos arba areštas, jei tai pažeidžia viešąją tvarką, įskaitant bauginimą ir grąsinimus. MIL ir visuomenės atsparumo valdymas Estijoje yra padalytas tarp įvairių nacionalinių institucijų. Žiniasklaidos paslaugų įstatymo pakeitimais, įsigaliojusiais nuo 2022 m. kovo 9 d., į DSA direktyvą įtrauktas skyrius dėl MIL skatinimo: Švietimo ir mokslinių tyrimų ministerijai pavesta skatinti MIL pagal valstybės švietimo politiką. Estijos Vyriausybės kanceliarijos Strateginės komunikacijos departamentas koordinuoja įvairių institucijų strateginę komunikaciją ir prižiūri psichologinę

gynybą. Estijos [plačioji saugumo koncepcija](#) užtikrina, kad gyventojai būtų informuojami apie dezinformacijos tendencijas, o [Estijos užsienio žvalgybos tarnyba](#) ir [Vidaus saugumo tarnyba](#) skelbia išsamius metraščius apie dezinformacijos veikėjus, taktiką, priemones ir veiklą. Visuomenės atsparumo dezinformacijai didinimas atspindi keliuose nacionaliniuose planuose: [Nacionalinės gynybos plėtros plane iki 2031 m.](#), [Skaitmeninėje darbotvarkėje iki 2030 m.](#), [Vidaus saugumo plėtros plane iki 2030 m.](#) ir [Darnios Estijos plėtros plane iki 2030 m.](#) Nors šiuose planuose ne visada aiškiai minimas „medijų ir informacinis raštingumas“ arba „dezinformacija“, juose numatyti visuomenės atsparumui ir (arba) informaciniam atsparumui būtini komponentai.

Latvijoje pagal Latvijos baudžiamojo įstatymo 231-ą straipsnį baudžiama už veiklą, susijusią su sąmoningai melagingu turiniu arba informacija, kuri trikdo viešąją tvarką, institucijų ar įmonių veiklą. Šiuo įstatymu nesiekama apriboti žodžio laisvės, bet jis nukreiptas prieš šiurkštų viešosios tvarkos trikdymą skleidžiant melagingą turinį. Pagal šią politiką buvo pradėtos teisinės procedūros, dėl kurių buvo uždraustos kai kurios televizijos laidos ir interneto svetainės. Nacionalinė elektroninės žiniasklaidos taryba pagal Elektroninės žiniasklaidos įstatymo 13-o straipsnio 5-ą dalį yra įgaliota uždrausti arba apriboti prieigą prie interneto svetainių, keliančių grėsmę nacionaliniam saugumui arba viešajai tvarkai. 2022 m. rugpjūtį taryba uždraudė 80 Rusijos žiniasklaidos priemonių, [įskaitant „Dožd“](#), nurodydama, kad jos kelia grėsmę nacionaliniam saugumui. Latvija taip pat yra nubaudusi žiniasklaidos priemones už [netinkamą žodžių vartojimą](#) ir [klaidingą žymėjimą](#). Melagingų naujienų skleidimas taip pat įvardijamas kaip [chuliganizmas](#), trikdantis viešąją tvarką, už kurį numatyta baudžiamoji atsakomybė. Tačiau už melagingų naujienų skleidimą nuteista nedaug asmenų, nes 231-ame straipsnyje nėra aiškių nuorodų į dezinformaciją, todėl sunku nustatyti baudžiamąją atsakomybę.

[Lietuvos Konstitucija](#) draudžia karo propagandą internete (XIII-o skyriaus 135-as straipsnis), o [ES elgesio kodeksas](#) dėl kovos su neteisėta neapykantos kalba internete draudžia neapykantos kalbą. Lietuvos Respublikos Konstitucija taip pat draudžia žiniasklaidos cenzūrą ir monopolizavimą, garantuoja saviraiškos laisvę ir nustato naudojimosi šia laisve ribas. Be to, Visuomenės informavimo įstatyme – pagrindiniame visuomenės informavimo veiklą reglamentuojančiame įstatyme – nustatyta, kad viešosios informacijos rengėjai, nepateikę Kultūros ministerijai reikalaujamų duomenų, netenka teisės gauti valstybės paramą per Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą kultūrinėms ir šviečiamosioms programoms. Be to, [Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas](#) užtikrina saugius pranešimo apie pažeidimus kanalus, pranešimo konfidencialumą, neigiamų veiksmų prieš informatorius draudimą, teisę į atlyginimą už vertingą informaciją ir teisę į kompensaciją, nemokamą teisinę pagalbą, atleidimą nuo atsakomybės.

Be teisinių intervencijų, taip pat aktualu apžvelgti MIL intervencijas ir psichologinės gynybos metodus bei FIMI ir kitų informacijos sutrikimų stebėseną. Estija yra vienintelė iš šių trijų šalių, kurioje MIL yra įtrauktas į nacionalinę vidurinių mokyklų mokymo programą (35-ųjų valandų modulis 11-oje klasėje). Tuo metu neformalus MIL mokymas yra aukšto lygio visose trijose Baltijos šalyse, o Estija pagal MIL indeksus surinko šiek tiek daugiau balų greičiausiai dėl to,

kad formalųjį požiūrį papildė neformalūs metodai. Dezinformacijos stebėseną yra informacijos saugumo metodo dalis, todėl visose trijose Baltijos šalyse taikoma jau daugiau nei 10 metų. BECID buvo svarbiausias projektas, susijęs su informaciniu ir visuomenės atsparumu Baltijos šalyse. Vis dėlto pažymėtina, kad Estijoje jau veikia aktyvus [MIL tinklas, kuriame 28 organizacijos](#) reguliariai susitinka [Medijų raštingumo savaitėje, kurią](#) organizuoja Estijos švietimo ir mokslo ministerija, skirtoje dezinformacijos ir propagandos problemai nušviesti ir rengiamoje bendradarbiaujant su visomis arba daugeliu tinklo organizacijų, išryškinant ir sustiprinant visų darbą ir nustatant bendrus tikslus ateičiai. Nuo 2014 m. ne pelno siekiantis tinklaraštis „Propastop“ prisideda prie Estijos informacinio saugumo, tarpininkaudamas gaunant informaciją iš valstybinių agentūrų, dabartinės žiniasklaidos ir literatūros, bet daugiausia iš realiuoju laiku veikiančio Rusijos naujienų žiniasklaidos monitoriaus „[Propamon](#)“, kuris skenuoja Rusijos informacinę erdvę ieškodamas paminėjimų apie Estiją ir kuriuo gali naudotis visi. „Propastop“ aiškina aplinkybes ir analizuoja, ką propagandiniame kare veikia mūsų kaimynai. [Estijos debatų draugija](#) yra grupė, derinanti MIL mokymus ir informacijos tikrinimą, nes ji, be kita ko, atlieka [politinių faktų patikrinimus](#).

Latvijoje įgyvendinamos kelios tarptautinės iniciatyvos Baltijos šalyse (ir už jų ribų). Pavyzdžiui, 2014 m. įkurtas NATO strateginės komunikacijos kompetencijos centras [skelbia ataskaitas](#) apie informacines operacijas ir manipuliavimo kampanijas, įskaitant Rusijos botų naudojimą socialinėje žiniasklaidoje. Tarptautinė mokslinių tyrimų ir mainų valdyba (IREX) vykdo MIL mokymus pagal tokias programas, kaip „[Labai patikrinta](#)“ ir „[Išmokti įžvelgti](#)“, skirtas jaunimui ir pedagogams visose Baltijos šalyse. Atlanto tarybos Skaitmeninių kriminalistinių tyrimų laboratorija tiria [dezinformacijos naratyvus](#) ir šviečia apie skaitmeninės kriminalistikos priemones. [Latvijos valstybės kanceliarijos Strateginės komunikacijos koordinavimo departamentas teikia](#) stebėsenos priemones ir rengia mokymus valstybės tarnautojams, taip pat veikia kaip valstybės ir technologijų įmonių ryšių palaikymo centras. Nacionalinė elektroninės žiniasklaidos taryba moko žurnalistus, [stebi turinį](#) krizių metu ir tvarko Latvijos [MIL duomenų bazę](#).

Lietuvoje su dezinformacija kovoja stipri bendruomenė, kurią sudaro pilietinė visuomenė, žiniasklaida, vyriausybė, akademinės institucijos ir nevyriausybinių organizacijų. Lietuvoje veikiantis dezinformacijos analizės centras [Debunk.org](#) ir nevyriausybinių organizacijų atlieka išsamius dezinformacijos tyrimus, skatina MIL ir kuria dirbtiniu intelektu paremtus įrankius dezinformacijai atpažinti ir užkirsti jai kelią. [Lietuvos „Elfai“](#) – tai savanoriai, kurie stebi ir kovoja su dezinformacija internete, įspėdami žiniasklaidos bendruomenę ir valstybines institucijas apie dezinformaciją. Tyrimų grupės, tokios kaip [SIENA](#) ir [LRT tyrimų grupė](#), atlieka aukštos kokybės žurnalistinius tyrimus, atskleidamos korupciją ir dezinformaciją. SIENA prisidėjo prie tokių svarbių projektų kaip „Pandora Papers“, o LRT atskleidė Kremliaus dokumentus, kuriuose išdėstyti planai Baltijos šalims. Lietuvos nacionalinis krizių valdymo centras [stebi grėsmes nacionaliniam saugumui](#), įskaitant dezinformaciją, ir koordinuoja krizių valdymo veiksmus. Šios organizacijos kartu didina Lietuvos atsparumą dezinformacijai ir skatina medijų raštingumą.

Mūsų žinios apie Baltijos šalims aktualią informacinę ekosistemą yra išsamios, todėl BECID2 sukūrėme taip, kad jis papildytų ar padidintų jau egzistuojančias vietas intervencines priemones, o ne jas dubliuotų.

1.5. Bendradarbiavimas su studentais

Pirmųjų veiklos metų ataskaitoje nurodėme studentų ir jaunosios kartos svarbą BECID tvarumui. Kadangi trijose Baltijos šalyse gyvena apie 6 mln. žmonių, labai svarbu didinti šioje srityje dirbančių žmonių skaičių, nes žmogiškieji ištekliai yra riboti.

Šiuo tikslu M4 priėmėme strateginį sprendimą, kai baigėme rengti savo pirmąją Tvarumo strategiją, kurioje tvirtiname, kad svarbu ne tik vykdyti veiklą, dalyvauti konferencijose ir patiems būti matomiems žiniasklaidoje, bet ir **įtraukti studentus ir jaunimą į savo veiklą, kad įgalintume naują dezinformacijos tyrėjų, žurnalistų, analitikų ir MIL tarpininkų kartą**. Tai padeda užtikrinti mūsų srities tęstinumą. Tai taip pat naudinga studentams, nes jie išmoka (akademinės) organizacijos kultūros pagrindų, supranta darbo internete rutiną ir įgyja įvairių praktinių įgūdžių. Turime keletą 2024 m. pavyzdžių, kaip įtraukti studentus į BECID veiklą.

2024 m. pavasario semestre Tartu universitete pradėtas dėstyti naujas kursas „[Žaismingas medijų raštingumo ugdymas](#)“. Kurse buvo nagrinėjamas vaikų ir jaunimo medijų pasaulis ir siekiama suteikti praktinių įgūdžių, kaip mokyti medijų raštingumo per žaidimus. Kursas baigėsi dideliu skaitmeninio raštingumo renginiu „[DigiĀKK](#)“ ([DigiRapid](#)). DigiĀKK formatas apima greitojo mokymosi sesijų seriją, per kurią dalyviai kas 10 minučių pereina prie naujos mokymosi stotelės. Kiekvienoje stotelėje jie supažindinami su nauju turiniu. Dalyvaujantys mokiniai turėjo parengti renginiui skirtus žaidimus, o atrinkti mokiniai buvo atsakingi už komunikacijos ir organizacines užduotis. Kai kuriems studentams tai buvo pirmoji praktinio mokymo patirtis, nes jų studijos dar nebuvo pasiekusios praktinės dalies. Vėliau jie pripažino, kad ši patirtis buvo vertinga ugdant jų MIL įgūdžius ir įgyjant pasitikėjimo būti mokytojais. [Visi žaidimai yra prieinami anglų kalba](#).

DigiĀKK sėkmė taip pat paskatino tęsti bendradarbiavimą su kai kuriais kurso studentais. Rudenį 10 studentų, vykdydami projektą „Meediaklubi“, įvairiuose darželiuose ir mokyklose netoli Tartu (Estija) surengė MIL dirbtuves. Projektas prasidėjo pavasarį, o per 2024 metus buvo surengta daugiau kaip 300 dirbtuvių ir apie 6000 vaikų gavo galimybę tobulinti savo skaitmeninius įgūdžius. Studentams tai buvo puiki patirtis suprantant, ką vaikai veikia internete ir kaip elgtis šiomis temomis, kai taps mokytojais.

Ruošdamiesi hakatonui (T4.5) Rygoje, Tartu universiteto studentai atliko MAIL projekto MIL darbus, apie kuriuos plačiau rašoma skyriuje apie 4-ą darbo grupę. Projektas padėjo mums atrinkti jaunuolius, kurie galėtų dalyvauti „Delfi“ organizuojamame seminare, o vėliau – hakatone Rygoje. Studentai buvo atsakingi už projekto organizavimą ir įgijo vertingos patirties

rengiant MIL medžiagą, bendraujant su rėmėjais ir auditorija, kuriant patrauklų turinį socialinėje žiniasklaidoje ir sprendžiant netikėtas problemas.

Šiais metais taip pat turėjome vieną **virtualią praktikantę** Lilit Bekaryan, kuri daugiausia dėmesio skyrė komunikacinėms užduotims. BECID taip pat turi interneto svetainę rusų kalba, o mūsų stažuotoja turi išsilavinimą ir laisvai kalba rusų kalba, todėl pasinaudojome jos privalumais. Jos užduotys apėmė BECID „LinkedIn“ strategijos kūrimą, DIGIRES vadovo mokytojams santraukų rusų ir anglų kalbomis rašymą, medijų raštingumo pratimų peržiūrą, rusiškų tekstų interneto svetainėje tikrinimą ir jų skaitomumo gerinimą, patikrintų faktų žymėjimą, medijų raštingumo medžiagos vertimą, žaidimų vadovėlio „DigiÄKK“ įvado rašymą, BECID komandos narių paskyrų socialinėje žiniasklaidoje nustatymą ir „LinkedIn“ įrašų analizę.

Lilit Bekaryan darbas ir grįžtamasis ryšys pirmiausia buvo organizuojami per bendrą „Google“ dokumentą ir bendravimą el. paštu, todėl buvo aiškiai skiriamos užduotys ir laiku teikiamas grįžtamasis ryšys. Jos vadovė Annaliisa Post gyrė ją už patikimumą, terminų laikymąsi ir atvirumą grįžtamajam ryšiui. Lilit kalbos įgūdžiai, ypač rusų kalbos, buvo labai vertingi, ji veiksmingai žymėjo rusų kalbos faktus ir siūlė naujas žymas, kurios pasirodė esančios naudingos. Lilit daug prisidėjo prie BECID veiklos: pagerino svetainės turinio rusų kalba skaitomumą ir prieinamumą, patobulino faktų tikrinimo medžiagos žymėjimo sistemą, sukūrė „LinkedIn“ strategiją, pateikė vertingų įžvalgų apie „LinkedIn“ pranešimų veiksmingumą ir prisidėjo prie mokomosios medžiagos kūrimo. Mainais už tai ji geriau susipažino su BECID ir sužinojo, kaip tobulinti MIL įgūdžius ir pritaikyti medžiagą.

BECID ji buvo pirmoji, įskaitant stažuotojus, kuri dirbo tik virtualiai. Todėl bandomoji patirtis paskatino mus ieškoti daugiau ne visą darbo dieną dirbančių stažuotojų, kurie prisijungtų prie komandos ir dirbtų nuotoliniu būdu.

2. FAKTŲ TIKRINIMAS

WP2 apžvalga

Pagrindiniai antrojo darbo paketo tikslai – stebėti, analizuoti ir paneigti dezinformacijos naratyvus, tendencijas, veikėjus ir priemones Baltijos šalyse, dirbant trimis Baltijos šalių kalbomis – estų, latvių ir lietuvių, taip pat kurti originalų turinį rusų kalba pažeidžiamai auditorijai ir versti atitinkamą turinį į anglų kalbą platesnei tarptautinei auditorijai.

Kitaip tariant, antroji darbo grupė daugiausia dėmesio skiria faktų patikros stiprinimui Baltijos regione, atliekant nuoseklias, aukštos kokybės faktų patikras (**T2.1**; iki 2024 m. gruodžio mėn. paskelbta ir į EDMO saugyklą įtraukta daugiau **kaip 650 Baltijos šalių patikrintų faktų**). Taip pat siekiama sukurti veiksmingą, bendradarbiaujančią Baltijos šalių faktų

tikrintojų ir akademinių institucijų keitimosi informacija sistema, užtikrinančią reguliarią veiklą, grindžiamą bendrais principais ir metodikomis **(T2.2)**.

Vykdydami savo įsipareigojimus pagal BECID projektą, reguliariai skelbėme patikrintus faktus žiniasklaidos priemonėse, Baltijos šalių patikrintų faktų vertinimus, kas dvi savaites rengėme daugialypės terpės laidas, kuriose daugiausia dėmesio skyrėme patikrintiems faktams ir dezinformacijai, Rusijos ir Baltarusijos propagandos ir dezinformacijos analizei, Baltijos šalių dezinformacijos tendencijų sintezei, dezinformacijos tendencijų socialinės žiniasklaidos platformose analizei, reagavome į EDMO valdymo organo ir EDMO faktų tikrinimo tinklo nurodymus teikti faktų tikrinimo informaciją ir vykdyti bendrus tyrimus **(T2.3, T2.4, T2.5, T2.6 ir T2.7)**

Apskritai dezinformacijos tendencijos Baltijos šalyse turi bendrų temų, įskaitant naratyvus, nukreiptus prieš Ukrainą, Rusiją ir NATO, taip pat dezinformaciją apie klimato kaitą, vakcinas ir visuomenės problemas. Tačiau išryškėja ir esminių skirtumų:

- Latvijoje tikrinamų faktų tendencijos sutelktos į ekonominę dezinformaciją ir pasakojimus apie vyriausybės nesėkmes, pasinaudojant visuomenės finansinėmis problemomis ir nelygybe.
- Estijoje dezinformacija dažnai nukreipta prieš NATO veiklą ir klimato politiką, daug dėmesio skiriant pasakojimams, kuriais kritikuojami kovos su klimato kaita veiksmai.
- Lietuvoje dominuoja dezinformacija apie Ukrainą ir Rusiją, taip pat dezinformacija apie COVID-19 vakcinas ir klimato kaitą.

Šios tendencijos rodo, kaip dezinformacijos kampanijos pritaikomos prie unikalių kiekvienos šalies pažeidžiamumų. Visose trijose Baltijos šalyse vienijantis dezinformacijos tikslas – mažinti pasitikėjimą institucijomis, išnaudoti geopolitinę įtampą, susijusią su Rusija ir Ukraina, ir gilinti visuomenės susiskaldymą. Bendri Baltijos šalių naratyvai apima skeptišką požiūrį į NATO, dezinformaciją apie vakcinas ir klimato kaitos neigimą, kuriais siekiama destabilizuoti ir poliarizuoti bendruomenes.

Užduotis	Pradžia	Pabaiga	Statusas
T2.1 Reguliariai tikrinti faktus privačiose ir viešosiose Baltijos šalių žiniasklaidos priemonėse.	2022 m. gruodžio mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma
T2.2 Reguliarus Baltijos šalių faktų tikrintojų darbo vertinimas ir dalijimasis gerąja patirtimi.	2022 m. gruodžio mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma
T2.3 Du kartus per savaitę transliuojamų podkastų ir (arba) vaizdo laidų ciklas, kuriame daugiausia dėmesio skiriama	2023 m. kovo mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma

faktų tikrinimui, paneigimui, atvejų analizei ir (arba) dezinformacijos sklaidai.			
T2.4 Išanalizuoti propagandą ir dezinformaciją, patenkančią į Baltijos šalis iš Rusijos ir Baltarusijos, ir jos poveikį visuomenei.	2022 m. gruodžio mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma
T2.5 Analizuoti, apibendrinti ir dalytis Baltijos šalių dezinformacijos tendencijomis ir poveikiu.	2023 m. vasario mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma
T2.6 Išanalizuoti Baltijos šalių „Facebook“, „Instagram“, „Tiktok“ ir „Telegram“ vartotojų dezinformacijos tendencijas.	2022 m. gruodžio mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma
T2.7 Reagavimas į EDMO valdymo organo atrinktus prašymus dėl faktų tikrinimo informacijos ir bendros mokslinių tyrimų veiklos.	2022 m. gruodžio mėn.	2025 m. gegužės mėn.	Vykdoma

Kalbant apie patikrintų faktų sklaidą, be visų partnerių interneto svetainių becid.eu ir edmo.eu, analizės pasiekia pasaulinę auditoriją per kas du mėnesius EDMO leidžiamas „Patikrintų faktų santraukas“, o Dr. Signe Ivask toliau atstovauja BECID [Europos faktų tikrinimo standartų tinklo projekte](#).

2.1. Re:Baltica

„Re:Baltica“ yra **ne pelno siekianti tiriamosios žurnalistikos organizacija**, kuri daugiausia dėmesio skiria Baltijos regionui, taip pat Rusijai, Baltarusijai, Ukrainai ir kitoms buvusioms SSRS šalims. Nuo 2012 m. ji pirmauja dezinformacijos analizės srityje Baltijos regione, daugiausia dėmesio skirdama superplatintojams ir dezinformacijai iš Rusijos, ypač skleidžiamai prieš rinkimus. Veikdama įvairiais formatais, įskaitant spausdintus ir internetinius tyrimus, dokumentinius filmus apie Kremliaus propagandos metodus Europoje ir reguliarių faktų tikrinimą, „Re:Baltica“ tekstiniu formatu ir per dokumentinius filmus pateikia patikrintus faktus ir dezinformacijos analizę BECID.

2019 m. organizacija įsteigė faktų tikrinimo padalinį „Re:Check“, kuris kas mėnesį latvių ir rusų kalbomis skelbia 20–30 patikrintų faktų. 2020 m. „Re:Baltica“ tapo IFCN sertifikuotu faktų tikrintoju ir bendradarbiavo su „Facebook“ kaip trečiosios šalies faktų tikrintojas kovojant su COVID-19 dezinformacija. 2023 m. lapkritį „Re:Baltica“ prisijungė prie Europos faktų tikrinimo standartų tinklo (EFCSN). Nors „Re:Check“ yra „Re:Baltica“ dalis, ji veikia

savarankiškai, o jos darbuotojai, misijos aprašymas ir informacija apie finansavimą yra viešai prieinami.

„Re:Baltica“ leidžia nemokamai perspausdinti savo darbus, kurie yra nemokamai prieinami latvių, rusų ir anglų kalbomis organizacijos interneto svetainėje. Pagal 2024 m. BECID atlikto darbo apimtį pagrindiniai „Re:Baltica“ pasiekimai buvo šie:

- **Paskelbta daugiau kaip 300 patikrintų faktų**, kuriuos galima [rasti „Re:Baltica“ interneto svetainėje](#) ir [BECID interneto svetainėje](#).
- Reagavo į dažnai pasitaikančią dezinformaciją įvairiais svarbiais klausimais, įskaitant Rusijos karą Ukrainoje, Europos Parlamento rinkimus, klimato kaitą, lyčių lygybę ir maisto saugą.
- Kartu su maždaug 40 kitų faktų tikrinimo organizacijų kūrė [faktų tikrinimo duomenų bazę, skirtą 2024 m. Europos Parlamento rinkimams](#), pavadintą „Elections24Check“ ir valdomą EFCSN.
- Paskelbė [penkias](#) ketvirtines ataskaitas, kuriose nustatė dezinformacijos tendencijas Baltijos šalyse, apimančias konkrečias temas, tokias kaip karo baimės kurstymas Baltijos šalyse, su ES susijusi dezinformacija prieš rinkimus, Rusijos dezinformacijos operacijos Baltijos šalyse ir LGBT+ dezinformacijos tendencijos.

2.2. Delfi Lietuva

2018 m. [didžiausias Lietuvos internetinis naujienų portalas](#) DELFI įsteigė faktų tikrinimo skyrių „[Delfi Melo Detektorius](#)“. Ji tapo patikima „Facebook“ Trečiųjų šalių faktų tikrinimo programos partnere, o nuo 2019 m. yra Tarptautinio faktų tikrinimo tinklo (IFCN) nare. Šie svarbūs įvykiai pabrėžia organizacijos įsipareigojimą laikytis griežtų faktų tikrinimo standartų ir kovoti su dezinformacijos plitimu. Informacija apie jos veiklą, faktų tikrinimo skyrių, metodiką ir finansavimo šaltinius yra [viešai prieinama](#).

2018 m. buvo pradėtas projektas „Demaskuok“ („Debunk“), kurį parėmė „Google“ DNI fondas ir UAB DELFI. Naudojant įmonėje sukurtą dirbtinio intelekto įrankį, „Demaskuok“ aptinka dezinformacijos kampanijas vos per dvi minutes nuo jų paskelbimo, daug dėmesio skiriant su Kremliumi susijusiems naratyvams neutralizuoti.

Iki 2020 m. „Delfi Melo Detektorius“ išplėtė savo faktų tikrinimo veiklą ir įtraukė [rusakalbi turinį](#), kad patenkintų rusakalbių bendruomenės poreikius. Šiandien jos archyve yra daugiau kaip 2000 patikrintų faktų lietuvių kalba ir 898 rusų kalba, o kiekvieną mėnesį pridedami 55 nauji įrašai. Pasinaudodama savo, kaip pirmaujančios Lietuvos naujienų tarnybos, pozicija, „Delfi Melo Detektorius“ užtikrina platų ir organišką faktų tikrinimo turinio platinimą, viršijantį BECID interneto svetainės pasiekiamumą.

2021 m. UAB DELFI tapo vienu iš Baltijos skaitmeninio atsparumo tyrimų centro [DIGIRES](#) (Baltic Research Foundation for Digital Resilience), vienijančio žurnalistus, mokslininkus ir

nevyriausybines organizacijas, steigėjų, siekiant aptikti, analizuoti, užkirsti kelią ir pažaboti dezinformacijos veiklą Lietuvoje ir už jos ribų.

2023 m. „Delfi Melo Detektorius“ pradėjo tyrimą dėl knygų serijos, kurioje buvo propaguojama prokremliška ideologija ir su Kremliaus režimu siejamas kultinis judėjimas „Skambantys Rusijos kedrai“ (projektas ["Apgaulingi puslapiai"](#)). Taip pat pradėjo dar vieną platesnę Rusijos taktikos stiprinti savo įtaką Lietuvoje per kultūrą apžvalgą [„Menas kaip minkštosios galios įrankis“](#). Tais pačiais metais „Delfi Melo Detektorius“ pristatė pirmąjį Lietuvoje „Messenger“ pokalbių robotą, skirtą faktų tikrinimui, ir sukūrė vizualiai patrauklią grafiką, kad patikrinti faktai būtų prieinamesni ir lengviau pasidalijami.

2024 m. „Delfi Melo Detektorius“ buvo patvirtintas Europos faktų tikrinimo standartų tinklo (EFCSN) ir dalyvavo keliuose didelio poveikio Europos projektuose, įskaitant AI@EUElections, Climate Facts Europe, FactCrisis ir Elections24Check. Netrukus „Delfi Melo Detektorius“ paleis daugiakalbį pokalbių robotą, veikiantį naudojant generatyvinį dirbtinį intelektą, ir taip dar labiau išplės savo galimybes kovoti su dezinformacija įvairiomis kalbomis ir platformomis.

BECID komandoje DELFI yra atsakingas už interneto svetainės dizainą, priežiūrą ir faktų tikrinimą tekstiniu, vaizdiniu ir audiovizualiniu formatais. Žvelgiant į 2024 m., svarbiausi jų pasiekimai buvo šie:

- Paskelbė 104 patikrintus faktus lietuvių kalba, 14 rusų kalba ir 9 anglų kalba, kuriuos galima rasti [ju interneto svetainėje](#) ir [BECID interneto svetainėje](#).
- Paskelbė [vieną ketvirtinę ataskaitą apie](#) dezinformacijos tendencijas Europoje.
- Paskelbė 24 TV epizodus, kuriuose aptarė svarbiausius dezinformacijos naratyvus ir kuriuos tiesiogiai transliavo per „Delfi TV“ kanalą bei įkėlė į interneto svetaines.

2.3. Delfi Latvija

„Delfi LV“ yra pirmaujantis naujienų portalas Latvijoje, kurį 2024 m. lapkričio mėn. skaitė 839 tūkst. skaitytojų per mėnesį. Jis turi plačiausią interneto auditoriją ir yra pagrindinis Latvijos socialinės žiniasklaidos šaltinis. Tris kartus laimėjęs įtakingiausio šaltinio socialinėje žiniasklaidoje apdovanojimą ir tris kartus išrinktas mėgstamiausiu Latvijos žiniasklaidos prekės ženklu, jo „Facebook“ puslapis turi daugiausiai sekėjų tarp žiniasklaidos šaltinių latvių kalba (187 tūkst. sekėjų).

„Delfi LV“ yra Latvijos žiniasklaidos etikos tarybos narė, todėl laikosi aukščiausių kokybės standartų, o keli jos žurnalistai yra Latvijos žurnalistų asociacijos nariai. Nuo 2020 m. „Delfi LV“ skelbia patikrintus faktus ir kitą su dezinformacija kovojantį turinį pagal konkrečią kategoriją „Atmaskots“ (liet. „Atmesta“), o 2021 m. pabaigoje jie tapo IFCN sertifikuotais faktų

tikrintojais. Kalbant apie naujienų portalo darbą su faktų tikrintojais BECID 2024 m., svarbiausi akcentai buvo šie:

- **Paskelbė 106 patikrintus faktus latvių kalba ir 15 patikrintų faktų rusų kalba, kuriuos galima rasti [Delfi LV interneto svetainėje](#) ir [BECID interneto svetainėje](#).**
- **Paskelbė 24 televizijos epizodus, kuriuose aptariami svarbiausi dezinformacijos naratyvai, pasirodę „Delfi TV“ kanale ir įkelti į „Delfi.lv“ kanalo svetainę „Atmaskots.lv“.**

2.4. Delfi Estija

„Delfi Meedia“ tyrimų ir faktų tikrinimo padalinys „Eesti Päevalehe Faktikontroll“ (kuris rengia podkastą „[Valeinfo! Paljastatud](#)“) yra akredituotas [IFCN](#) narys ir laikosi jos elgesio kodekso. „Delfi Meedia“ kaip politiškai neutralus žiniasklaidos kanalas tikrina viso politinio spektro teiginius. Iš šešių komandoje dirbančių žmonių trys yra 100 proc. paskirti faktų tikrintojai. Kiti trys žmonės dirba ir su tyrimų, ir su dezinformacijos temomis. Dažnai bendradarbiaudamas su nevyriausybine Estijos debatų draugija, „Delfi“ taip pat gali prisidėti prie naujos faktų tikrintojų kartos ugdymo.

„Delfi Meedia“ yra lankomiausias internetinis naujienų portalas Estijoje, todėl faktų tikrinimo skyrius iš to turi didelę naudą. Nors likusiuose žiniasklaidos korporacijos kanaluose pajamoms gauti naudojamas turinio apklojimas, „Delfi Meedia“ **patikrinti faktai nuolat skelbiami nemokamai**. Tai leidžia faktų tikrinimo padaliniui finansuoti savo veiklą iš trečiųjų šalių dotacijų arba susitarimų, jei jie išlaiko redakcinį nepriklausomumą. Mes, BECID, manome, kad patikrinti faktai turėtų būti prieinami visiems.

„Delfi Meedia“ komanda per mėnesį vidutiniškai paskelbia 37 originalius patikrintus faktus (estų ir rusų kalbomis), neskaitant vertimų, ir kas dvi savaites rengia podkastų ciklą. Jie taip pat yra „Facebook“ trečiųjų šalių faktų tikrinimo programos partneriai. 2024 m. BECID projekte „Delfi Meedia“ akcentai buvo šie:

- **Paskelbė 419 patikrintus faktus, kuriuos galima rasti [ju interneto svetainėje](#) ir [BECID interneto svetainėje](#).**
- **[Kas dvi savaites podkasto formatu](#)** rengė epizodus, kuriuose gilinasi į dabartines ir aktualias dezinformacijos temas – nuo tinklų iki skleidėjų ir dezinformacijos pasekmių. Daugumoje epizodų svečiavosi ekspertai.
- Paskelbė **[tris ketvirtines ataskaitas apie](#)** dezinformacijos tendencijas Baltijos šalyse.
- Tarptautinėje žiniasklaidoje paskelbė keletą reikšmingų žurnalistinių tyrimų, kuriuose nagrinėjami su dezinformacija ir propaganda susiję tinklai ir įtakos operacijos: „[Kremlin Leaks](#)“ (tarpvalstybinių tyrimų serija; atrinkta kaip Dafnės Karuanos Galizijos apdovanojimo finalininkė); „[Štai kaip Kremlius pradėjo masinę dezinformacijos kampaniją prieš Kają Kallas](#)“; „[Iš anksto nustatytos temos, privalomi pranešimai. Neseniai nutekinta informacija rodo, kaip Kremlius vykdo informacinį karą prieš](#)

Baltijos šalis“: „Sukūrėme naują TikTok paskyrą. Ir iškart tapome Rusijos propagandos taikiniu“; ir „Dokumentai tiesiai iš Kremliaus trolių fabriko: kaip Rusija vėl darė įtaką Europos Parlamento rinkimams“ (dar vienas tarpvalstybinis tyrimas).

Toliau pateiksime lyginamąją analizę kaip pavyzdį apie tai, kaip faktų tikrintojai ir žurnalistai plečia, skleidžia ir toliau tiria faktų patikrinimuose nagrinėjamas temas, gilindamiesi į jas ir rengdami analitines ataskaitas.

2.5. Kaip Baltijos šalyse plinta baimė būti įtrauktiems į karą

Autorius: Annija Petrova iš Re:Baltica/Re:Check

Šią vasarą (daugiausia Lietuvoje ir Estijoje) suintensyvėjo dezinformacija apie tai, kad valdantieji bando įtraukti Baltijos šalis į karą su Rusija. Teigiama, neva Vyriausybės svarsto galimybę siųsti karius į Ukrainą, Lietuvoje užsienio reikalų ministras ir jo šeima palieka šalį, o Latvija provokuoja savo rytinę kaimynę grasinimais branduoliniu karu. Šiame straipsnyje aiškinamasi, kas ir kaip Baltijos šalyse skleidžia šias melagingas žinias.

„Lietuva į Ukrainą siųs 100 karių“

Šių metų pavasarį Prancūzijos prezidentas Emmanuelis Macronas (Emmanuel Macron) ne kartą teigė, kad susiklosčius tinkamoms aplinkybėms NATO kariai galėtų būti nusiųsti į Ukrainą. Po to keliose Europos šalyse kilo dezinformacijos banga apie E. Macroną ir su Rusija susijusius planus, kuriuos neva kuria NATO šalys. Taip nutiko ir Lietuvoje. Po E. Macrono pareiškimų Lietuvos politikai, įskaitant premjerę Ingridą Šimonytę ir užsienio reikalų ministrą Gabrielių Landsbergį (abu atstovauja *Tėvynės sąjungai-Lietuvos krikščionims demokratams*), pradėjo svarstyti galimybę siųsti Lietuvos instruktorius į Ukrainą mokyti šios šalies karius. „Beveik visi aukštų Lietuvos pareigūnų pasisakymai apie galimą mokymo misiją buvo interpretuojami kaip raginimai kariauti“, – teigia lietuviško naujienų portalas *Delfi* faktų tikrintoja Aistė Meidutė. Politikų primygtinis tvirtinimas, kad šalis neinicijuos tokios misijos, nes tam reikėtų didesnių šalių, tokių kaip Prancūzija, įsitraukimo, buvo ignoruojamas.

„Tačiau dezinformacijos skleidėjai šiuos teiginius interpretuoja kitaip, teigdami, kad Lietuvos politikai yra pasirengę siųsti Lietuvos karius tiesiai į karo zoną“, – aiškina A. Meidutė. Pavyzdžiui, vienoje iš netikrų naujienų svetainių buvo teigiama, kad Slovakijos premjeras Robertas Fico neva patvirtino, jog Lietuva ir kitos šalys siųs karius į Ukrainą. Nors R. Fico pažymėjo, kad tokią galimybę svarsto kelios ES ir NATO valstybės narės, jis nepaminėjo nė vienos konkrečios šalies.

Paveikslas Nr. 2 – Ekrano nuotrauka iš socialinės žiniasklaidos, Delfi Lietuva

Netrukus po to Lietuvos socialinėje žiniasklaidoje buvo melagingai teigiama, kad Lietuvos parlamentas slapta nusprendė pasiųsti 100 karių į Ukrainos fronto liniją. Šios žinios iniciatorius buvo Valdas Tutkus, buvęs gynybos vadas ir kandidatas į Lietuvos prezidentus. Jis socialiniame tinkle paskelbė, kad Seimas balsavo už Lietuvos karių siuntimą į Ukrainą.

Iš tikrųjų Seimas nusprendė nustatyti, kiek karių gali būti siunčiama į tarptautines operacijas ir misijas. Nutarime nustatyta, kad mokymo operacijoje Ukrainoje gali dalyvauti iki 100 karių ir civilių darbuotojų.

„Estų samdiniai jau kariauja“.

Estijos naujienų portalas „Delfi“ faktų tikrintoja Marta Vunsh aiškina, kad Estijoje pasakojimas, jog Baltijos šalys ar Estija neva ruošiasi karui su Rusija, persipina su pranešimais apie paliaubas, „mes norime taikos“ ir „neremti Ukrainos – tai geriau Estijai“.

Estijoje po Prancūzijos prezidento E. Macrono pasisakymų pasklido įvairūs klaidingi įsitikinimai. Portalas „Eestinen“ teigė, kad Prancūzija nusprendė perkelti savo karius į Ukrainą ir pradėti karą su Rusija. Tai paskatino spėliojimus, kad Estija turi panašių planų siųsti savo pajėgas į fronto liniją.

News - 2023-03-03 10:00:00

Jagen sõbra saialt kommentaariga:
 Põlvasõdurite saatmine Ukrainasse rikkis koopa.
 Estlased saadetakse 100 ja noort hukkamisele 85.
 Vaadake teiste rikkide numbreid ka.
 On kolleegi hoidmas rahu sõlmimise ajal ka. (mõni ka kogu)
 maailma peitnud pojad.
 Sõda on sõda alati.
 Seal surevad inimesed.
 Eesti valitsus on vihemal miljardi saatud - 100
 rohkem inimesi surma saaks.

re:check

NUMBER OF FOREIGN MERCENARIES

Country	Number of Foreign Mercenaries (2018-2019)	Estimated
Europe		
United Kingdom	1,200	1,200
France	1,100	1,100
Spain	1,000	1,000
Canada	900	900
USA	800	800
Belgium	700	700
Portugal	600	600
Sweden	500	500
Finland	400	400
Denmark	300	300
Netherlands	200	200
Poland	100	100
Italy	100	100
Germany	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	100
Spain	100	100
Canada	100	100
USA	100	100
Belgium	100	100
Portugal	100	100
Denmark	100	100
Netherlands	100	100
France	100	100
Germany	100	100
Italy	100	10

minima Ukraina, jame buvo kalbama apie planą įtraukti savanorius rezervistus į kitas užsienio operacijas. Socialiniuose tinkluose šis melas buvo sustiprintas įrašais, kuriuose teigiama, kad Estijos vyrai bus siunčiami į „Ukrainos mėsmaľę“. Estijos naujienų portalo *Delfi* faktų tikrintojai panašią žinučių rado bent aštuoniuose socialinės žiniasklaidos pranešimuose.

Tuo metu Estijos socialinės žiniasklaidos vartotojai [pasidalijo](#) melaginga Rusijos gynybos ministerijos parengta lentele, kurioje aprašomas iš įvairių šalių į Ukrainą tariamai atsiųstų „samdinių“ skaičius.

Tačiau faktas tas, kad nei Estija, nei Latvija, nei Lietuva nesiunčia karių į Ukrainą. Kai Baltijos šalių piliečiai kariauja Ukrainoje, jie tai daro savo noru.

„Latvija pasirengusi dalyvauti dideliame kare“

Latvijoje teiginiai apie tariamus planus siųsti gyventojus kovoti Ukrainoje nesulaukė didelio atgarsio ir socialinėje žiniasklaidoje nebuvo labai plačiai aptarinėjami. Tačiau tokių bandymų gąsdinti žmones esama. [Prieš pat](#) Europos Parlamento rinkimus partijos „Už stabilumą!“ kandidatas į Europos Parlamentą Andrejus Kozlovas „TikTok“ socialiniame tinkle rusų kalba teigė: „Prieš kelias dienas aukštas Latvijos pareigūnas pareiškė, kad Latvija pasirengusi dalyvauti dideliame kare ir panaudoti savo kariuomenę“. Vaizdo įrašė jis taip pat parodė į fone esančią vaikų žaidimų aikštelę ir pasakė, kad „daugelis Latvijos politikų nori paversti jas bombų slėptuvėmis“. Vaizdo įrašė A. Kozlovas nepateikė jokių įrodymų. Jis taip pat neatsakė į „Re:Check“ telefono skambučius ir tekstinius pranešimus.

„Jaunimas ir moterys ruošiami karui“

Latvijos gynybos vado Leonido Kalniņšo [pareiškimas](#), kad vyrai ir moterys turėtų būti privalomai šaukiami į nacionalines ginkluotąsias pajėgas, taip pat lydėjo gąsdinantys šūkiai. Šiuo metu moterys gali tarnauti savanoriškai.

Opozicinės partijos „Už stabilumą!“ oficialioje „TikTok“ paskyroje ir jos lyderio Aleksejaus Rošlikovo „Telegram“ kanale rusų kalba buvo paskelbti teiginiai, kad „merginos“ kariuomenėje padės panaudoti lėšas. „Karo politika yra pernelyg patraukli, o mūsų elitui tai patinka“, – sakoma viename iš tokių vaizdo įrašų. Kitame vaizdo įrašė, paskelbtame „TikTok“ ir „Facebook“, teigiama, kad šis klausimas jau išspręstas. Jis sakė, kad „dabar jie prievarta ims mergaites ir rengs jas frontui, karui“.

Tuo metu Lietuvoje netikrų naujienų padaugėjo po to, kai šalies parlamentas [patvirtino karinės tarnybos reformą](#). Ji nustato privalomą šaukimą į kariuomenę jaunuoliams baigus vidurinę mokyklą. Po šio sprendimo Lietuvos socialiniuose tinkluose [ėmė sklisti gandai](#), kad lietuviams teks kariauti Ukrainoje.

„Lietuvos ministras su šeima ruošiasi išvykti iš šalies“

Lietuvos užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis tapo Rusijos dezinformacijos taikiniu. Seimo narys Aurelijus Veryga (Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga) uždavė jam [retorinį klausimą](#), kur ministras su šeima planuoja persikelti.

Vėliau socialinėje žiniasklaidoje pasklido gandai, kad G. Landsbergio žmona parduoda savo privačios mokyklos verslą ir ruošiasi išvykti iš Lietuvos.

Nors bendrovės atstovė spaudai paneigė gandus apie galimą verslo pardavimą, šį teiginį perėmė Kremliaus dezinformacijos kanalai, kurie nuolat kartojo, jog „žiurkės palieka skęstantį laivą“ ir kad Lietuva galiausiai bus įtraukta į karą arba užpulta Rusijos.

Paveikslas Nr. 4 – Ekrano nuotrauka iš socialinės žiniasklaidos, Delfi Lietuva

„TikTok“ skleidžia karo baimę Estijoje

Estijoje prorusiškose „TikTok“ paskyrose gąsdinama dėl šalies dalyvavimo kare. Vienas dabar jau nušalintas „TikTok“ naudotojas pateikė tariamą buvusios ministrės pirmininkės Kajos Kallas citatą, kad Estija nenori taikos derybų su Rusija, kad Estija nori karo ir pergalės. K. Kallas nieko panašaus nesakė, ji pareiškė, kad Ukraina turi laimėti šį karą.

Paveikslas Nr. 5 – „TikTok“ ekrano nuotrauka. Joje citata neteisingai priskiriama buvusiai Estijos ministrei pirmininkei Kajai Kallas: „Mes nenorime taikos derybų su Rusija, mes norime karo ir pergalės“. K. Kallas nieko panašaus nėra sakiusi. Delfi Estija

Estijos žurnalistai taip pat eksperimentavo sukurdami naują „TikTok“ paskyrą. Estijos naujienų portalo Delfi faktų tikrintoja M. Vunsh aiškina, kad **vos per vieną valandą „TikTok“ algoritmas jiems pasiūlė beveik šimtą netikrų įrašų**, Rusijos karo propagandos ir baimę skleidžiančių vaizdo įrašų.

Pavyzdžiui, viename iš pranešimų buvo klausiama: „Ar eisite kariauti, jei Estijoje kils karas?“ Šis vaizdo įrašas tapo gana populiarus Estijoje ir surinko daugiau nei 46 000 peržiūrų.

Branduoliniai ginklai arba „ar Latvija renkasi mirtį?“

Latvijoje netikrų naujienų platintojai ir prokremliški aktyvistai bandė sukelti žmonių nerimą, keldami aliarmą dėl parašų rinkimo kampanijos [visuomeninės iniciatyvos platformoje Manabalss.lv](#). Šioje svetainėje Latvijos piliečiai gali teikti savo pasiūlymus dėl teisės aktų, o jei vieną iš jų pasirašo 10 000 ar daugiau žmonių, jis turi būti svarstomas Latvijos parlamente. Šios konkrečios iniciatyvos autoriai siūlo paraginti sąjungininkus dislokuoti Latvijoje branduolinius ginklus. Rašant šį straipsnį iniciatyvą [buvo pasirašę](#) tik 400 žmonių.

Tačiau tai nesutrukdė nusikalstamai organizacijai „Baltijos antifašistai“ savo „Telegram“ kanale pareikšti, kad „latviai pasirašė petiją dėl branduolinės savižudybės“. Praėjusiais metais Latvijos valstybės saugumo tarnyba [kreipėsi į prokuratūrą](#) ir paprašė patraukti baudžiamojon atsakomybėn šešis asmenis už vadovavimą „Baltijos antifašistams“ ir dalyvavimą šios organizacijos vykdomuose nusikaltimuose.

Paveikslas Nr. 6 – Ekrano nuotrauka iš Manabalss.lv svetainės

tinkle „Facebook“ rašoma: „Ar Latvija renkasi mirtį?“ 4,5 mln. simpatijų turintis *TikTokeris* Iļja Černogorods, dar žinomas kaip Magnuss, taip pat pasisakė šiuo klausimu. Tinklaraštininko paskelbtame trumpame vaizdo įrašė, pavadintame „NATO branduoliniai ginklai Latvijoje“, kritikuojami iniciatyvos autoriai už tai, kad sukėlė diskusijas. Magnuss vietoj to siūlo „permainų dėlei gyventi taikiai“. Šį vaizdo įrašą „TikTok“ socialiniame tinkle peržiūrėjo daugiau nei 56 000 žmonių. Tinklaraštininkas [reguliariai](#) kritikuoja vyriausybę, perpublikuodamas paneigtą opozicinių partijų sukurtą turinį, skirtą rusakalbei auditorijai.

Apibendrinant, šiuo metu nėra pagrindo teigti, kad Baltijos šalių vyriausybės ruošiasi siųsti savo kariuomenę į Ukrainą ar kitaip kariauti su Rusija. Nepaisant to, netikri naujienų šaltiniai, įskaitant prokremliškus tinklaraštininkus, naudoja kiekvieną informaciją, kad įbaugintų visuomenę, jog būtent taip ir nutiks.

Prie šio tyrimo prisidėjusios organizacijos: *Re:Baltica (Re:Check)*, *Delfi (Estija)*, *Delfi (Lietuva)*.

3. TYRIMAI IR ANALIZĖ

WP3 apžvalga

Trečioji darbo grupė apėmė keturias pagrindines mokslinių tyrimų užduotis: **T3.1** – sisteminė literatūros apžvalga apie faktų tikrinimo epistemologiją ir metodus; **T3.2** – Baltijos šalių faktų tikrinimo praktikų ir priemonių tyrimas; **T3.3** – pažeidžiamų tikslinių grupių reakcijos į faktų

Valstybės saugumo tarnyba nustatė, kad jie neteisėtai rinko slaptą informaciją apie įvykius Latvijoje, kad perduotų ją Rusijos slaptosioms tarnyboms, taip pat gyrė ir bandė pateisinti Rusijos karą Ukrainoje bei rinko lėšas Rusijos kariuomenei Ukrainoje remti. „Telegram“ kanalas turi daugiau nei 20 000 sekėjų.

Tuo metu kito vartotojo komentare apie šią iniciatyvą socialiniame

tikrinimą tyrimas; **T3.4** – žiniasklaidos ir platformų reglamentavimo, susijusio su dezinformacija Baltijos šalyse, analizė. Šiame bendrame darbe dalyvavo keturi pagrindiniai tyrimų partneriai: Tartu universitetas, Talino universitetas, Vidžemės taikomųjų mokslų universitetas ir Vytauto Didžiojo universitetas

Kiekvienas iš keturių dalyvaujančių universitetų ėmėsi vadovauti konkrečiai šio darbo paketo užduočiai, pasinaudodamas savo konkrečiais privalumais ir patirtimi. Talino universitetas (**TU**) vadovavo T3.1 uždaviniui, kuriame daugiausia dėmesio buvo skiriama esamų žinių ir priemonių įvertinimui, sistemingai peržiūrint mokslinę literatūrą ir įvertinant faktų tikrinimo ir daugiamodalinio tikrinimo priemones, todėl buvo atlikti du tyrimai, paskelbti BECID interneto svetainėje ir išsamiai aprašyti [BECID pirmųjų metų ataskaitoje](#), taip pat buvo gauti papildomi rezultatai, pavyzdžiui, [3.2 skyriuje](#) aprašytas šiuo metu recenzuojamas SLR ir [SLR dėl žiniasklaidos ir informacinio raštingumo kaip tarpdisciplininio tikslo mokymo](#).

Tartu universitetas (**UTARTU**) buvo atsakingas už T3.2, atlikdamas interviu su Baltijos šalių faktų tikrintojais, kad išanalizuotų jų išsilavinimą, darbo praktiką ir įrankių naudojimą, kaip išsamiau aprašyta [3.2 skyriuje](#). Be to, buvo atsakingas už akademinės publikacijos organizavimą ir ataskaitų rengimą interneto svetainei.

Vytauto Didžiojo universitetas (**VDU**) buvo atsakingas už T3.3, kuriame buvo sukurta konceptuali sistema, skirta tirti, kaip auditorija priima skirtingus faktų tikrinimo žanrus ir formatus, ir kurios pagrindinės išvados buvo pateiktos [BECID pirmųjų metų ataskaitoje](#), taip pat paskelbtos UNESCO MIL metraštyje „[Medijų ir informacinis raštingumas kaip strateginė gairė siekiant pilietinio atsparumo](#)“ (Juraitė ir Balčytienė, 2023, p. 51–80).

Galiausiai Vidžemės taikomųjų mokslų universitetas (**ViA**) vadovavo T3.4 grupei, kurioje daugiausia dėmesio buvo skiriama faktų tikrinimo reguliavimo aspektams, įskaitant Dezinformacijos praktikos kodekso įgyvendinimą Baltijos šalių žiniasklaidos priemonėse.

Kadangi visi tyrimai buvo vykdomi visose Baltijos šalyse, visos užduotys apėmė tyrėjus iš kiekvieno universiteto ir bendradarbiavimą su faktų tikrintojais **T2.7** per diskusijų seminarus, pristatančius pirmines išvadas ir rengiant pasiūlymus dėl gairių, specialiai pritaikytų BECID faktų tikrintojams.

Visos mokslinių tyrimų užduotys buvo baigtos iki 2024 m. birželio mėn. liko tik publikavimo procesai.

Užduotis	Pradžia	Pabaiga	Statusas
T3.1 Esamų žinių ir priemonių vertinimas: sisteminė mokslinės literatūros apžvalga, esamų faktų tikrinimo priemonių ir daugiamodalinių informacijos tikrinimo priemonių vertinimas.	2022 m. gruodžio mėn.	2023 m. rugpjūčio mėn.	Užbaigta

T3.2 Faktų tikrinimo praktikos, darbo procesų ir žurnalistinių faktų tikrinimo žanrų lyginamoji analizė Baltijos šalyse.	2022 m. gruodžio mėn.	2024 m. kovo mėn.	Užbaigta
T3.3 Konceptuali sistema, pagrįsta faktų tikrinimo žanrų ir formatų recepcijos auditorijoje tyrimu.	2023 m. kovo mėn.	2024 m. kovo mėn.	Užbaigta
T3.4 Faktų tikrinimo reguliavimo aspektų analizė.	2023 m. rugpjūčio mėn.	2024 m. gegužės mėn.	Užbaigta

2023 m. 3-ios darbo grupės bendradarbiavimo pastangos pasirodė esančios labai produktyvios ir pranoko pradinį lūkesčius – buvo paskelbta daugiau publikacijų, nei planuota iš pradžių.

Tyrėjų komanda atliko papildomus tyrimus su mokslininkais ir medijų raštingumo ugdytojais. [taip pat buvo parengtas rankraštis apie mikrointervencijų naudojimą ugdant medijų raštingumą](#). Šio darbo paketo išvados buvo platinamos įvairiais kanalais, įskaitant naujienų žiniasklaidą, konferencijas ir mokymus pilietinės visuomenės organizacijoms, dirbančioms kovoje su dezinformacija vietos lygmeniu (išsamus aprašymas [1.3.1 skyriuje](#)).

Siekdama užbaigti tyrimą 2024 m., BECID rėmėsi 3-ios darbo grupėje atliktu darbu [ir parengė standartinę metodiką, skirtą faktų tikrinimo poveikiui atitinkamoms tikslinėms grupėms analizuoti](#). Kolektyvinė kompetencija ir bendradarbiavimo dvasia padėjo sėkmingai užbaigti visą mokslinių tyrimų veiklą, o mes laukiame akademinės publikacijos su kai kuriais rezultatais.

Visas mokslinių tyrimų, paskelbtų po [BECID pirmųjų metų ataskaitos](#), sąrašas pateikiamas toliau:

- Balčytienė, A., Bocullo, D. & Juraitė, K. (2024). **Baltic democracies beyond the EU accession: media as a bearer of democratic culture and means of resilience in navigating uncertainties**. The Journal of Contemporary European Studies. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2024.2360030>
- Buholcs, J.; Tetarenko-Supe, A.; Torpan, S.; Kõnno, A.; Vortel, V.; Balčytienė, A.; Kasparaitė, R. (2024). **The Regulation of Fact-Checking and Disinformation in the Baltic States**. 1–48. https://becid.eu/results_and_studies/the-regulation-of-fact-checking-and-disinformation-in-the-baltic-states/
- Ivask, S. (2024). **Recommended Code of Conduct and Ethics & Common Principles for Researching and Monitoring Fact-checking**. https://becid.eu/results_and_studies/recommended-code-of-conductand-ethics-common-principlesfor-researching-and-monitoringfact-checking/
- Juraitė, K. & Balčytienė, A. (2023). **Media and Information Literacy as a Strategic Guideline Toward Civic Resilience: Baltic-Nordic Lessons**. In M. Jaakkola, T.

Durán-Becerra, & O. B. Onyancha (Eds.), Media and information literacy for the public good: UNESCO MILID Yearbook 2023 (pp. 51-80).

<http://dx.doi.org/10.26620/uniminuto/978-958-763-705-2>

- Klaassen, M., Bucholtz, J., Himma, M., Lepik, K. **Unveiling The Many Faces of Fact-Checking: State of the Art of Academic Research on Information Correction**. Full manuscript in peer-review.
- Klaassen, M., Himma, M., Bucholtz, J., Kasparaitė, R., Berksun, K. **Human vs. Machine: The Role of Human Verification Practices in Fact-Checking in the Era of AI**. Abstract accepted; full manuscript in peer-review.
- Klaassen, M., Murumaa-Mengel, M., & Himma, M. (2024). **Social media microinterventions: Testing information activism as a media and information literacy tool**. Journal of Media Literacy Education, 16(2), 1-13. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2024-16-2-1>
- Kõnno, Andres; Tigasson, Külli-Riin (2024). **Teaching Media Literacy At School As An Interdisciplinary Objective**. 1–21. https://becid.eu/results_and_studies/teaching-media-literacy-at-school-as-an-interdisciplinary-objective-2024/
- Murumaa-Mengel, M., Klesment, I., Klaassen, M., Post, A., Sigijane, K., Kõnno, A., Davidsons, A., Buholcs, J., Aunina, I., Balčytienė, A., Juraitė, K., Antoneviča, L. (2024). **Developing Primary and Basic School Teacher's Media Competencies**. https://becid.eu/results_and_studies/developing-primary-and-basic-school-teachers-media-competencies/

Toliau pateikiamos apibendrintos publikuotų ir dar nepublikuotų 3-ios darbo grupės rezultatų apžvalgos.

3.1. Medijų ir informacinio raštingumo, atsparumo ir švietimo tyrimai

Šiame skyriuje nagrinėjamos medijų ir informacinio raštingumo, atsparumo ir švietimo sąsajos – analizuojama, kaip šie elementai susipina tarpusavyje, kad sukurtų tvirtą sistemą, padedančią orientotis sudėtingose šiuolaikinėse informacinėse ekosistemose.

Medijų raštingumo kaip tarpdisciplininio dalyko mokymas mokykloje

Kõnno ir Tigasson (2024) savo tyrime pateikia įtikinamų argumentų, kodėl medijų raštingumą reikia įtraukti į mokyklų mokymo programas kaip **tarpdisciplininį dalyką**. Šioje ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama mokyklų mokymo programoms, ypač Estijos kontekste. Autoriai analizuoja, kaip per pastarąjį dešimtmetį (2013–2023 m.) tarpdisciplininio medijų raštingumo samprata atsispindėjo mokslinėje literatūroje, ir jos reikšmę mokymui bendrojo ugdymo mokyklose.

Ataskaitoje minima Estijoje vykstanti diskusija apie medijų raštingumo ugdymo svarbą kovojant su informaciniais neramumais, kuri įgavo pagreitį po tokių įvykių kaip „Bronzinio

kareivio kampanijos“ kibernetinės atakos ir dezinformacijos, susijusios su pasauliniais įvykiais, plitimas. Autoriai nagrinėja, kaip apibrėžiamas „tarpdisciplininis“ požiūris į medijų raštingumą ir koks yra konceptualaus sutapimo mastas literatūroje, kad papildytų nacionalinių valdžios institucijų darbą plėtojant medijų raštingumo ugdymą.

Tyrėjai nustatė, kad nors į Estijos mokymo programą MIL įtrauktas nuo 2011 m., diskusijos dėl tarpdisciplininio požiūrio į MIL poreikio vyksta mažiausiai tiek pat laiko ir, atrodo, vis dar nėra sutarimo, kaip pasiekti šį tikslą. Ataskaitoje pabrėžiama būtinybė suteikti mokiniams įgūdžių kritiškai analizuoti žiniasklaidą, ugdyti informuotų ir įžvalgių asmenų kartą ir pabrėžiama **plataus požiūrio į švietimą svarba**. [Skaityti daugiau](#).

Pradinių ir pagrindinių mokyklų mokytojų medijų kompetencijos ugdymas

Murumaa-Mengel ir kt. (2024) gilinasi į **pedagogus**. Šių tyrėjų darbas buvo susijęs su mokytojų mokymo programų, skirtų būsimų ir esamų pradinių ir pagrindinių mokyklų mokytojų, taip pat neformaliojo ugdymo pedagogų medijų ir informacinio raštingumo įgūdžiams tobulinti, kūrimu ir įgyvendinimu. Pripažįstant, kad visose Baltijos šalyse (Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje) MIL į formaliojo švietimo programas integruojama nevienodai, ataskaitoje pabrėžiamas lengvai prieinamų išteklių poreikis.

Taikant metodiką bendradarbiavo penki BECID partneriai: Vidžemės taikomųjų mokslų universitetas (ViA), Tartu universitetas (UTARTU), Talino universitetas (TLU), Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) ir Baltijos žiniasklaidos kompetencijos centras (BCME). Bendradarbiaujant buvo renkama, lyginama ir į išsamią visumą pertvarkoma visų partnerių turima MIL medžiaga. Įvairių veiklų imtis apėmė būsimus ir esamus mokytojus ir neformaliojo švietimo darbuotojus, dalyvaujančius mokant MIL Baltijos regione.

Daugiau nei 580 pedagogų dalyvavo Baltijos šalių pedagogams skirtuose webinaruose, kurių tikslas – skleisti gautus rezultatus šiai tikslinei grupei. Pagrindiniai pasiekti rezultatai: parengti lankstūs virtualūs seminarai, skirti pradedantiems mokytojams, kuriuose akcentuojamos praktinės užduotys, daliniai įgūdžiai, ištekliai ir pamokų planai. Taip pat daug dėmesio buvo skiriama mokytojų edukavimui, kaip mokyti MIL, surinkta geroji žaidybinio požiūrio į MIL didaktiką patirtis. Ataskaita siekiama įkvėpti pedagogus ir suteikti prieigą prie parengtos medžiagos redaguojamų versijų, nes gerai apmokyti mokytojai reikšmingai pagerina mokinių medijų raštingumo įgūdžius, kurie yra pamatinė visuomenės atsparumo dalis. [Išsamią informaciją rasite čia](#).

Medijų ir informacinis raštingumas kaip strateginė gairė siekiant pilietinio atsparumo: Baltijos ir Šiaurės šalių pamokos

Po mūsų paskutinės metinės ataskaitos buvo paskelbta dar viena nuomonė šiuo klausimu. Juraitė ir Balčytienė (2023) siūlo strateginę perspektyvą, nagrinėdamos medijų ir informacinį raštingumą kaip esminę pilietinio atsparumo ugdymo gairę. Skyriuje pabrėžiama vis didėjanti būtinybė, kad medijų raštingumas veiktų kaip strateginė gairė, padedanti kovoti su žalingu

manipuliavimo informacija poveikiu. Nepaisant Baltijos ir Šiaurės šalių regionų skirtumų, autorės pastebi panašumų, susijusių su **būtinybe skubiai ir veiksmingai reaguoti į šias „inforupcijas“** ir su žiniasklaida susijusius skaitmeninės komunikacijos sutrikimus.

Darbe teigiama, kad MIL vaidina svarbų vaidmenį didinant pilietinį atsparumą ir demokratinį tvarumą, ypač Šiaurės ir Baltijos šalių kontekste, ir pateikia įžvalgų apie konkrečius iššūkius, su kuriais šiuo požiūriu susiduria Baltijos ir Šiaurės šalių regionas. Jame nagrinėjama skaitmeninių platformų ir jų vidinės logikos įtaka naujienų ekologijai, kurią tradiciškai palaiko profesionalūs žurnalistai ir faktų tikrintojai, atskleidžiama, kaip šie pokyčiai veikia žiniasklaidos veikimą Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Danijoje, Suomijoje ir Švedijoje, atsižvelgiant į jų kontekstinius skirtumus.

Remiantis antriniais šaltiniais, tokiais kaip Eurobarometras ir Žiniasklaidos pliuralizmo stebėseną, darbe pateikiami įrodymai apie ryšį tarp MIL, pilietinio atsparumo ir demokratijos tvarumo. Galiausiai rekomenduojama veiksmingai **įtraukti MIL į švietimo ir politikos sistemas, kad būtų padidintas visuomenės atsparumas**, ir pabrėžiama, kad struktūrinius atsparumo aspektus, įskaitant žiniasklaidos laisvę, sistemos gyvybingumą ir prieinamumą, reikia stiprinti pasitelkiant MIL pagrįstas gaires, kuriose atsižvelgiama į konkrečius besikeičiančios informacinės ekosistemos iššūkius.

Autorės pabrėžia, kad reikia glaudžiai bendradarbiauti suinteresuotosioms šalims kiekvienoje šalyje, regioniniu ir pasauliniu mastu, kad būtų galima sukurti informuotus ir atsparius piliečius, gebančius atlaikyti informacinius sutrikimus ir užtikrinti demokratijos tvarumą bei gerovę visiems. [Skaityti daugiau.](#)

Baltijos šalių demokratijos po stojimo į ES: Žiniasklaida kaip demokratinės kultūros nešėja ir atsparumo priemonė įveikiant neapibrėžtumus

Tęsiant ankstesnį tyrimą ir taikant į procesą orientuotą požiūrį, siekiama parodyti, kaip Lietuvos, Latvijos ir Estijos demokratinės institucijos, ypač tradicinė naujienų žiniasklaida, stengiasi išlaikyti savitus bendros demokratinės kultūros aspektus sustiprėjusių informacinių trikdžių akivaizdoje. Šie trikdžiai apima dezinformacijos internete bangą, manipuliavimą informacija ir institucinio pasitikėjimo mažėjimą.

Ši Baltijos šalių atsparumo analizė grindžiama dviem pagrindiniais ramsčiais: **žiniasklaidos institucine padėtimi ir agitaciniu aspektu**, kuris susijęs su visuomenės saviveiksmingumu ir suvokimu kovojant su „inforupcija“ Baltijos regione. Balčytienė, Bocullo ir Juraitė (2024) konkrečiai nagrinėja žiniasklaidos vaidmenį puoselėjant demokratinę kultūrą ir atsparumą šiose Baltijos šalių demokratijose, nes praėjus dviem dešimtmečiams po 2004 m. Europos Sąjungos plėtros Lietuva, Latvija ir Estija įsitvirtino kaip atsparus Baltijos šalių politinis, kultūrinis ir geografinis regionas. Vis dėlto šis pokyčių laikotarpis taip pat atnešė socialinį ir kultūrinį nepastovumą ir šiuolaikinį pažeidžiamumą, įskaitant didėjančią nelygybę, populizmą, poliarizaciją ir socialinį nepasitenkinimą.

Pagrindinė jų tyrimo išvada yra ta, kad žiniasklaida atlieka svarbų vaidmenį išlaikant demokratines vertybes ir atsparumą informaciniam trikdžiams. Tai patvirtina, kad žiniasklaida yra labai svarbi siekiant įveikti neapibrėžtumą ir iššūkius, su kuriais Baltijos šalys susiduria šiuolaikinėje informacinėje aplinkoje. [Visą straipsnį skaitykite čia.](#)

Socialinės žiniasklaidos mikrintervencijos: Informacinio aktyvizmo, kaip medijų ir informacinio raštingumo priemonės, išbandymas

Klaassen, Murumaa-Mengel ir Himma (2024) pristato socialinės žiniasklaidos mikrintervencijų sąvoką ir tikrina informacinio aktyvizmo, kaip medijų ir informacinio raštingumo ugdymo priemonės, veiksmingumą. Taikant veiksmo tyrimo metodą, tyrimas atliktas universiteto aplinkoje, įtraukiant studentus į įvairias mikrintervencijų veiklas.

Pagrindinė tyrimo išvada – **trys skirtingi informacinio aktyvumo vaidmenys**: bitės darbininkės (orientuotos į mikroapsaugą), surikatos (mikroįspėjimai) ir liūtai (mikroiššūkiai). Be to, tyrime išryškinamas pasikartojantis emocinių ir įsitraukimo būsenų modelis, kurį dalyviai patiria kolektyvinių intervencijų metu. Buvo stebimas ir analizuojamas dalyvių įsitraukimas į šiuos vaidmenis per įveikos mechanizmų ir emocinių reakcijų ciklą, vadinamą „fenikso ciklu“, kuris apima išsekimą, nusivylimą, grupės palaikymą, grįžtamąjį ryšį ir padrąšinimą. Pasikartojantys įsitraukimo ir atsitraukimo modeliai atsiskleidė kolektyvinėse intervencijose ir privačiuose apmąstymuose po eksperimento. Šis metodas suteikia gaivių požiūrį į tai, kaip maži, tikslingi veiksmai gali turėti reikšmingą poveikį.

Tyrime **mikrintervencijos** laikomos **vertingomis informacinio aktyvumo priemonėmis**. Pažymima, kad jos gali padidinti medijų raštingumą ir informacinį atsparumą. Straipsnis publikuotas žurnale „*Journal of Media Literacy Education*“, 16 tomas, 2 numeris (2024 m.). [Susipažinkite su tyrimu čia.](#)

3.2. Tyrimai apie faktų tikrintojus ir faktų tikrinimą

Skaitmeniniame amžiuje kova su dezinformacija ir siekis tikrinti faktus tapo itin svarbūs. Projekto metu apklausėme faktų tikrintojus iš organizacijų, reguliariai atliekančių faktų tikrinimą Baltijos šalyse. Remdamiesi apklausų metų surinktais duomenimis, sudarėme teisinės aplinkos, kurioje veikia faktų tikrintojai, žemėlapi. Taip pat analizavome faktų tikrinimo veiksmingumą dirbtinio intelekto valdomoje informacinėje aplinkoje.

Rekomenduojamas elgesio ir etikos kodeksas bei bendrieji tyrimų ir stebėsenos principai, taikytini tikrinant faktus

Ivask (2024) pateikia rekomenduojamų faktų tikrinimo tyrimų, stebėsenos gairių ir etikos principų rinkinį, parengtą remiantis Tarptautinio faktų tikrinimo tinklo (IFCN) ir Europos faktų tikrinimo standartų tinklo (EFCSN) apžvalgomis bei ekspertų interviu. Šioje ataskaitoje

BECID projekto įsipareigojimas kovoti su informaciniais trikdžiais ir skatinti medijų raštingumą Baltijos šalyse paverčiamas apčiuopiamomis gairėmis faktų tikrintojams ir tyrėjams.

Pagrindinis rezultatas – **bendrų faktų tikrinimo vertinimo principų išdėstymas**. Ataskaitoje taip pat nurodomi iššūkiai ir dilemos, su kuriais susiduria faktų tikrintojai, pateikiama jų analizė ir rekomendacijos. Pabrėžiama etikos standartų svarba siekiant užtikrinti faktų tikrinimo Baltijos regione patikimumą ir veiksmingumą.

Apibrėžti bendri principai, pagal kuriuos vertinamas faktų tikrinimas, apimantys tokius aspektus kaip: **nešališkumas, šaltinių skaidrumas, finansinis ir organizacinis skaidrumas, korekcijų politika, mokymų ir gebėjimų stiprinimas, atitikties mechanizmai ir dėmesys bendruomenei**. Šis požiūris siūlo pamatinę perspektyvą, kaip nustatyti kodeksai ir etiniai aspektai gali reikšmingai paveikti kovą su dezinformacija konkrečiame regioniniame kontekste. Ataskaitą 2024 m. gegužės mėn. paskelbė Tartu universitetas. [Susipažinkite su visa ataskaita.](#)

Faktų tikrinimo ir dezinformacijos reguliavimas Baltijos šalyse

Buholcs ir kt. (2024) išsamiai apžvelgia reguliavimo aplinką, susijusią su faktų tikrinimu ir dezinformacija Baltijos šalyse. Šioje ataskaitoje sistemingai nagrinėjama, kaip Latvijoje, Estijoje ir Lietuvoje teisiniais, politiniais, savireguliaciniais ir nevyriausybiniiais veiksmais sprendžiama faktų tikrinimo ir platesnė dezinformacijos problema.

Pagrindinis ataskaitos indėlis – išsami reguliavimo aplinkos, darančios įtaką faktų tikrinimui Baltijos regione, apžvalga. Joje aptariama:

- **Teisinis reguliavimas nacionaliniu lygmeniu**, pavyzdžiui, Lietuvos specifinis dezinformacijos kriminalizavimas ir Latvijoje taikomi chuliganizmo įstatymai.
- **Sustiprintos dezinformacijos praktikos kodekso įgyvendinimas**, tiriant Latvijos, Estijos ir Lietuvos valstybės institucijų informuotumą apie šį savanorišką dokumentą ir jo stebėseną.
- Dokumentai ir veikla, **nesusijusi su teisine sistema**: neįpareigojantys vyriausybės ir kitų oficialių institucijų pranešimai, taip pat nevyriausybinių subjektų veiksmai, įskaitant vadovus, komunikacijos projektus, mokslinių tyrimų ataskaitas ir analitinių centrų analizes.
- Žurnalistikos ir faktų tikrinimo **savireguliacija**: žurnalistinių organizacijų etikos kodeksai ir faktų tikrinimo organizacijų vidaus taisyklės ir principai, įskaitant jų prisijungimą prie tarptautinių tinklų, tokių kaip IFCN ir EFCSN.

Pagrindinė ataskaitos išvada yra ta, kad nors jokie konkretūs įstatymai tiesiogiai nereglamentuoja faktų tikrinimo Baltijos šalyse, jo praktiką labai lemia esamas žurnalistikos, žiniasklaidos ir platesnių kovos su dezinformacija iniciatyvų reguliavimo kontekstas. Baltijos

šalys taiko įvairius kovos su dezinformacija metodus – nuo bendrųjų baudžiamųjų įstatymų iki specialių pataisų, skirtų naujiems iššūkiams, pavyzdžiui, „deepfakes“. 2024 m. birželio mėn. paskelbta lyginamoji teisinių dokumentų ir politikos analizė, papildyta interviu su suinteresuotosiomis šalimis, suteikia išsamų supratimą apie sudėtingą aplinką, kurioje veikia Baltijos šalių faktų tikrintojai. [Skaityti daugiau.](#)

Faktų tikrinimo veidų atskleidimas: akademinį tyrimų apie informacijos taisymą būklė

Kadangi straipsnis yra recenzuojamas ir priimtas publikuoti žurnale „Central European Journal of Communication“ (CEJC), šiame skyriuje išryškinsime pagrindinius elementus ir diskusijų aspektus. Mielai atsiųsime rankraštį visiems norintiems jį perskaityti.

Klaassen ir kt. (2024) gilinaisi į daugialypį faktų tikrinimo pasaulį, pateikdami naujausių akademinį informacijos taisymo tyrimų apžvalgą.

Buvo įgyvendintos kelios finansavimo iniciatyvos, kuriomis siekiama skatinti faktų tikrinimą, kaip kovos su informacine netvarka priemonę (The Fact-Checking Innovation Initiative.¹ ; AFP Fact Check² ; European Digital Media Observatory Fact-Checking³). Remiantis Reporterių laboratorijos duomenų bazės duomenimis, **faktų tikrinimo svetainių skaičius** gerokai išaugo – nuo 11 svetainių 2008 m. iki 424 svetainių 2022 m., o tai rodo **3854 proc. augimą**. Iki 2023 m. faktų tikrinimo organizacijų skaičius sumažėjo iki 417⁴ . Ši sparčiai besiformuojanti sritis reikalauja akademinį tyrimų temų ir sričių peržiūros – žvilgsnio iš viršaus.

Tyrime sistemingai apžvelgti esami faktų tikrinimo tyrimai, siekiant suprasti dabartinę šios srities padėtį ir nustatyti pagrindines tendencijas bei trūkumus. SLR pabrėžia, kad nuo 2010 m. susidomėjimas faktų tikrinimo tyrimais labai išaugo, ypač po 2016 m. dėl tokių įvykių kaip JAV prezidento rinkimai ir „Brexit“.

RQ: Kokios tyrimų temos ir teminės sritys nagrinėjamos faktų tikrinimo tyrimuose?

Pagrindinis šio darbo indėlis – **sisteminė literatūros apžvalga (SLR)**, kurioje apžvelgiamos **675 mokslinės publikacijos anglų kalba apie faktų tikrinimą nuo 2010 iki 2023 m. ir**

¹ <https://www.poynter.org/innovation-initiative/>

² <https://factcheck.afp.com/>

³ <https://edmo.eu/fact-checking/>

⁴ <https://reporterslab.org/category/fact-checking/>

nagrinėjami įvairūs faktų tikrinimo aspektai, įskaitant infrastruktūrą, praktiką, įrankius, žanrus, veiksmingumą, visuomenės požiūrį ir dirbtinio intelekto vaidmenį.

SLR pateikiama atliktų tyrimų apžvalga:

- **Faktų tikrinimo konceptualizavimas**, dezinformacijos žemėlapis, faktų tikrinimo evoliucija ir epistemologija.
- **Faktų tikrinimo**, išankstinio paneigimo, taisymo ir melagingų teiginių žymėjimo **veiksmingumo** tyrimas.
- **Faktų tikrinimo sritys**: regioniniu požiūriu skirtingos, tačiau paprastai jas galima suskirstyti į konkrečias sritis, pavyzdžiui, COVID-19, politiką, mediciną, klimato kaitą ir ginkluotus konfliktus.
- Analizuojami faktų tikrinimo tyrimai, **skirti skirtingiems geografiniams regionams**, pabrėžiant, kad šiuo metu šioje srityje daugiausia dėmesio skiriama JAV atliekamiems tyrimams ir kad reikia įvairinti veiksmingumo tyrimus.
- Faktų tikrintojų ir žurnalistų darbo tikrinant informaciją, taip pat su šia **profesine veikla** susijusios infrastruktūros ir suvokimo tyrimas, akcentuojant dirbtinio intelekto įrankius.
- **Faktų tikrinimas už naujienų žiniasklaidos ribų**: publikos suvokimas, su informacijos tikrinimu susijusi žmogiškoji praktika ir MIL.

SLR pabrėžia faktų tikrinimo tyrimų tarpdisciplininį pobūdį ir tai, kad reikia patobulinti tyrimų metodikas, atlikti ilgalaikius veiksmingumo tyrimus ir geriau suprasti socialinio konteksto poveikį dezinformacijai ir faktų tikrinimo veiksmingumui ne tik JAV.

Rezultatai taip pat rodo, kad **patikrinti faktai yra labai dažnai pakartotinai naudojami** MIL mokymuose, formaliajame švietime ir moksliniuose tyrimuose. Tai savo ruožtu reiškia, kad faktų tikrinimo padaliniuose reikėtų siekti **kokybės, o ne kiekybės** – patikrinta informacija ir jos archyvas turi būti neapmokestinamas, kaip paprastai būna su kokybiška informacija. Siekiamybė turėtų būti nauda visuomenei, o ne naujas pinigų uždirbimo modelis naujienų žiniasklaidai, ieškančiai naujos ekonominės nišos.

Kitaip tariant, turėtume pakeisti savo požiūrį į faktų tikrinimą iš įtikinėjimo priemonės į veiksmingą švietimo priemonę ir melagingų pasakojimų atskleidėją.

Žmogus prieš mašiną: žmogiškasis vaidmuo tikrinant faktus dirbtinio intelekto eroje

Šis straipsnis yra recenzuojamas, o jo santrauka priimta kitam recenzavimo etapui specialiajame numeryje „Dezinformacija dirbtinio intelekto (DI) laikais: poveikis žurnalistikai ir masinei komunikacijai“ žurnale „Journalism & Mass Communication Quarterly“ (JMCQ). T3.2 dalyje pabrėžiame pagrindines mūsų Baltijos šalių faktų tikrintojų tyrimo išvadas ir mielai siunčiame rankraštį suinteresuotoms šalims.

Klaassen ir kt. (2024) sprendžia intriguojantį žmogaus ir mašinos santykio klausimą faktų tikrinimo srityje, išsamiai tyrinėdami faktų tikrinimo procesus Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje didėjančios informacinės tinklų sąlygomis. Tyrime lyginamuoju aspektu analizuojama faktų tikrinimo praktika Baltijos šalyse, nagrinėjami metodai, tikslai, tikslinės auditorijos ir iššūkiai. Tiriamas dabartinis skaitmeninių priemonių naudojimas ir galimas dirbtinio intelekto integravimas siekiant padidinti faktų tikrinimo tikslumą ir efektyvumą, kartu atsižvelgiant į etikos problemas ir profesinius standartus.

Tyrime pabrėžiami keli pagrindiniai faktų tikrinimo Baltijos šalyse aspektai:

- Pripažįstama, kad skaitmeniniame amžiuje vyrauja dezinformacija, klaidinga ir netinkama informacija, kurią **dar labiau didina vis didėjantis dirbtinio intelekto kuriamo turinio kiekis**.
- Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje faktų tikrintojai, remdamiesi IFCN principais, tikrina viešus teiginius ir nustato jų teisingumą, **siekdami** teikti patikimą informaciją kaip viešąjį gėrį. Jų **tikslai** – užkirsti kelią melagingos informacijos sklaidai, šviesti visuomenę, skatinti kritinį mąstymą ir išvengti žalos visuomenei.
- **Faktų tikrintojams reikalingi panašūs įgūdžiai kaip ir žurnalistams**: analitiniai įgūdžiai, šaltinių tikrinimas, didelių informacijos srautų valdymas, kritinis mąstymas ir gebėjimas prisitaikyti. Taip pat pabrėžiamas mokslinio raštingumo gebėjimas, nes dažnai naudojami moksliniai šaltiniai.
- Faktų tikrintojai **teikia pirmenybę informacijai, kuri yra labai paplitusi ir gali pakenkti**, dažnai susijusiai su aktualijomis, pavyzdžiui, mokslu, karu Ukrainoje, klimato kaita ir politiniais teiginiais. Atrankos procesas remiasi žurnalistiniu vertinimu.
- Faktų tikrintojai remiasi įvairiais **šaltiniais**, įskaitant viešus oficialius šaltinius, mokslinius tyrimus, ekspertų nuomones, ataskaitas ir dokumentus, teikdami pirmenybę patikimumui ir kompetencijai.
- Naudojamos standartinės žiniasklaidos ir socialinės žiniasklaidos **stebėsenos priemonės** kaip pvz. paieškos sistemos ar atvirkštinė vaizdų paieška. Specialios informacijos tikrinimo priemonės laikomos antraeilėmis.
- **Faktų tikrintojų nuomone, jų tikslinė auditorija** yra plačioji visuomenė, žmonės, kurie nėra tvirtai įtikinti dezinformacija, ir politikai. Sklaida vyksta per naujienų straipsnius, podkastus, radijo laidas ir bendradarbiavimą su kitais projektais, dažnai integruotais į įprastą naujienų organizacijos turinio srautą.
- **Dažniausiai pasitaikantys iššūkiai** – temų atranka, konkretūs nepatikrinami teiginiai, pirminių šaltinių mažėjimas, išteklių (ypač laiko) trūkumas, besikeičiantis dezinformacijos pobūdis ir vis dažnesni išpuoliai prieš faktų tikrintojus.
- Nors dirbtinis intelektas naudojamas kai kurioms naujienoms ir duomenų analizei automatizuoti, **Baltijos šalyse dirbtinio intelekto integravimas į faktų tikrinimo darbo eigą yra ribotas ir nėra vienas darbo procesas nėra visiškai automatizuotas**. Baltijos šalių faktų tikrintojai teikia pirmenybę žmogiškiems šaltiniams ir vertinimui dėl patikimumo, atskaitomybės ir kai kurios informacijos pobūdžio. Jie mano, kad

dirbtinio intelekto priemonės, padedančios vykdyti stebėseną ir vertinti šališkumą, yra reikalingesnės nei visiškas automatizavimas.

Apibendrinant galima teigti, kad rezultatai rodo, jog ir toliau svarbu taikyti žmogiškąją tikrinimo praktiką, tačiau kartu pripažįstama, kad dirbtinis intelektas gali padėti faktų tikrintojams ir pagerinti jų darbą, jei priemonės bus sukurtos atsižvelgiant į konkrečius jų poreikius ir bus laikomasi etikos principų. Šiame tyrime pateikiama empirinė faktų tikrinimo praktinių realiųjų konkrečiame geopolitiniame kontekste ir mažų valstybių kontekste perspektyva. Turi būti tam tikras informacijos taisymo automatizavimas, nes žmogiškųjų išteklių nepakanka, kad būtų galima kovoti su pramoniniu mastu dirbtinio intelekto generuojama melaginga informacija. Vis dėlto kol kas nė vienas darbo procesas nėra visiškai automatizuotas.

Tai verčia kelti klausimus: kas naudoja visas faktų tikrintojams sukurtas dirbtinio intelekto priemones ir į ką kūrėjai turėtų sutelkti dėmesį, jei visiškas automatizavimas išlieka nepatikimas? Be to, ar faktų tikrinimas yra tendencija, madingas žodis, ar jis išliks kaip pagalbinė visuomenės (informacinio) atsparumo didinimo priemonė?

4. MIL VEIKLŲ KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

WP4 apžvalga

Medijų ir informacinio raštingumo (angl. *Media and Information Literacy*, toliau – MIL) komanda taiko moksliniais tyrimais pagrįstus ir kūrybiškus metodus, kuriais siekia padidinti įvairių tikslinių auditorijų medijų raštingumo lygį. 2024 m. komanda surengė **150 mokymų, seminarų, praktinių užsiėmimų ir pristatymų** Baltijos šalyse bei tarptautiniu mastu. Šia veikla buvo siekiama pasiekti platų dalyvių spektrą – **daugiau nei 10 000 dalyvių**, apimančių vaikus, jaunimą, senjorus, ekspertus, interneto vartotojus, įmones ir politikos formuotojus. MIL komandos darbo poveikis prisidedant prie medijų raštingumo ugdymo ir kovos su dezinformacija peržengia Baltijos šalių ribas ir apima įvairią veiklą tiek vietos, tiek tarptautiniuose projektuose bei pasauliniuose tinkluose, tokiuose kaip Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatorija (EDMO), UNESCO MIL aljansas ir nacionalinės MIL tarybos.

BECID MIL komanda dalijosi savo patirtimi, akademinėmis ir praktinėmis žiniomis su plačia auditorija. Komanda rengė internetinius seminarus Baltijos šalių mokytojams, su jaunimu dirbantiems asmenims, vedė mokymus strateginės komunikacijos ir švietimo specialistams iš Baltijos šalių, Balkanų, Australijos, Maltos, Italijos, Nyderlandų, Vokietijos, Suomijos, Moldovos ir Ukrainos regionų.

Grupė parengė įvairios mokomosios medžiagos ir mokymosi išteklių įvairioms amžiaus grupėms. Šie ištekliai yra laisvai prieinami BECID svetainėje. Be to, komanda siūlo įvairius su medijomis susijusius universitetinius kursus, kuriuose įvairių disciplinų studentai gali įgyti medijų raštingumo kompetencijas.

2023 m. MIL komanda daugiausia dėmesio skyrė mokymo programų mokytojams atnaujinimui (**T4.1**). 2024 m. papildomai buvo išleista rekomenduojama mokymo programa, rašytinė medžiaga ir pamokų planai.

Komanda taip pat rengė **praktinius užsiėmimus**, kurių metu buvo derinami fizinis ir internetinis pasauliai. Pavyzdžiui, Tartu universiteto studentų komanda 2024 m. lapkričio mėn. sukūrė projektą „MIL by the MAIL“ (žr. [4.6 skyrių](#)) – medijų raštingumą skatinantį žaidimą, kuriame dalyvavo beveik **1 400** jaunuolių iš visos Estijos. Dalyviai mokėsi atskirti naujienas nuo nuomonių, atpažinti dirbtinio intelekto sukurtus vaizdus nuo tikrų nuotraukų ir tikrinti teiginių tikslumą. Kitos iniciatyvos, pavyzdžiui, „DigiÄKK“, „DigiKäkk“ ir „Tähekeses Pörsas Petsi digiseiklused“, sulaukė didelio dėmesio ir teigiamų atsiliepimų.

Užduotis	Pradžia	Pabaiga	Statusas
T4.1 Mokytojų medijų raštingumo kompetencijų ugdymas rengiant atnaujintas mokymo programas.	2022 m. gruodžio mėn.	2024 m. rugpjūčio mėn.	Užbaigta
T4.2 Naujų faktų tikrintojų ir jaunųjų socialinės žiniasklaidos aktyvistų (jaunųjų veikėjų, studentų instruktorių) mokymas apie faktų tikrinimą, remiantis ES finansuojamo projekto DIGIRES patirtimi.	2024 m. kovo mėn.	2024 m. gruodžio mėn.	Užbaigta
T4.3 Vyresnio amžiaus žmonių mokymas pagal „Digimentor“ modelį.	2023 m. birželio mėn.	2024 m. gegužės mėn.	Užbaigta
T4.4 Rusakalbių Baltijos šalių gyventojų mokymų koordinavimas.	2024 m. sausio mėn.	2024 m. gruodžio mėn.	Užbaigta
T4.5 Baltijos MIL hakatonų serija.	2024 m. rugsėjo mėn.	2025 m. kovas	Vykdoma

Nenorėdami apsiriboti vien tik Baltijos šalimis, 2024 m. stengėmės pasiekti tarptautines suinteresuotąsias šalis, kurios domisi mūsų MIL srityje atliekamu darbu. Pavyzdžiui, viešindama **T4.1** grupės atliktą darbą ir užtrikrindama MIL komandos tarptautinį bendradarbiavimą, Inger Klesment, pakviesta ambasadoriaus Dr. Kenneth Vella, surengė **13** medijų raštingumo **užsiėmimų** Maltos mokyklose. Ji pristatė estų sukurtus MIL ugdymo žaidimus, edukavo mokytojus, aptarė internete kylančius iššūkius, o taip pat rinko įžvalgas apie tai, kaip pritaikyti mokomąją medžiagą skirtingoms kultūroms.

Paaiškėjo, kad Estijos ir Maltos vaikai naudojami tomis pačiomis socialinės žiniasklaidos programėlėmis ir žaidžia tuos pačius internetinius žaidimus, todėl jiems kyla tokia pati rizika.

Kadangi vaikų naudojimosi internetu patirtis nesiskyrė, Estijoje sukurta edukacinė-žaidybinė MIL ugdymo priemonė taip pat puikiai veikė ir Maltoje – vietos vaikai labai atvirai pasakojo apie tai, ką jie mėgsta veikti internete. Tuo metu mokytojai dalyvavo edukacinėse pamokose, po kurių gavo nuorodas į kitus angliškų žaidimų vadovėlius, o taip pat galėjo atsisiųsti papildomos medžiagos, kuria remdamiesi ir toliau galėtų naudoti estų sukurto žaidimus savo mokymo procese.

Tačiau naudoti estiškus šaltinius arba tiesiogiai versti žaidimų turinį iš estų kalbos nėra tikslinga. Todėl žaidimų turinyje buvo vartojami vietiniai vardai, adresai ir kt. Visus pavyzdžius, naudojantis estų sukurta medžiaga, reikėtų pateikti atsižvelgiant į vietos kontekstą ir vietos pavyzdžių reikėtų pateikti kuo daugiau. Pavyzdžiui:

- įtaką darantys asmenys toje šalyje,
- vyraujantys augalai,
- būdingas klimatas ir oras (pvz., kalbant apie skaitmeninį pėdsaką, netikslinga kaip pavyzdžio naudoti pėdsako sniege, kuomet kalbama apie skaitmeninį atsparumą Maltoje, o ne Estijoje. Tokiu atveju reikėtų pateikti pavyzdį apie pėdsaką, paliktą smėlyje),
- būdingą kasdienę veiklą,
- vyraujančias taisykles (pvz., reikia žinoti, ar toje šalyje vaikams leidžiama vieniems eiti į lauką, kokio amžiaus jie gauna išmanųjį telefoną ir pan.),
- kokie yra mokyklos, kurioje vedami žaidimai, ypatumai (pvz., galbūt tai mergaičių mokykla) ir pan.

Kuo labiau pavyzdžiai ir žaidimai yra artimesni, tuo labiau vaikai įsitraukia į veiklą ir, tikėtina, kad iš jos išsineša daugiau naudos.

Panašiai, tik peršokant į **T4.2** ir Lietuvą, Auksė Balčytienė ir Kristina Juraitė kartu su Lietuvos medijų švietimo platforma „Nepatogus kinas“ surengė virtualią dokumentinio filmo „Ir karalius pasakė: kokia fantastiška mašina!“ peržiūrą bei seminarą „Vizualinės medijos: skiria ar jungia?“. Renginiu siekta atnaujinti ir sustiprinti mokytojų, auklėtojų ir su jaunimu dirbančių specialistų žinias apie medijų įtaką kiekvienam iš mūsų, o ypač jaunajai kartai, taip pat aptarti, kokio medijų raštingumo šiandien reikia labiausiai. Seminaro metu A. Balčytienė ir K. Juraitė aptarė pagrindines filme nagrinėjamas temas ir problemas. Vytauto Didžiojo universiteto Viešosios komunikacijos katedros dėstytojos kalbėjo apie vaizdų galią, kvietė į vaizdų ir pagundų persmelktą pasaulį pažvelgti „kitaip“ ir atsakė, kodėl svarbu kiekvieną akimirką savęs klausti – ar tai, ką matome išmaniojo telefono ar kompiuterio ekrane, yra tiesa?

Tuo metu jaunesniosios VDU tyrėjos Patricija Lenčiauskienė ir Rimgailė Kasparaitė surengė seminarą „Media Walkshop“ (pagal DIGIRES MIL metodiką) Kauno bendruomenės nariams ir lyderiams. Taip pat buvo surengta speciali fokus grupės sesija, paremta dialoginiu bendravimu apie medijų veikimą su Kauno miesto bendruomenės nariais (organizatorės: Auksė Balčytienė, Kristina Juraitė). „Media Walkshop“ rado savo vietą ir tarp daugumos kitų

MIL veiklų Tartu universitete bei visoje Estijoje, ir toliau buvo pasitelkiamas su visomis kitomis mūsų veiklomis.

Be to, buvo nuspręsta atlikti papildomus DIGIRES MIL ugdymo metodikos mokytojams vertimus į latvių, estų, ukrainiečių, rusų, azerbaidžaniečių ir gruzinų kalbas.

Visa tai pasiekta **T4.2** ir jau sukurto tvaraus požiūrio į MIL modelius dėka.

4.1. Pastangos didinti rusakalbių auditorijos medijų raštingumą

T4.3 rėmuose Estijoje buvo pradėta tikslinė iniciatyva, skirta padėti rusakalbių mokyklų ir darželių mokytojams pereiti prie mokymo estų kalba. Šiuo projektu, kuriam vadovavo Tartu universitetas ir kurį iš dalies finansavo Britų taryba, siekta aprūpinti pedagogus priemonėmis, kad jie galėtų mokyti skaitmeninio raštingumo – vieno iš aštuonių pagrindinių Estijos bendrojo ugdymo kompetencijų, kurią nacionalinės mokymo programos sprendimu pedagogai yra įpareigoti ugdyti nuo 2024 m.

Dėmesys rusakalbiams pedagogams atspindi platesnius regioninius iššūkius, susijusius su skaitmeninio ir medijų raštingumo integravimu į įvairias švietimo aplinkas.

Iniciatyvos metu buvo sprendžiami unikalūs iššūkiai, su kuriais susiduria rusakalbiai pedagogai. Buvo parengtas specialus kursas, skirtas padėti integruoti žaidimais grindžiamą mokymąsi į pamokas. Kurso metu buvo:

- Teikiamos **teorinės įžvalgos**: apie medijų raštingumą Estijoje, vaikų elgesį internete ir 4C interneto rizikos modelį (angl. *4C web risk model*), kurį sudaro: žalingas turinys (angl. *harmful content*), kontaktas (angl. *contact*), elgesys (angl. *conduct*) ir sutikimas (angl. *consent*).
- Atliekamas **praktinis taikymas**: pedagogai savo mokyklose ir darželiuose sukūrė ir įgyvendino skaitmeninio saugumo žaidimus.
- Vykdomas **praktinis mokymasis**: mokytojai stebėjo žaidimais paremtus medijų raštingumo užsiėmimus ir aktyviai juose dalyvavo, taip pagerindami savo supratimą apie pedagoginius metodus.

Mokymo programą sudarė penki interaktyvūs seminarai, kurių metu mokytojai savarankiškai kūrė ir vedė žaidimais paremtas pamokas, po kurių vyko refleksija ir teikiamas grįžtamasis ryšys.

Įgyvendinant projektą pasiekta svarbių laimėjimų ugdant skaitmeninį raštingumą per žaidimais grindžiamą mokymąsi. Įgyvendinta **40 interaktyvių mokymų** iniciatyvų, pasiekusių 5–7 metų vaikus darželiuose ir 7–10 metų vaikus pradinėse mokyklose. Pagrindinė strategija

buvo skatinti mokytojus versti žaidimus į rusų kalbą, taip užtikrinant, kad mokiniai galėtų visapusiškai suprasti ir įsitraukti į veiklą.

Žaidimai buvo kruopščiai parengti taip, kad juose būtų nagrinėjamos amžių atitinkančios skaitmeninio raštingumo temos. **Jaunesniems darželinukams ir 1–2 klasių mokiniams** daugiausia dėmesio buvo skiriama tokioms pagrindinėms temoms kaip slaptažodžių saugumas, elektroninės patyčios, skaitmeniniai pėdsakai, tikslinė reklama ir sukčiavimas. Tuo metu **vyresniems 3–4 klasių mokiniams** temos išsiplėtė ir apėmė sudėtingesnes sąvokas, tokias kaip informacijos sutrikimai, algoritmai ir informaciniai burbulai.

Žaidybinimas tapo galinga švietimo priemone. Žaismingų problemų sprendimo metodikų naudojimas skatino kūrybiškumą ir įsitraukimą bei paskatino atvirą vaikų bendravimą. Moksliniai tyrimai nuolat įrodo **žaidybinimo** veiksmingumą gerinant mokymosi rezultatus, o šis projektas dar kartą tai patvirtino. Neformalūs žaidimai leido vaikams atviriau dalytis savo skaitmenine patirtimi, o pedagogams suteikė vertingų įžvalgų apie jų įpročius ir elgseną internete.

Remdamasi šia patirtimi, komanda parengė **pagrindines rekomendacijas**, kaip kurti ir įgyvendinti skaitmeninės saugos žaidimus rusakalbiams mokiniams. Šios rekomendacijos apima kūrybiškumo akcentavimą, amžiaus grupėms tinkamo turinio užtikrinimą ir mokytojų vertimų integravimą siekiant geresnio supratimo.

Komanda parengė išsamią mokomąją medžiagą, skirtą mokyti mokytojus kurti ir palengvinti žaidimus, kurią galima pritaikyti kitose aplinkose. Trijų žaidimų, tinkamų imersinėms klasėms, pavyzdžiai išskirti ir prieinami platformoje „[Skaitmeninio ir medijų raštingumo žaidimai 5–8 metų vaikams](#)“.

Ši iniciatyva padėjo rusakalbiams pedagogams kritiniu pereinamuoju laikotarpiu ir prisidėjo prie skaitmeninio raštingumo ugdymo Estijoje. Įgytą patirtį galima pritaikyti panašioms iniciatyvoms Baltijos regione ir už jo ribų.

4.2. MIL MEDIATONAS rusakalbiui jaunimui Daugpilyje

Kaip **T4.2** ir **T4.4** užduočių dalis, 2024 m. rugsėjį vyko MEDIATONAS rusakalbiui jaunimui, kurį organizavo Baltijos žiniasklaidos kompetencijos centras (BCME), Rus.Delfi.lv ir Kultūros institutas „New East“. Ši intensyvi programa buvo skirta jauniems kūrėjams, trokštantiesiems tyrinėti medijų pasaulį ir kartu lavinti technologijų, meno, komunikacijos ir turinio kūrimo įgūdžius, bei tapo dinamiška mokymosi, inovacijų ir galimybių suteikimo erdve.

Paveikslas Nr. 7 – „Mediatonas“

Pagrindinis MEDIATONO dėmesys buvo sutelktas į kritinio mąstymo skatinimą, kovą su dezinformacija ir stereotipų mažinimą mažumų bendruomenėse. Programa apjungė žiniasklaidos kampanijos hakatoną ir ekspertų vedamus seminarus, suteikdama dalyviams neįkainojamos praktinės patirties kuriant paveikius pranešimus, stiprinant kritinį mąstymą ir ugdant profesinius įgūdžius.

Dalyvių parodytas kūrybiškumas ir sunkus darbas nebuvo nepastebėtas. Dvi geriausios kampanijos buvo pristatytos spalio mėn. naujienų portale Rus.Delfi.lv. Tokiu būdu dalyviai galėjo įsitikinti, kad jų idėjos apčiuopiamai keičia žiniasklaidos aplinką.

Apskritai MEDIATONAS buvo daugiau nei tik renginys – tai buvo žingsnis jauniems kūrėjams augti, mesti sau iššūkį ir įgyti neįkainojamų įgūdžių, kurie ateityje lems jų karjerą žiniasklaidoje ir už jos ribų. Renginys suteikė jaunimui galimybę prasmingai prisidėti prie medijų kūrimo ir pabrėžė kūrybiškumo bei kritinio mąstymo galią skatinant teigiamus visuomenės pokyčius.

Paveikslas Nr. 1 – „Mediatonas“

4.3. Pastangos didinant senjorų medijų raštingumą

BECID komanda, įgyvendindama novatoriškas skirtingų kartų mokymosi iniciatyvas, padarė didelę pažangą skatindama senjorų medijų ir informacinį raštingumą. Viena svarbiausių – Latvijoje įgyvendinta „Digitally Together!“, paremta Estijoje sukurtu „Digimentor“ modeliu. Remiantis šiuo metodu, jaunieji *digimentoriai* buvo įgalinti padėti senjorams orientuotis skaitmeniniuose įrankiuose ir aplinkose, pabrėžiant specialiai pritaikytus mokymo metodus, sumažinančius kartų atotrūkį.

Pagrindiniai pasiekimai Latvijoje:

- Buvo apmokyta daugiau nei 50 jaunų mentorių, kurie per įtraukiančius ir interaktyvius užsiėmimus padėjo senjorams ugdyti esmines skaitmenines kompetencijas.
- Iš viso 44 dalyviai iš daugiau nei 30 švietimo įstaigų dalijosi sėkmės istorijomis ir įžvalgomis, kurdami bendradarbiavimo atmosferą už klasės ribų.
- Buvo aptartos tokios temos kaip skaitmeninės aplinkos valdymas, internetinių rizikų (pvz., klaidingų ir sukčiavimo) atpažinimas bei saugus skaitmeninis bendravimas.
- Dalyvių atsiliepimai parodė programos poveikį: vyresnieji išreiškė naują pasitikėjimą technologijomis, o mentoriai įgijo vertingos bendravimo ir mokymo patirties.

Svarbiausi įvykiai Estijoje:

Estijoje vykusiuose „Digimentor“ seminaruose daugiausia dėmesio skirta praktiniam senjorų mokymuisi. Per 36 užsiėmimus buvo nagrinėjamos tokios temos kaip: dirbtinis intelektas, navigacija „Facebook“, saugumas internete ir mobiliųjų programėlių naudojimas. Šiuose seminaruose sudalyvavo daugiau nei 150 dalyvių iš visos šalies, kurie įgavo įrankių, padedančių užtikrintai įsitraukti į skaitmeninį pasaulį.

Programos atskleidė, kaip svarbu mokymosi medžiagą susieti su dalyvių kasdienybe. Pavyzdžiui:

- Siekiant palaikyti įsitraukimą, labai svarbu pasitelkti suprantamus pavyzdžius, pvz., kaip pavyzdžius minėti vietos įtakingus asmenis arba pasitelkti kasdienes skaitmeninius veiksmus.
- Tam, kad būtų užtikrintas individualus dėmesys ir padidintas užsiėmimų veiksmingumas, grupės turi būti nedidelės (10–20 dalyvių).
- Jaunieji mentoriai pabrėžė aiškaus bendravimo, kantrybės ir interaktyvių mokymo metodų svarbą siekiant įveikti tokius iššūkius kaip pažinimo gebėjimų pablogėjimas ir skaitmeninių piktogramų nežinojimas.

Remdamasis šių iniciatyvų sėkme, BECID planuoja plėsti „Digimentor“ modelį visose Baltijos šalyse ir pritaikyti jį prie įvairių kultūrinių ir technologinių poreikių. Stengiamasi stiprinti partnerystę su bibliotekomis, mokyklomis ir bendruomenių centrais, taip užtikrinant ilgalaikį poveikį kartu mokymuisi. Skatindama bendradarbiavimą ir dalydamasi gerąja patirtimi, komanda siekia skatinti skaitmeninę įtrauktį ir medijų raštingumą visose amžiaus grupėse.

Daugiau informacijos apie šias iniciatyvas ir prieigą prie išteklių [rasite BECID svetainėje](#).

4.4. Projektas „Ilgūdžių laboratorija“, skirtas Latvijos senjorams, ypač rusakalbių mažumai

2024 m. spalio mėn. Latvijos Latgalos regione, gavus Latvijos Respublikos Visuomenės integracijos fondo finansavimą, buvo surengti keli seminarai-igūdžių laboratorijos, kurias organizavo Baltijos žiniasklaidos kompetencijos centras (BCME) kartu su nevyriausybine organizacija „New East“ ir kurios buvo skirtos vyresnio amžiaus žmonių medijų ir informaciniam raštingumui ugdyti. Šis regionas buvo pasirinktas dėl to, kad jis yra netoli Rusijos ir Baltarusijos, taip pat dėl to, kad jame gyvena daug tautinių mažumų, todėl jis yra ypač pažeidžiamas kaimyninių šalių dezinformacijos ir propagandos.

Nors Latvijoje uždrausta Rusijos ir Baltarusijos propagandinė žiniasklaida, daugelis Latgalos gyventojų vis dar randa būdų gauti tokią informaciją. Be to, padaugėjo sukčiavimo atvejų, nukreiptų prieš šiuos asmenis. Todėl medijų raštingumo didinimas yra labai svarbus klausimas šiuolaikinėje visuomenėje. Šie MIL seminarai yra **T4.3** ir **T4.4** veiklų, kuriomis siekiama stiprinti Baltijos šalių rusakalbių gyventojų informacinį atsparumą, dalis.

Projektas apima kelias pagrindines veiklas:

1. Trijų žiniasklaidos klubų (igūdžių laboratorijų) įkūrimas Preili, Livani ir Rezekne miestuose. Šiuose klubuose senjorams rengiamos dviejų dienų mokymo programos, kuriose daugiausia dėmesio skiriama informacijos analizei, dezinformacijos atpažinimui ir kritinio mąstymo igūdžių ugdymui.
2. Sukurti medijų raštingumo mokytojams skirtą metodiką, skatinančią praktinį ir interaktyvų požiūrį į suaugusiųjų mokymąsi šioje srityje.
3. Surengti mokymus būsimiems instruktoriams, kurie parengs vietos koordinatorius dirbti su senjorais pagal projekto metodiką.

Mokymo programa mokymų instruktoriams

Igyvendinant projektą „Ilgūdžių laboratorija“, buvo sukurta ir įgyvendinta programa „Empower Educators“, kurios tikslas – parengti medijų raštingumo mokytojus darbui su Livani, Rezekne ir Preili miestų senjorais. Ši programa skirta suteikti būsimiems instruktoriams reikiamų žinių, metodikų ir praktinių priemonių, kad jie galėtų veiksmingai vesti užsiėmimus ir tobulinti senjorų kritinio mąstymo ir medijų raštingumo igūdžius. Ji taip pat padeda išmokyti įvairių strategijų:

- Dirbti su suaugusiųjų auditorija, pritaikant turinį ir metodus vyresnės kartos poreikiams;
- Naudoti interaktyvius metodus, tokius kaip žaidimai ir praktinės užduotys, siekiant padidinti įsitraukimą ir įtvirtinti teorines žinias;
- Atpažinti ir paaiškinti manipuliavimo informacija, netikrų naujienų ir dezinformacijos problemas;
- Stiprinti bendruomenės atsparumą informacinei rizikai.

Programa „Empower Educators“ buvo įgyvendinta „New East“ kultūros institute Daugpilyje, kur instruktoriai intensyvių užsiėmimų metu įgijo svarbiausių įgūdžių ir metodų. Baigę mokymus, šie instruktoriai buvo paskirti vesti užsiėmimus pagrindinėse projekto veiklose, kurios vyko Livani, Rezekne ir Preili miestuose.

Ši iniciatyva padėjo labai svarbų pagrindą projekto sėkmei, nes parengė aukštos kvalifikacijos instruktorius, galinčius suteikti teorinių žinių ir sukurti patrauklią bei edukacinę mokymosi patirtį vyresniajai kartai.

Medijų raštingumo instruktorių, dirbančių su senjorais, metodikos kūrimas

Ši metodika buvo parengta kaip projekto „Įgūdžių laboratorija“ dalis ir pavadinta „Medijų laboratorija: įgalinant instruktorius“. Pagrindinis jos tikslas – didinti senjorų, ypač priklausančių mažumoms, kurioms kyla didesnė rizika susidurti su dezinformacija, medijų raštingumą. Siekiama pateikti praktinius ir įrodymais pagrįstus metodus, kurie skatintų kritinį mąstymą ir medijų raštingumą, atsižvelgiant į konkrečias tikslinės auditorijos ypatybes ir poreikius.

Metodai buvo praktiškai išbandyti Latgalos regione, kur mažumų bendruomenės yra ypač pažeidžiamos dezinformacijos dėl geografinio artumo su Rusija ir Baltarusija. Šiame darbe remiamasi vietos bendruomenių patirtimi, o metodai pritaikyti taip, kad būtų veiksmingi ir lengvai integruojami į mokymosi procesą.

Metodika yra labai lanksti, todėl, atsižvelgiant į konkrečius mokymo poreikius, galima derinti įvairių formatų ir teminių blokų turinį. Metodiką sudaro trys pagrindiniai komponentai:

- 1. Teorinė** dalis: apima medijų raštingumo pagrindus, žiniasklaidos vaidmenį visuomenėje ir gebėjimą atpažinti manipuliavimą informacija.
- 2. Praktinė** dalis: apima interaktyvią veiklą, pavyzdžiui, informacinio burbulo tyrinėjimą, ekspertų vertinimus ir forumo teatrą.
- 3. Abiejų** dalių derinys: subalansuotas požiūris, kuriame derinami teoriniai ir praktiniai elementai, siekiant sukurti veiksmingą mokymosi patirtį.

Ši metodika yra universalus ir praktiškas šaltinis, leidžiantis instruktoriams lanksčiai rengti mokymo programas. Ji padeda dalyviams išsiugdyti kritinio vertinimo įgūdžius, padedančius saugiai orientuotis šiuolaikinėje informacinėje erdvėje.

Metodika apima įvadą į medijų raštingumą, pabrėžiant jo svarbą šiuolaikiniame pasaulyje. Joje aptariami medijų raštingumo mokymo ypatumai ir pateikiamos įvairios aktualios temos, suskirstytos į blokus, kad būtų lengviau su jomis susipažinti:

- Medijų raštingumo svarba ir vaidmuo šiuolaikiniame pasaulyje.
- Kas yra medijų raštingumas ir kodėl jis būtinas?
- Teorinis medijų raštingumo pagrindas.

- Žiniasklaidos vaidmuo visuomenėje.
- Dabartiniai iššūkiai žiniasklaidos srityje.
- Medijų raštingumo ugdomi įgūdžiai ir kompetencijos.
- Su žiniasklaida susijusių terminų mokymasis.
- Medijų raštingumo „Bingo“.
- Žiniasklaidos ir įvairių jos formų supratimas.
- Šeši turinio tipai.
- Vaizdų spektras.
- Šviesos termometro koncepcija.
- Informacijos burbulas.
- Informacinis tinklas.
- Ekspertinis vertinimas.
- Veikla: dėmesys, pasirengimas ir paleidimas.
- Emocijos kaip sprendimų priėmimo veiksnys.
- Kovos su diskriminacija kortelės.
- Forumo teatras.
- Socialinės ir emocinės kompetencijos.
- Įkvepiančios baigiamosios pastabos instruktoriams.

Sukurta metodika remiasi programos „Empower Educators“ patirtimi ir gerąja praktika, būtent įgūdžių laboratorijos iniciatyvomis Rezekne, Livani ir Preili miestuose. Ši metodika bus svarbus šaltinis ne tik projekto rėmuose, bet ir kitiems pedagogams Latvijoje ir už jos ribų.

„Įgūdžių laboratorija“: dviejų dienų mokymosi patirtis – turinys ir veikla

Dviejų dienų programoje dalyviai įgijo teorinių žinių apie žiniasklaidos įtaką ir informacijos analizės principus, taip pat dalyvavo praktiniuose užsiėmimuose, skirtuose gebėjimo atskirti faktus nuo nuomonių ir atpažinti dezinformaciją ugdymui.

Šis projektas buvo ypač reikšmingas etninėms ir kalbinėms mažumoms, pavyzdžiui, ukrainiečiams, rusams ir latgaliečiams, kurie aktyviai dalyvavo programoje. Šios grupės dažnai susiduria su žiniasklaidos turiniu įvairiomis kalbomis, o tai didina dezinformacijos riziką ir apsunkina patikimų informacijos šaltinių vertinimą.

Maždaug 58 % dalyvių buvo kalbinių ir etninių mažumų atstovai. Jie atstovavo įvairioms bendruomenėms ir žiniasklaidos vartojimo lygiams – nuo asmenų, kurie naudojami tik vienu žiniasklaidos kanalu, iki tų, kurie kasdien naudojami įvairiais šaltiniais, įskaitant laikraščius ir socialinę žiniasklaidą.

Renginiai sėkmingai vyko 2024 m. spalio mėn., juose dalyvavo 34 dalyviai Livani mieste, 19 – Rezekne mieste ir 25 – Preili mieste. Kiekviename renginyje senjorai įgijo teorinių ir praktinių žinių, padėjo tvirtą pagrindą tolesniam darbui skaitmeninėje ir informacinėje aplinkoje.

Projektas ne tik sustiprino senjorų, kaip kompetentingų informacijos vartotojų, įgūdžius, bet ir paskatino bendruomenės sanglaudą, nes suteikė saugią ir įtraukią aplinką tarpkultūriniam dialogui ir keitimuisi informacija.

Projekto „Įgūdžių laboratorija“ edukacinė programa buvo suskirstyta į 12 teminių blokų, skirtų įvairioms medijų raštingumo ir skaitmeninių įgūdžių temoms. Dvi dienas trukusių užsiėmimų metu dalyviai tyrinėjo šiuolaikinės informacinės aplinkos veikimo principus ir mokėsi faktų bei vaizdų tikrinimo metodų. Jie įgijo praktinių manipuliavimo ir dezinformacijos atpažinimo įgūdžių.

Paveikslas Nr. 2 – „Įgūdžių laboratorija“

Programos struktūra buvo sukurta taip, kad dalyviai galėtų žingsnis po žingsnio susipažinti su teorinėmis žiniomis ir praktiškai pritaikyti jas kasdieniame gyvenime. Kiekvienas blokas buvo skirtas konkrečiam medijų raštingumo aspektui, todėl mokymosi procesas buvo įvairiapusiškas ir pritaikytas vyresnio amžiaus dalyvių poreikiams.

Buvo aptariamose šios temos:

- **Medijų raštingumo sąvokos.** Dalyviai nagrinėjo medijų raštingumo pagrindus ir jo svarbą šiuolaikiniame informacijos prisotintame pasaulyje. Buvo pabrėžiama kritinio mąstymo ir gebėjimo analizuoti informaciją svarba, ypač žiniasklaidos turinio vartojimo ir kūrimo kontekste.
- **Informacinis laukas ir „Infospace“.** Buvo nagrinėjama, kaip šiuolaikinė informacinė erdvė veikia mūsų suvokimą ir elgesį. Dalyviai tyrinėjo, kaip įvairios žiniasklaidos priemonės kuria informacijos srautus, koks jų vaidmuo šiuose srautuose ir kokį socialinį bei kultūrinį poveikį jie daro.
- **Žiniasklaida ir turinio tipai.** Dalyviai aptarė įvairias žiniasklaidos rūšis (tiek tradicines, tiek skaitmenines) ir jų ypatybes, mokėsi atskirti naujienas, nuomones, reklamą, pramogas ir propagandą, kas yra esminis žingsnis ugdant kritinio mąstymo įgūdžius.
- **Kas yra informacinis burbulas.** Dalyviai supažindinti su informaciniais burbulais – kas tai yra ir kaip jie susidaro. Diskusijos formatu buvo aptarta, kaip šis reiškinys veikia mūsų suvokimą ir riboja galimybę susipažinti su įvairiais požiūriais.
- **Faktų tikrinimas ir ekspertų vertinimas.** Dalyviai įgijo informacijos tikslumo ir patikimumo tikrinimo būdų, sužinojo, kaip atskirti kvalifikuotus ekspertus nuo pseudoekspertų ir kaip vertinti įvairių šaltinių pateiktą informaciją.

- **Emocijos ir manipuliavimas.** Buvo nagrinėjamas emocijų vaidmuo žiniasklaidoje ir informacijos sklaidoje. Dalyviai tyrinėjo, kaip emocijos naudojamos manipuliacijoms bei kaip atpažinti manipuliacijos požymius žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose.
- **Vaizdų tikrinimas: kaip patikrinti paveikslėlį.** Dalyviai mokėsi analizuoti ir tikrinti vaizdų autentiškumą naudodami prieinamas priemones ir metodus. Jie įgijo žinių, kaip nustatyti, ar paveikslėliu nebuvo manipuliuojama ir ar jis tinka kontekstui, kuriame yra naudojamas.
- **Troliai ir botai.** Kalbėta apie trolių ir botų vaidmenį informacinėje erdvėje. Dalyviai sužinojo, kaip šie subjektai naudojami klaidingai visuomenės nuomonei formuoti, dezinformacijai skleisti ir konfliktams kurstyti.

Paveikslas Nr. 3 – „Ilgūdžių laboratorija“

- **Informuotumas apie sukčiavimą telefonu.** Dalyviai susipažino su šiuolaikinėmis telefoninio sukčiavimo formomis ir sužinojo, kaip apsisaugoti nuo sukčių, bandančių išgauti asmeninę ar finansinę informaciją.
- **Medijų raštingumo „Bingo“.** Šis užsiėmimas buvo interaktyvus ir įdomus būdas pasitelkiant „Bingo“ žaidimą įtvirtinti programos metu įgytas žinias.

„Ilgūdžių laboratorija“ padarė didelį poveikį dalyviams ir vietos bendruomenėms. Pirma, senjorai įgijo naujų įgūdžių, kaip užtikrintai naršyti skaitmeninėje erdvėje ir kritiškai vertinti informaciją. Šie įgūdžiai labai svarbūs atpažįstant dezinformaciją ir propagandą, kuri dažniausiai pasitaiko tradicinėje ir skaitmeninėje žiniasklaidoje. Antra, projektas sustiprino visuomenės sanglaudą, ypač įvairiose bendruomenėse, kuriose gyvena įvairių etninių grupių atstovai. Projekto dalyviai iš ukrainiečių, rusų ir latgalių bendruomenių įgijo naujų žinių ir skatino tarpusavio dialogą bei bendradarbiavimą.

Dalyviai pažymėjo, kad draugiška renginio atmosfera ir individualus požiūris sukūrė patogią aplinką mokytis savo tempu. Tai ypač svarbu tiems, kurie anksčiau dvejojo dėl skaitmeninio pasaulio. Projektas „Ilgūdžių laboratorija“ tapo svarbiu žingsniu šviečiant senjorus ir skatinant medijų raštingumą Latvijoje. Projekto metu sukurta veikla ir metodika ne tik sustiprino dalyvių kritinio mąstymo ir informacijos analizės įgūdžius, bet ir suteikė galimybę suartinti skirtingų kultūrų ir kartų atstovus.

Projektas labai pasitarnavo vietos bendruomenėms, nes padėjo dalyviams tapti labiau pasitikinčiais ir informuotais informacijos vartotojais. Jis skatino tarpkultūrinį dialogą ir stiprino socialinius ryšius, kurie yra ypač svarbūs šiuolaikinėje sparčiai kintančioje informacinėje aplinkoje.

„Ilgūdžių laboratorija“ – tai daugiau nei tik švietimo iniciatyva – ji taip pat sujungia kartas ir kultūras, leidžia mokytis bendradarbiaujant, dalytis patirtimi ir kurti stipresnę, atsparesnę visuomenę. Ši iniciatyva įkvepia ir toliau stengtis įgyvendinti panašius projektus, užtikrinant, kad senjorai ir kiti bendruomenės nariai įgytų reikiamų įgūdžių ir žinių tam, kad būtų aktyvūs ir saugūs.

4.5. BECID MIL komandos 2024 m. sukurtų priemonių ir iniciatyvų atranka

2024 m. BECID medijų ir informacinio raštingumo (MIL) komanda parengė daugybę novatoriškos medžiagos ir intervencinių priemonių, skirtų šiuolaikiniams švietimo iššūkiams spręsti ir įvairių auditorijų kritiniam mąstymui skatinti. Toliau apžvelgiami atrinkti ištekliai ir jų unikalūs indėlis didinant medijų raštingumą ir skaitmeninę kompetenciją Baltijos šalyse.

- [*Mizoginijos ir lyčių vaidmenų problemų sprendimas su jaunimu*](#). Ši mokomoji priemonė parengia mokytojus kalbėti apie mizoginiją ir lyčių vaidmenis. Jame pateikiama septynios skirtingos medžiagos, skirtos šiai temai nagrinėti.
- [*Mokytojo pagalbininkas – pornografija*](#). Ši medžiaga skirta kalbėjimui apie pornografinį ir (arba) erotinį žiniasklaidos turinį švietimo įstaigose ar kitose situacijose, kai yra galimybė plačiau diskutuoti su jaunais žmonėmis.
- [*Skaitmeninės medijos kompetenciją gerinantys žaidimai pertraukų metu 7–9 metų vaikams*](#). Medžiagą sudaro 10 skirtingų žaidimų, kuriuos galima žaisti pertraukų metu.
- Dalyvaudami [*#TartuDataWalk*](#), Tartu mieste strategiškai paslėpėme šešis unikalius lipdukus, kurių kiekvienas simbolizuoja tam tikrą temą. Kiekviename lipduke yra QR kodas, nukreipiantis dalyvius į tinklalapį, kuriame jie gali toliau tyrinėti temą, naudodamiesi mąstyti skatinančiu turiniu ir įdomiomis užduotimis. Kiekviename puslapyje pateikiamos užuominos, padedančios dalyviams rasti kitą lipduką, todėl pasivaikščiojimas tampa edukacinis ir interaktyvus.
- [*Tartu meno muziejaus parodoje „Pasvirusio pastato paslaptys“*](#) įrengtas kambarys, skirtas kibernetinėms patyčioms. Jame apie elektronines patyčias kalbama per interaktyvią ir edukacinę patirtį. Ši paroda, kurioje pateikiami realūs atvejai ir praktiniai

sprendimai, suteikia unikalią galimybę apčiuopiamai ištirti emocinį ir socialinį kibernetinių patyčių poveikį.

- [*DIGIRES vadovas mokytojams*](#) – tai novatoriškas ir kūrybiškas vadovas, skirtas padėti pedagogams integruoti medijų ir informacinį raštingumą į mokymo praktiką.

Šie ištekliai pabrėžia BECID įsipareigojimą suteikti pedagogams ir jaunimui įgūdžių, kad jie galėtų orientotis sudėtingoje skaitmeninėje erdvėje ir kartu spręsti svarbias socialines problemas. Daugiau informacijos apie BECID iniciatyvas rasite mūsų [*svetainėje*](#).

4.6. „MIL in the MAIL“: jaunimo skaitmeninio raštingumo ugdymas

Autoriai – Tartu universiteto studentai: Kathleen Loss, Laura Jõgar, Margus Vahter ir Roman Valt

2024 m. pavasarį pasėjome idėjos sėklą: sukurti patrauklų žaidimą vyresniųjų klasių moksleiviams, kuris padėtų jiems veiksmingiau orientotis informacijos pertekliuje. Užuoť pateikę tik informaciją, kurią reikia įsiminti, pasiūlėme kažką išties įdomaus – smagų internetinį žaidimą su apčiuopiamu atlygiu. Rugsėįį prasidėjo pasiruošimo darbai, o lapkričio viduryje žaidimas jau buvo sukurtas. Projektas pavadintas „MIL in the MAIL“. Jis greitai patraukė tikslinės auditorijos dėmesį ir beveik 1 400 jaunų dalyvių pasinėrė į penkių dienų iššūkį.

„MIL in the MAIL“ – išplėstinis profesinių įgūdžių kursas, kurio metu moksleiviai drauge kuria idėją, skirtą visuomenės poreikiams tenkinti. „MIL in the MAIL“ dalyviai patobulino tris pagrindinius įgūdžius: atskirti naujienas nuo nuomonės, atpažinti dirbtinio intelekto sukurtus vaizdus nuo tikrų nuotraukų ir tikrinti faktus.

„MIL in the MAIL“ buvo skirtas vidurinių mokyklų moksleivių skaitmeniniam raštingumui didinti, o „MIL in the MAIL 2.0“ galėtų būti skirtas senjorų medijų raštingumui gerinti. Galimybių yra begalės – tereikia apibrėžti idėją ir žingsnis po žingsnio ją įgyvendinti.

Penkias dienas žaidėjai kasdien sprendė užduotis, o teisingi atsakymai atrakindavo kodus į siuntų automatuose paslėptas dėžutes su staigmenomis. Daugelis dalyvių pelnė kodus, todėl prasidėjo įtemptos lenktynės, nes žaidimo socialiniame tinkle buvo atskleidžiama kiekvienos dienos siuntinių buvimo vieta. Tačiau staigmenas gaudavo tik greičiausi žaidėjai.

Vis dėlto nebuvo pamiršti ir kiti atsidavę žaidėjai, kurie ne pirmieji suspėjo prie siuntų automatų. Žaidimui pasibaigus susisiekėme su penkiais geriausiai pasirodžiusiais žaidėjais ir išsiuntėme jiems papildomus paketus kaip pripažinimo ženklą.

Aktyviausi dalyviai gavo papildomų prizų, įskaitant išskirtinį kvietimą į „Delfi“ **seminarą**, kuriame jie išsamiai susipažino su įdomiu žiniasklaidos pasauliu. Kas žino – galbūt tarp šių mokinių bus kita žurnalistikos žvaigždė.

Geriausųjų laukė dar didesnis atlygis – kelionė į hakatoną Latvijoje, kur dalyviai dar labiau patobulino savo žiniasklaidos įgūdžius, o visos kelionės išlaidos buvo padengtos.

Paveikslas Nr. 4 – „MIL in the MAIL“

12 žingsnių, kaip sukurti savo žaidimą

Ar esate pasirengę planuoti savo projektą? Pateikiame žingsnis po žingsnio vadovą, paremtą tuo, ką padarėme, kad sukurtume „MIL in the MAIL“.

1. **Apibrėžkite idėją.** Pradėkite nuo jos suskirstymo į TURINĮ ir FORMATĄ. Atsakykite į klausimą: kas yra auditorija ir kaip ją sudominsime? Idėjos pavyzdys: faktų tikrinimas, skirtas vyresniųjų klasių moksleiviams, naudojant siuntų automatą. Aiški idėja padeda sklandžiai suplanuoti likusią projekto dalį.
2. **Kurkite turinį.** Jei jūsų žaidime yra klausimų, įsitikinkite, kad jie yra aiškūs ir nedviprasmiški. Tačiau nesijauskite suvaržyti – sukurkite formatą, kuris geriausiai atitinka jūsų tikslus. Tada suplanuokite darbotvarkę ir paskirstykite vaidmenis.
3. **Pasirinkite platformą.** Žaidimui sukūrėme specialią svetainę: [.meedia.ut.ee/meediakirjaoskus](http://meedia.ut.ee/meediakirjaoskus)

4. **Paruoškite staigmenų dėžutes**, kad motyvuotumėte žaidėjus. Ieškokite paramos iš įmonių, kad galėtumėte užpildyti dėžes neiššvaistydami savo biudžeto. Ieškant rėmėjų svarbiausia atkaklumas.
5. **Pasirinkite vietas.** Didesniuose miestuose siuntas galima greitai atsiimti, tačiau siekite aprėpti kuo didesnę teritoriją.
6. **Išsiųskite dėžes.** Laikykitės tvarkaraščio ir atsižvelkite į pristatymo laiką – nepalikite to paskutinei minutei!
7. **Paleiskite žaidimą!** Prieš paskelbdami žaidimą viešai, išbandykite jį su draugais ar kolegomis, kad išspręstumėte visas problemas.
8. **Reklamuokite savo projektą.** Norėdami pasiekti mokyklinio amžiaus dalyvius, informuokite mokytojus ir mentorus. Naudokitės socialinės žiniasklaidos platformomis, tokiomis kaip „TikTok“, „Facebook“ ir „Instagram“, kad tiesiogiai bendrautumėte su mokiniais. Pritaikykite savo strategiją kitoms auditorijoms.

9. **Sukurkite socialinės žiniasklaidos paskyras** ir planuokite kiekvienai platformai pritaikytą turinį. Kad pasiektumėte platesnę auditoriją, pirmenybę teikite tokioms platformoms kaip „TikTok“.
10. **Paskirkite projekto atstovą spaudai**, kuris atstovautų jūsų iniciatyvai internete, ir sudarykite publikavimo grafiką su įdomiu turiniu.
11. **Bendradarbiaukite su įtakingais asmenimis**, kurių vertybės sutampa su jūsų projekto vertybėmis, kad padidintumėte matomumą.
12. **Paskelbkite pirmąjį vaizdo įrašą.** Pristatykite projekto tikslus, dalyvavimo taisykles ir tai, ko žaidėjai gali tikėtis artimiausiomis dienomis.

Rėmimo ir žaidimų dizaino patarimai

 Do this	 Don't do that
▪ Pradėkite anksti. Susisieki su potencialiais rėmėjais prieš kelis mėnesius, nes jų atsakymai gali užtrukti. ▪ Pasitikėkite savimi. Išsiųskite savo pasiūlymą šimtam įmonių. ▪ Pritaikykite savo pristatymą. Suderinkite savo pasiūlymą su įmonės misija ir parodykite, kokią vertę jūsų projektas sukuria įmonei. ▪ Kreipkitės į tinkamas įmones. Ieškokite organizacijų, kurios rūpinasi jaunimu, skaitmeniniu raštingumu ar saugumu. ▪ Naudokitės savo tinklu. Mokytojai, mentorai ir kiti kontaktiniai asmenys gali padėti paskleisti informaciją ir surasti rėmėjų.	▪ Neatidėliokite. Kreipkitės į rėmėjus iš anksto. ▪ Nešvaistykite laiko. Prieš kreipdamiesi į įmones, išstirkite jas ir įsitikinkite, kad jūsų vertybės sutampa. ▪ Neužgožkite dalyvių. Žaidimo turinys turi būti glaustas ir įdomus.

Atlikę šiuos veiksmus galite sėkmingai įgyvendinti projektą ir paskatinti reikšmingus pokyčius!

5. SVARBIAUSI STUDENTŲ MOKSLINIAI DARBAI

Šiame skyriuje išryškinami svarbiausi studentų atlikti moksliniai darbai. Visus išsamius tekstus (originalo kalbomis) galima gauti kreipiantis į BECID projekto valdymo grupę.

5.1. Šamokslo teorijos „TikTok“ ir kitose socialinės žiniasklaidos platformose: 15-os metų ir vyresnių estų patirtis ir suvokimas

Gretel Juhansoo, Tartu universiteto žurnalistikos ir komunikacijos bakalauro studijų programos absolventė

Mano bakalauro darbo tikslas – remiantis tyrime dalyvavusių Estijos naudotojų patirtimi, teminiu požiūriu sudaryti „TikTok“ platinamų sąmokslų teorijų žemėlapį, apžvelgti jį bei išanalizuoti populiariausias sąmokslų teorijų temas. Taip pat išsiaiškinti, kaip jaunimas suvokia sąmokslų teorijų plitimo socialinėje žiniasklaidoje poveikį ir kokius įgūdžius, remdamasis savo asmenine patirtimi, turi, kad suprastų ir susidorotų su tokiu turiniu. Šiems tikslams pasiekti atlikau apklausą, iš kurios gavau 344 atsakymus. Antrajame tyrimo etape atlikau septynis pusiau struktūruotus interviu su 18–22 metų jaunuoliais, kurie asmeniškai arba per artimus pažįstamus susidūrė su sąmokslų teorijomis „TikTok“ ir kitose socialinės žiniasklaidos platformose.

Sąmokslų teorijos – tai visose gyvenimo srityse paplitusios idėjos, kuriomis visuotiniai procesai, įskaitant krizes ir katastrofas, priskiriami slapties nedidelės, savanaudiškos ir priešiškos grupės veiksams (Ventsel ir kt., 2023). Sąmokslų teorijos įgavo didelę įtaką socialinėje žiniasklaidoje, nes šioje erdvėje kiekvienas gali reikšti savo nuomonę (Köuts-Klemm ir Seppel, 2018) ir kurioje nepatikima informacija plinta greičiau nei objektyvus, faktais pagrįstas turinys (Min, 2021).

„TikTok“, turintis daugiau nei milijardą aktyvių naudotojų per mėnesį, yra viena populiariausių socialinės žiniasklaidos platformų pasaulyje (Lindsay, 2023). Šioje platformoje ypač populiarios sąmokslų teorijos, joje susikūrė bendruomenė „ConspiracyTok“ (Grandinetti ir Bruinsma, 2022). Iki 2024 m. „TikTok“ vaizdo įrašai, pažymėti #conspiracy, surinko daugiau kaip 30 mlrd. peržiūrų (TikTok, 2024).

Mano darbo rezultatai atskleidė, kad dauguma tyrime dalyvavusių Estijos „TikTok“ vartotojų yra susidūrę su sąmokslų teorijomis, susijusiomis su valdžia, elitu ir visuomenės kontrole. Kita svarbi sąmokslų teorijų kategorija, su kuria susidūrė tyrimo dalyviai, buvo susijusi su populiariąja kultūra. Kaip pavyzdžius galima paminėti tokius teiginius, kaip „Simpsonų“ serialo ateities nuspėjimas arba spėliojimai apie įžymybių asmeninį gyvenimą, kurie dažnai labiau atitinka gandų ar hipotezių terminologiją (Erokhin ir kt., 2022; Morosoli ir kt., 2022). Ne mažiau dėmesio vertos ir sąmokslų teorijos, susijusios su dabartiniais įvykiais, pavyzdžiui, Rusijos plataus masto karu Ukrainoje ir COVID-19 sąmokslų teorijų atsiradimas.

Nors sąmokslų teorijos, susijusios su Estija arba paplitusios Estijoje, buvo minimos perpus rečiau nei užsienio pavyzdžiai, Estijos vyriausybė ir politika buvo dažniausiai minima tarp šalies vidaus temų kategorijos. Be to, daugiau nei dešimt kartų buvo paminėta dviejų estų moterų valdoma socialinės žiniasklaidos paskyra „Ajuloputus“, kurioje daugiausia dėmesio skiriama su sveikata ir maistu susijusiai dezinformacijai, misinformacijai ir sąmokslų teorijoms (Malts ir kt., 2023). Nors reikšmingų sąmokslų teorijų temų skirtumų tarp sociodemografinių grupių nepastebėta, Estijai būdingus pavyzdžius pirmiausia minėjo jaunesni respondentai ir moterys.

Dauguma tyrimo dalyvių „TikTok“ naudojami jau kelerius metus, pirmiausia norėdami pramogauti ar pabėgti nuo kasdienių rūpesčių. Apklaustos atsakymuose ir interviu kaip pagrindinės priežastys, skatinančios domėtis sąmokslų teorijomis, išryškėjo pramogos ir

naujų perspektyvų įgijimas (žr. Morosoli ir kt., 2022; de Wildt ir Aupers, 2023). Pažymėtina, kad interviu dalyviai dažnai minėjo greitai veikiantį „TikTok“ rekomendacijų algoritmą. Kadangi nė vienas iš jų aktyviai neieškojo sąmokslų teorijų, algoritmo kuratorystė buvo įvardyta kaip pagrindinė priežastis, dėl kurios platformoje susiduriama su tokiu turiniu.

Asmeninė patirtis, pasidalyta per interviu, apėmė sąmokslų teorijų sekimą „YouTube“, daugiausia pramogai, vėlesniais pradinės mokyklos metais. Pašnekovai, kurie dalijosi patirtimi, pasakojo, kaip įvairios sąmokslų teorijos persipynė ir paveikė viena kitą, sukurdamos „superkonspiracinį“ pasaulį (Barkun, 2003). Patirtis taip pat išryškino skirtingas sąmokslų teorijų funkcijas, pavyzdžiui, gilaus žaidimo koncepciją (Petersen, 2022), kai dalindamasis tokiomis teorijomis dalyvio giminaitis rizikuoja būti socialiai atstumtas. Be to, buvo pastebėtas socialinis ir egzistencinis sąmokslų teorijų vaidmuo (Douglas ir Sutton, 2023), o vienas dalyvis paminėjo, kaip neramiais laikais jis atrado sąmokslų teorijų kontrolės teikiamą saugumo jausmą (Schöpfer ir kt., 2023).

Sąmokslų teorijų poveikis buvo vertinamas ir kaip neigiamas, ir kaip teigiamas. Teigiama tai, kad jaunimas teigė, jog laikui bėgant tapo kritiškesnis ir skeptiškesnis informacijos atžvilgiu. Neigiamas poveikis apėmė visuomenės susiskaldymą (Douglas ir Sutton, 2023) ir didesnę tikimybę tikėti kitomis sąmokslų teorijomis (Douglas ir kt., 2019). Dauguma dalyvių pabrėžė, kad kritinis mąstymas ir nepriklausomas faktų tikrinimas yra būtini norint atpažinti sąmokslų teorijas socialinėje žiniasklaidoje. Interviu taip pat buvo minima sąmoninga algoritmų stebėseną, pavyzdžiui, pranešant apie netinkamą turinį.

Mano bakalauro darbas – pirmasis Estijoje sąmokslų teorijų plitimo „TikTok“ platformoje tyrimas, kuriame pateikiama unikali sąmokslų teorijų, susijusių su Estija, apžvalga. Vis dėlto, atsižvelgiant į mano tyrimo ribotumą, būsimuose tyrimuose būtų galima sutelkti dėmesį į su sąmokslų teorijomis susijusių tekstų ir įrašų analizę arba sąmokslų teorijomis tikinčių jaunų žmonių tyrimą, kad būtų galima geriau suprasti dabartinių tendencijų ir socialinės žiniasklaidos įtaką tikėjimui tokiu turiniu ir jo vartojimui.

Visą tyrimą galima rasti [Tartu universiteto studentų darbų duomenų bazėje](#).

Cituojami šaltiniai:

- Barkun, M. (2003). *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- De Wildt, L. ja Aupers, S. (2023). Participatory conspiracy culture: Believing, doubting and playing with conspiracy theories on Reddit. *Convergence*. <https://doi.org/10.1177/13548565231178914>
- Douglas, K. M. ja Sutton, R. M. (2023). What Are Conspiracy Theories? A Definitional Approach to Their Correlates, Consequences, and Communication. *Annual Review of Psychology*, 74. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-032420-031329>
- Douglas, K. M., Uscinski, J. E., Sutton, R. M., Cichocka, A., Nefes, T., Ang, C. S. ja Deravi, F. (2019). Understanding conspiracy theories. *Political psychology*, 40, 3–35. <https://doi.org/10.1111/pops.12568>
- Erokhin, D., Yosipof, A. & Komendantova, N. (2022). COVID-19 conspiracy theories discussion on Twitter. *Social media+society*, 8(4). <https://doi.org/10.1177/20563051221126051>

- Grandinetti, J. & Bruinsma, J. (2023). The affective algorithms of conspiracy TikTok. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 67(3), 274–293. <https://doi.org/10.1080/08838151.2022.2140806>
- Kõuts-Klemm, R. ja Seppel, K. (2018). *Juhatus meedia ja kommunikatsiooni teooriatesse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lindsay, K. (2023). TechScape: TikTok took over social media with its uncanny algorithm – but at what cost? *The Guardian*, 12. september. Kasutatud 13.11.2023, <https://www.theguardian.com/technology/2023/sep/12/techscape-tiktok-algorithm-social-media-war-facebook-instagram-youtube>
- Malts, K., Vunš, M., Pere, B., Kelk, O. ja Käänik, J. (2023). Valeinfoga rikkaks? Värske liikumine sotsiaalmeedias viib inimesed 50 euro eest jäneseurgu. *Eesti Ekspress*, 6. detsember. Kasutatud 10.12.2023, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120252765/valeinfoga-rikkaksvarske-liikumine-sotsiaalmeedias-viib-inimesed-50-euro-eest-janeseurgu>
- Min, S. J. (2021). Who Believes in Conspiracy Theories? Network Diversity, Political Discussion, and Conservative Conspiracy Theories on Social Media. *American Politics Research*, 49(5), 415–427. <https://doi.org/10.1177/1532673X211013526>
- Morosoli, S., Van Aelst, P. & van Erkel, P. (2022). To Convince, to Provoke or to Entertain? A Study on Individual Motivations behind Engaging with Conspiracy Theories Online. *Convergence*, 28(4), 1030–1059. <https://doi.org/10.1177/13548565221105792>
- Petersen, L. N. (2022). *Mediatized Fan Play: Moods, Modes and Dark Play in Networked Communities*. Routledge.
- Schöpfer, C., Abatista, A. G. F., Fuhrer, J. ja Cova, F. (2023). 'Where there are villains, there will be heroes': Belief in conspiracy theories as an existential tool to fulfill need for meaning. *Personality and Individual Differences*, 200. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111900>
- TikTok Search (2024). Search term: #conspiracy. TikTok.
- Ventsel, A., Madisson, M.-L. ja Lotman, M. (2023). *Varjatud märgid ja salaühingud. Vandenõuteooriate tähendusmaailm*. Tallinn: Postimehe Kirjastus.

5.2. Sunkumai, kylantys mokant medijų raštingumo kaip bendrosios kompetencijos, remiantis mokytojų, dalyvavusių medijų raštingumo mokymuose, patirtimi

Ingrid Landeiro, Talino universiteto Baltijos kino, žiniasklaidos ir menų mokyklos žurnalistikos bakalauro studijų programos absolventė

Medijų raštingumas tampa vis svarbesniu įgūdžiu. Būtent todėl informacijos prisotintame pasaulyje žmonės turi būti kompetentingi naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir kitais informacijos kanalais (Grizzle ir Torras Calvo, 2013). Tai yra nepakeičiama kompetencija, kurią svarbu integruoti į pagrindinį ugdymą. Estijoje pagal nacionalinę mokymo programą tiek pagrindinėms, tiek vidurinėms mokykloms su medijų raštingumu susiję įgūdžiai pirmiausia ugdomi pagal bendrąsias kompetencijas ir kaip tarpdalykinė tema. Tai reiškia, kad nė viename konkrečiame dalyke medijų raštingumo gebėjimams neskiriama pakankamai dėmesio. Medijų raštingumas taip pat nėra privaloma mokytojų rengimo Estijos

universitetuose dalis, todėl mokytojai, dėstantys šį dalyką, gali nelaikyti savęs kompetetingais ugdyti medijų raštingumą.

Savo darbe siekiau nustatyti, kaip mokytojai vertina savo medijų raštingumo lygį ir sunkumus, su kuriais susiduria mokydami medijų raštingumo kaip bendrosios kompetencijos ir tarpdalykinės temos. Be to, siekiau išsiaiškinti, kokie suvokiami medijų raštingumo mokymo trūkumai. Šiems tikslams pasiekti buvo suformuluoti šie tyrimo klausimai: kaip mokytojai vertina savo medijų raštingumo lygį, su kokiais sunkumais jie susiduria mokydami medijų raštingumo kaip bendrosios kompetencijos ir tarpdalykinės temos ir kokius įžvelgia medijų raštingumo mokymo trūkumus? Tyrimo imtį sudarė 23 mokytojai, su kuriais buvo atlikti du tikslinės grupės interviu.

Paaikškėjo, kad nė vienas mokytojas nelaikė savęs visiškai išmanančiu medijų priemonės. Mokytojai, kurių dėstomi dalykai buvo labiau susiję su šia sritimi, buvo kompetentingesni. Pavyzdžiui, skaitmeninio ugdymo, informatikos, estų kalbos ir literatūros mokytojai galėjo įvardyti kompleksinius medijų raštingumo įgūdžius, pavyzdžiui, skirtingas medijų formas, kritiškai vertinti šaltinius, ieškoti informacijos ir vertinti jos patikimumą, atpažinti medijų poveikio priemones, atpažinti dirbtinio intelekto medžiagą. Mokytojai, kurių dėstomas dalykas nebuvo taip glaudžiai susijęs su medijų raštingumu, minėjo paviršutiniškesnius medijų raštingumo įgūdžius, tokius kaip teksto analizė, faktų ir nuomonių atskyrimas, užduotys, susijusios su šaltinių kritika.

Mokytojai manė, kad nacionalinėje mokymo programoje įtvirtintas požiūris į medijų raštingumo ugdymą yra neaiškus ir neužtikrina sisteminio požiūrio. Laikantis tokio požiūrio, medijų raštingumo mokymas priklauso nuo konkrečios mokyklos ir (arba) mokytojo motyvacijos. Tačiau tai neužtikrina nuoseklios medijų raštingumo ugdymo struktūros ir gali lemti neišsamų mokinių medijų raštingumo temų supratimą. Taikant tarpdalykinį požiūrį į medijų raštingumo ugdymą, būtinas mokytojų bendradarbiavimas, kad būtų numatyta, kokius medijų raštingumo įgūdžius kiekvienas mokytojas aptars savo pamokoje. Tačiau tam reikia papildomo laiko, kurio mokytojai gali neturėti.

Be to, mokytojai manė, kad nėra pakankamai pedagogams skirtų medijų raštingumo kursų. Mokytojų žinios taip pat priklausė nuo jų motyvacijos dalyvauti minėtuose kursuose. Be to, dalyvavimas šiuose kursuose priklauso nuo mokyklos tarybos nuomonės. Visi mokytojai nurodė, kad norint dalyvauti kursuose, sprendimą turi patvirtinti kažkas iš mokyklos tarybos narių. Keletas mokytojų taip pat turėjo pagrįsti, kodėl dalyvavimas šiuose kursuose yra naudingas ir ką mokykla iš jų gaus.

McNelly ir Harvey (2021) pabrėžia, kad tam, jog jaunimas kritiškai analizuoti žiniasklaidą ir plačiau dalyvauti visuomenės gyvenime, jų mokytojai taip pat turi būti mokomi medijų raštingumo. Be to, nustatyta, kad mokytojų pasitikėjimui mokyti medijų raštingumo tiesiogiai įtakos turėjo tai, kokį išsilavinimą jie turėjo medijų raštingumo srityje (McNelly ir Harvey, 2021). Todėl kyla klausimas: jei medijų raštingumas nėra mokytojų rengimo Estijos

universitetuose dalis, kaip galima užtikrinti, kad pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrojo lavinimo mokytojai būtų įgudę mokyti medijų raštingumo?

Savo darbe padariau išvadą, kad dabartinis požiūris į medijų raštingumą bendrojo lavinimo mokyklose gali būti nepakankamas ir kad reikia konkretesnio požiūrio į šią sritį. Šiais laikais, kai informacinis karas yra kasdienė realybė, bendrojo lavinimo mokyklose turi būti veiksmingai mokoma medijų raštingumo.

Visą tyrimą galima rasti [Talino universiteto studentų darbų duomenų bazėje](#).

Cituojami šaltiniai:

- Grizzle, A., & Torras Calvo, M. C. (2013). Policy Brief. Media and information literacy: policy and strategy guidelines (pp. 12–33). UNESCO.
- McNelly, T. A., & Harvey, J. A. (2021). Media literacy instruction in today's classrooms: A study of teachers' knowledge, confidence, and integration. *The Journal of Media Literacy Education*, 13(1), 108–130. <https://doi.org/10.23860/jmle-2021-13-1-10>

Ko tikėtis 2025 m.

Jeigu viskas pavyks sėkmingai, **BECID2 veiklą pradės 2025 m. birželio mėn.**

Bendra projekto sudėtis išliks ta pati – projekte dirbs faktų tikrintojai, tyrėjai ir analitikai bei medijų raštingumo ugdytojai. Vis dėlto, bus keletas esminių krypties pokyčių. Toliau pateikiama prioritetų lentelė ir BECID2 sąsajos su jais:

Prioritetas	BECID2 indėlis
Stiprinti EDMO tinklą aktyviai dalyvaujant jo valdyme, prisidedant prie ilgalaikės strategijos ir nepriklausomumo, išsaugant EDMO schemą ir užtikrinant sklandų bendradarbiavimą vykdant bendrą veiklą. Skatinti bendradarbiavimą su įvairiomis suinteresuotosiomis šalimis, įskaitant faktų tikrintojus, žiniasklaidos praktikus ir dezinformacijos specialistus už centro ribų. Užtikrinti, kad centrų veikla būtų vykdoma nepriklausomai nuo trečiųjų šalių subjektų, įskaitant valdžios institucijas. Užtikrinti EDMO centrų aprėptį visose ES valstybėse.	▪ Naujas bendradarbiavimo su EDMO planas dėl bendros veiklos faktų tikrinimo, tyrimų, mokslinių tyrimų, MIL ir politikos analizės srityse, kuriame bus pabrėžtas aktyvus dalyvavimas EDMO renginiuose ir mokymuose, o kiti centrai bus pakviesti į mūsų mokymus. ▪ Darbas tęsiamas visose 7-iose EDMO darbo grupėse ir darbo grupėse, o prireikus – ir naujose. ▪ Projekto koordinadorius iš BECID1 – nuolatinis vienintelis kontaktinis asmuo, atsakingas už koordinavimą su EDMO ir kitomis suinteresuotosiomis šalimis. ▪ Nepriklausomybė nuo centro veiklos įgyvendinant bendrai sukurtą apsaugos nuo priešiškos elgsenos schemą.

Aptikti, patikrinti faktus ir atskleisti kenksmingas dezinformacijos kampanijas, įskaitant tas, kuriose naudojamos naujos technologijos, pavyzdžiui, giluminės klastotės ir generatyvinis dirbtinis intelektas. Užtikrinti nuolatinį faktų patikrų srautą, saugomą EDMO saugyklose. Analizuoti dezinformacijos kampanijų poveikį visuomenei ir demokratijai, stebėti su dezinformacija susijusią riziką ir žalą. Teikti į praktiką orientuotas ataskaitas, studijas ir tyrimus apie konkrečias dezinformacijos kampanijas. Gerinti dezinformacijos kampanijų aptikimą ir analizę.	▪ Reguliarus faktų tikrinimas vietos ir rusų kalbomis, vertimas į anglų kalbą. ▪ Nauji faktų patikrinimų garso ir vaizdo formatai. ▪ 36 išsamios žurnalistų ir faktų tikrintojų parengtos ataskaitos ir 10 trumpų tyrimų apie svarbias dezinformacijos tendencijas, naratyvus, taktiką, priemones, technologijas ir kt. ▪ Ypatingas dėmesys dirbtinio intelekto sukurtam turiniui baltų kalbų erdvėje, atliekant plataus masto dirbtinio intelekto įrankių bandymus tikrinant informaciją. ▪ 3 OSINT ir DI mokymai anglų kalba (atviri kitiems centrams) ir 3 mokymai vietos kalbomis, skirti žurnalistams ir faktų tikrintojams. ▪ Siekiant padidinti prieigą prie mokslinių tyrimų duomenų, išbandyti paskelbtų faktų patikrinimų mašininių įskaitomumą.
Skatinti kurti ir naudoti technologines priemones, įskaitant dirbtiniu intelektu grindžiamas priemones, kad būtų remiama faktų tikrinimo ir analizės veikla.	▪ Bendras sistemingas kitų centrų ar kitų suinteresuotųjų šalių sukurtų dirbtiniu intelektu pagrįstų priemonių testavimas. ▪ BECID1 naudotų priemonių palyginimas su BECID2 įdiegtomis naujomis priemonėmis, atsižvelgiant į ilgalaikį tinkamumą naudoti. ▪ Geriausiai išbandytų priemonių pristatymas suinteresuotosioms šalims už Baltijos šalių ribų per interneto svetainę.
Didinti visuomenės informuotumą pasitelkiant MIL ir komunikacijos kampanijas, skirtas plačiajai visuomenei ir konkrečioms pažeidžiamoms grupėms. Vykdyti ir remti MIL kampanijas, pritaikytas konkrečiai teritorijai ar kalbinei sričiai. Įgyvendinti MIL kampanijas ir renginius nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu, siekiant didinti visuomenės atsparumą.	▪ 5 teminės MIL kampanijos, tematiškai susijusios su 4 ir 5 darbo grupėse suplanuotu darbu, pavyzdžiui, teminis dėmesys politinei dezinformacijai arba lyčių dezinformacijai. ▪ 5 judrios MIL kampanijos, kurios turi būti rengiamos atsižvelgiant į atitinkamas tendencijas arba bendrus planus su EDMO MIL taryba. ▪ Pažeidžiamų ir nepakankamai atliepiamų auditorijų žemėlapių sudarymas. ▪ MIL intervencijos fizinėje (t. y. gatvės menas, muziejaus paroda trijose šalyse) ir internetinėje erdvėje, siekiant padidinti atsitiktinio žinių perdavimo tikimybę.
Prisidėti prie interneto platformų politikos, skirtos kovai su	▪ Stebėti ir analizuoti interneto platformų politiką ir jos veiksmingumą, siekiant užtikrinti atitiktį DSA ir KP, taikant bendras metodikas, kad būtų galima atlikti EDMO

dezinformacija pagal Europos teisinę ir politinę sistemą, stebėsenos.	tinklo skaidrumo ataskaitų ir politinės reklamos lyginamuosius tyrimus. ▪ Palengvinti politikos formuotojų, DSA koordinatorių ir ministerijų kontaktinių asmenų ryšių su ES šalimis kandidatėmis užmezgimą Baltijos šalyse per internetinius ir asmeninius renginius. ▪ Reguliariai platinti politikos stebėsenos ataskaitas suinteresuotosioms šalims, įskaitant politikos formuotojus, mokslininkus ir plačiąją visuomenę.
Įgyvendinti komunikacijos strategiją, kad įvairiais kanalais pasiekti plačią auditoriją, organizuoti mokymus ir informacinius renginius. Palaikyti veikiančią interneto svetainę, kurioje visa informacija būtų skelbiama BECID kalbomis, o pagrindinis meniu pateikiamas anglų kalba. Teikti metinės BECID veiklos, įskaitant bendradarbiavimą su kitais centrais ir dalyvavimą EDMO valdyme, ataskaitas.	▪ Komunikacijos strategija, įskaitant aktyvią sklaidą ir skelbimo įvairiose platformose strategijas. ▪ Informaciniai renginiai, įskaitant 18 BaltsTeachMIL internetinių seminarų ir praktinių seminarų bei 3 asmeniniai renginiai, po kurių bus išplatintos vizualiai patrauklios santraukos ir veiksmų punktai. ▪ Toliau prižiūrėti veikiančią daugiakalbę interneto svetainę, užtikrinant prieinamumą ir API sąsajas su pagrindiniais EDMO tinklo puslapiais. ▪ 3 metinės BECID veiklos ataskaitos, parengtos sujungiant 12 ketvirtinių santraukų, įskaitant bendradarbiavimą su kitais centrais ir dalyvavimą EDMO valdyme, siekiant, kad EDMO, EK ir kitos suinteresuotosios šalys žinotų apie centro naujienas.

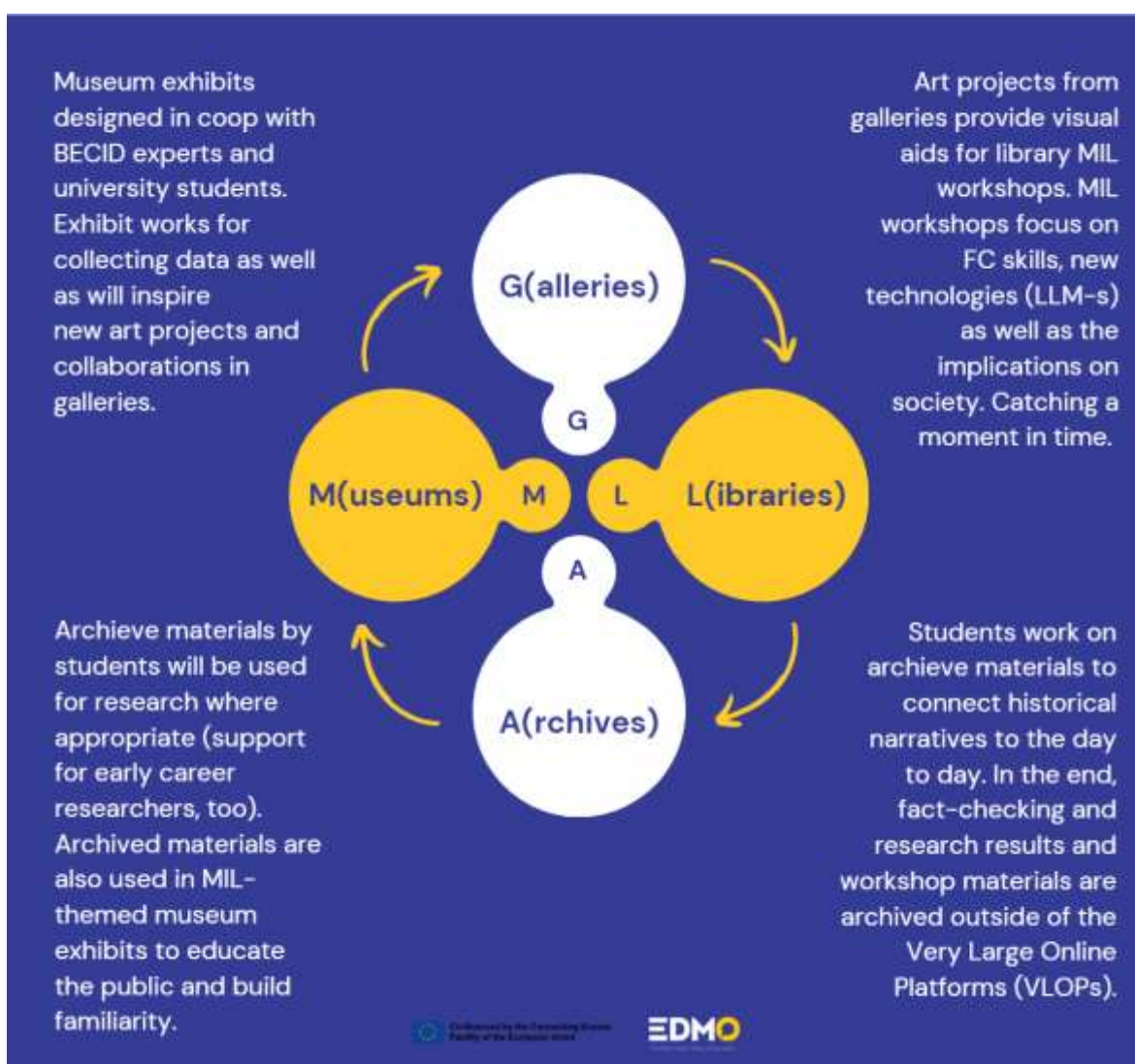
Strategiškai plečiame savo veiklos sritį – ne tik remsime MIL iniciatyvas įvairiose švietimo įstaigose, bet ir aktyviai bendradarbiausime su atminties ir meno institucijomis. Integruodami įvairius **GLAM** sektoriaus – galerijų, bibliotekų, archyvų ir muziejų – išteklius ir patirtį, sieksime išplėsti EDMO tinklo aprėptį ir sustiprinti jo poveikį visose savo šalyse. Toks požiūris ne tik sukurs naujas mokymo, dalyvavimo ir mokslinių tyrimų galimybes, bet ir užtikrins, kad šios pastangos būtų tvarios ir plačiai prieinamos.

G reiškia galerijas ir MIL dirbtuvėse įgytų žinių perdavimą per (mokinių) meno projektus, kuriuose interpretuojami informacijos sutrikimai. Moksliniai tyrimai bus įtraukiami į dalyvaujamąsias parodas, skirtas skirtingų kartų bendrumo (skaitmeninėje) kultūroje paieškai. Bus pasitelkiamos iniciatyvos fizinėse erdvėse, įskaitant gatvės meną, MIL dirbtuves.

L reiškia bibliotekas ir faktų tikrinimo ir (arba) OSINT seminarus bibliotekose, kuriuos veda žurnalistai, faktų tikrintojai ir tyrėjai. Praktinis požiūris į naujų įgūdžių ir priemonių mokymąsi. Dalyvavimas nemokamas, tačiau kartu su privalomais namų darbais – perduoti žinias kam nors kitam. Seminaruose sukaupta patirtimi ir duomenimis pagrįstos politinės rekomendacijos. Vietinių „skaitmeninių mentorių“, kurie ir toliau gaus kvietimus į mokymus, sukūrimas.

A reiškia archyvus – mes kartu sukursime regioninių dezinformacijos tendencijų ir FIMI archyvavimo strategiją, kad galėtume kovoti su sunkumais, kylančiais dėl duomenų gavimo iš VLOP. Archyvų panaudojimo įvedimas MIL intervencijose, t. y. kampanija „Ieškokite senuose laikraščiuose šiuolaikinės informacijos korupcijos pavyzdžių“ (pirmieji pavyzdžiai prieš šimtą metų, palyginami su gerai žinomais vėlyvaisiais vietos žiniasklaidos įvykiais, siekiant nustatyti istorijos pasikartojimą faktų tikrinimo žanre). Rezultatas: pop-up paroda.

M, kartu su nacionaliniais muziejais dalyvausime kuriant ir vykdant įtraukias parodas apie internetinę gėdą, skaitmeninę vaikystę, informacijos sutrikimus ir kt. Jei įmanoma, paroda keliaus tarp trijų Baltijos šalių. Tai bus galimybė dalyvauti ir pripažinti savo didžiausias klaidas internete.

Paveikslas Nr. 5 – BECID2 GLAM metodo apžvalga

Kadangi projekto biudžetas ribotas, BECID2 etapo partnerių skaičius bus sumažintas. Projekte toliau dalyvaus vienas universitetas, viena ne pelno siekianti organizacija ir trys faktų tikrinimo organizacijos. Tai supaprastins kai kuriuos darbus, o vietos iniciatyvos liks antrame plane. Tačiau tam tikrų veiklų, pavyzdžiui, keliaujančių parodų, mastelis leis mums improvizuoti ir, kai reikia, išbandyti jas vienoje šalyje ir viena kalba, o paskui veiklą tęsti ir kitose šalyse. Tad iki pasimatymo BECID2 pradžios renginyje!